

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

BİRİNCİ BÖLÜM

Dehlevi'nin Hayati

Şah Veliyyullah Dehlevi'nin tarihçeyi hayatına girmeden önce soyu ve babası hakkında kısaca bilgi vermeyi uygun görüyoruz.

Dehlevi'nin Soyu

Dehlevi, “el-İmdad bi Meâsiri'l-Ecdât” adlı eserinde söylediği gibi soyu baba tarafından Hz. Ömer'e, ana tarafından Musa el-Kazım'a (Hz. Hüseyine) dayanıyor. Dehlevi bu eserinde, atalarından Hindistan'a ilk yerleşen kişinin onüçüncü derecedeki dedesi Müftü Şemseddin olduğunu yazıyor. Müftü Şemseddin, şu anda Hindistan sınırı içinde bulunan doğu Pencap eyaletine bağlı Rehtek şehrine yerleşmişti.Bu yerleşmenin müslümanların Hindistan'ı fethettikleri sırada meydana geldiği sanılmaktadır. Çünkü bu fetihlerle beraber bir çok müslüman arap, fethettikleri memleketlere yerleşmişlerdi.

Dehlevî'nin yukarıda ismi geçen eserinde söylediği gibi¹ müftü Şemseddin, muttaki, abid ve büyük bir alimdi. O, şehre yerleşen ilk Kureyş'liydi, etrafa İslam'ı yaymış ve küfür karanlıklarını dağıtmıştır.

Muhammed Beşir Es-Siyalkutî “el-İmam , el-Müceddid , el-Muhaddis Şah Veliyyullah” adlı eserinde² Müftü Şemseddin hakkında şunları söylüyor.(2) “Müftü Şemseddin yerleştiği şehirde medrese yaptırmış. Var gücüyle İslâmî ilimleri okutmaya ve İslâmı yaymaya çalışmıştır. İlmi ve takvası ile tanınıp meşhur olunca, o zamanki uygulamaya uygun olarak, kadılık, ifta ve hisbe makamına getirilmiştir . Bu makam, ilmi ve fazileti birbirinden miras alan çocuklarında ve torunlarında da devam etmiştir . Müftü Şemseddin'den sonra bu makamı oğlu Müftü Kemaleddin, sonra oğlu Kutbeddin, sonra oğlu Şeyh Abdülmelik, sonra Kadıbede lakabı ile tanınan oğlu Kadı Kebir, sonra oğlu Kadı Kâsım, sonra Kavun lakabı ile tanınan oğlu Kuvamuddin, sonra oğlu Kadı Mahmut bu makamı işgal etmişlerdi.

Kadı Mahmud bir süre bu makamda kaldıktan sonra bunu bırakmış ve cihadı tercih ederek askeri bir hayat yaşamıştır.

Yukarıdaki paragrafta olduğu gibi Dehlevî'nin atalarının hayatına göz attığımızda onun alim, zahid, abid, Allah dostu olan, Allah yolunda cihadla uğraşan, İslâmı yaymak için kendilerini vakfeden, İslamın bayraktarlığını yapan ve büyük hasletleri birbirinden tevarüs eden bir sülaleye mensup olduğunu anlıyoruz.

Dehlevî'nin Babası

Dehlevî'nin babasının adı Abdurrahim b. Vecihüddin'dir. Babasının hayatı hakkında aşağıdaki bilgiyi Ebul Hasan en-Nedvi'nin “el-İmam'ud-Dehlevî”adlı eserinden aldık.

¹ s.2.

² s.18.

Nedvi şöyle der: İmam Dehlevi, babasının hayatı, menkıbeleri, kerametleri ve faziletleri konusunda ayrıntılı ve müstakil bir kitap yazmış ve adını “Bevarik’ül-Hidaye” koymuş ancak bu kitap “Enfâs-ül Ârifîn” adı ile tanınmıştır.

Biz bu kitaptan babasının şahsiyetine, ilmi, dini ve ruhi alanda sahip olduğu konuma ışık tutan bazı alıntılarını yapacağız. Bununla onun, Dehlevi’nin şahsiyeti, temayülleri ve zevklerinin oluşması konusundaki rolünü anlamaya çalışacağız. Ancak biz burada keşf-u kerametlerden, ruhi tecrübelerden batini eğitimden uzunca bahsetmeyeceğiz. Nedvi şöyle devam ediyor: “Şeyh Abdurrahim’in doğum tarihini gösteren hiçbir kayda rastlanmamakla birlikte onun H.1131’de 77 yaşında vefat ettiğine baktığımızda H. 1053’de doğduğunu anlıyoruz.

Şeyh Abdurrahim şöyle der: “Ben küçüklüğümde başıma sarık sarar, namazda oturur gibi oturur, güzel bir şekilde abdest alır, abdestin sünnetlerine ve adabına riayet ederdim. Büyük müritlerden olan dayım şeyh Abdulhay beni bu şekilde gördüğü zaman seviniyor ve şöyle diyordu: Ben bunu böyle görünce babalarımızdan kalan manevi mirasımızın sülalemizde devam edeceği konusunda mutmain olurum. Bizim çocuklarımızdan çıkmasa bile torunlarımızdan bu emaneti hakkıyla yerine getirecek ve bu yükü taşıyacak kimseler çıkacaktır” diyordu.

Şeyh Abdurrahim çocukluğunda dinine düşkün dünya ve dünyalık olan şeylerden kaçınan bir kişiydi. Hatta kendisine Dünyalıkla ilgili duaları öğretmek isteyen hocaların isteğini kabul etmez ve buna ihtiyacım yok, diyordu. Buhara’dan gelen ve onların mahallesine yerleşen Nakşi tarikatının meşayihlerinden Hoca Haşim adındaki bir zat onun bu halini görünce ona “ıstıktap”dersi ¹denen bir ders vermişti.

Abdurrahim Efendi bu yöntem beni öyle etkiledi ve bana galip geldi ki bir keresinde ben Abdulkahim’in Şerhul Akaid’in üzerindeki haşiyesini yazarken kendimden geçmişim ve bir cüz kadar ismi celal yazmışım derdi.

Şeyh Abdurrahim İmamı Rabbani’nin hocası olan Bakibillah’ın oğlu Hoca Hard lakabı ile bilinen Şeyh Abdullah’ın yanına uğradı. Şeyh Abdullah büyük âriflerdendi.

Bir takım gaybî işaretler üzerine Abdurrahim efendi Hoca Hard'dan Bey'at almak istemiş. Ancak hoca onu İmamı Rabbani'nin halifelerinden Seyit Adem el-Bennurinin bir halifesinden bey'at almasını tavsiye etmiş. Bunun üzerine Abdurrahim Hoca Hard'a, Seyyit Adem Bennuri'nin halifelerinden hafız Abdullah bizim yakınımızda oturuyor demiş, Hoca da ona "hiç gecikme, bu fırsatı değerlendir" nasihatında bulunmuştur.

Abdurrahim Efendi der ki: "Hafız Abdullah halini gizleyen münzevi yaşayan birisiydi. Ona gittim. Beni kabul etti. Ben de her ikisine – hoca Hard ve hafız Abdullah- da gider onlardan istifade ederdim".

Hafız Abdullah'ın himmeti, Abdurrahim'in üzerinde idi. Bir gün ona; "Sen ufakken çocuklarla oynardın. Bir gün seni gördüm; sana bir yakınlık hissettim,o an senin büyük bir veli olman ve benden terbiye alıp büyük bir insan olman için Allah (c.c.)a dua ettim. Şimdi Allah.'a hamd olsun ki bu duanın neticesi meydana gelmiştir" demişti.

İmam Dehlevi "Enfasü'l Arifin"adlı eserine babasının zamanının velileri ve dervişleriyle buluşmalarıyla ve onların ona olan özel ilgileri ile alakalı bir çok hadiseyi zikrediyor. Zira, o dönem tasavvufun, seyr'u sulukün ve aşkın çok ileri noktada olduğu hal ehlinin ve zevk erbabının çok olduğu bir dönemdi ki, Allah(c.c.) dostlarının Abdurrahim Efendiye büyük teveccühleri olmuş, onların inayetlerine ermiş ve hoş buluşmaları olmuştu.

İmam Dehlevi bu eserde babasının ruhani yönünün ve batini tesirinin çok güçlü olduğunu gösteren bir takım ervahı keşf etmesinden bahsetmiş ve işrakatlarını zikretmiş ardından değerli tavsiyelerini ve nasihatlarını tafsilatlı olarak ele almış ki bu sözlerinden onun, çok zeki ve ileri görüşlü olduğu ve çok yüksek bir ilmi kariyere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Dehlevi der ki: Babam genelde Hanefi Mezheb'ine göre amel ederdi. Fakat, bazen vicdanının rahat ettiği başka görüşleri Hanefi Mezhebi'ne tercih ederek hadisle amel ederdi. Mesela imamın arkasında namaz kılarken veya cenaze namazında

¹ Meşayih Allah(c.c.) ismi celali öğrencinin kalbine nakış etmesi için Allah lafzını kağıta çokça

fatihanın okunmasını tercih ederdi. Şeyh Abdurrahim, ilimde Abdulhakim Siyalkuti'nin dengi sayılan Mir Zahid'in talebesiydi. Ayrıca, âdil ve salih olan büyük hükümdar "Alemgir'in" "Fetavay'i-Hindiyye" adlı şaheserin hazırlanmasıyla görevlendirdiği heyetin üyesiydi ki bu heyet o yörelerde tanınmış en büyük ulema ve hanefi fıkıhçılarından oluşturulmuştu.

Dehlevi'nin Doğumu

İmam Dehlevi H.1114 yılının Şevval ayının 14'ünde Çarşamba günü güneşin doğuşuyla dünyaya gelmiştir. Onun doğum tarihi ebced hesabıyla "Azimüddin" yani "dinin büyüğü" cümlesi ile kayıt edilmişti. Dehlevi doğduğu zaman babası 60 yaşındaydı. Doğumuyla ilgili bir çok müjdeler almıştı. Kendisinin ve başka hak dostunun gördüğü gaybî işaretlerden dolayı 60 yaşındayken ikinci bir evlilik yapmaya karar verdi.

Talebesi ve halifesi olan büyük murşid Muhammed el-felti bu durumu öğrenince kızını onunla evlendirdi. Bu mutlu evlilik (H.1114) yılının başında gerçekleşti. Bu hanımının adı Fahrünnisa idi ki yeğeni Muhammed Aşık el-Felti hocası olan Dehlevi'nin menakipleri hakkında yazdığı "el-Kavlul Celil" adlı eserinde Dehlevi'nin annesi hakkında şunları söyler: "Anası tefsir, hadis gibi Şer'i ilimler konusunda alim, tarikatın adabıyla muteeddib, hakikatın sırlarında ârif, ismiyle müsemma, çok üstün bir kadındı."

Dehlevi'nin Tahsil Hayatı

İmam Dehlevi beş yaşında hocaya gönderildi. Yedi yaşında sünnet edildi ve bu yaştan itibaren namaz kılmaya başladı. Aynı senede Kur'an-ı Kerim hafızı oldu. Farsça kitapları ve Arapça özet metinleri okudu. On yaşına gelince kafiye bitirdi. ve Molla Cami'ye başladı. Dehlevi, bu yaştan itibaren genelde değişik kitapları okuma istidadına sahip olduğunu söyledi.

yazdırırlardık bu yöntem kalplerin Allah zikri ile ihya etmenin yollarından birisiydi.

On dört yaşına gelince Kadi Beydavi'den bir parça okudu. On beş yaşında ise medrese tahsilini bitirdi.

Dehlevi derki: “Babam bu münasebetle herkese açık olan bir ziyafet verdi ve On beş yaşında iken Mişkatül-Mesabih'i az bir parçasının dışında bazı arkadaşlarımın okumasıyla babamdan okudum. Fakat okumadığım bu parçayı icazetle tedarik ettim. Takriben taharet kitabına kadar Sahihi Buhari, Şemaili Tirmizi'nin hepsini, tefsirden de Neseфи ve Kadi Beydavi'den birer parça okudum. Allah (c.c.)'nın bana yaptığı büyük nimetlerinden birisi babamın Kur'an derslerine katılarak esbabı nüzul konusunda ve değişik tefsirlerdeki araştırmalarına şahid olmamdır. Allah'a hamd olsun ki bu benim için Kur'an-ı Kerim'i anlama konusunda bir anahtar oldu.

Baba Terbiyesi ve Şefkati, Ona İcazet ve Halifelik Vermesi

Dehlevi der ki: “Babam bu fakire büyük bir şefkat gösterir, evlatlık hakkına büyük bir letafet ve incelikle riayet ederdi. Bu, hiçbir babanın çocuğuna, hiçbir hocanın talebesine ve hiçbir mürşidin müridine yapmayacak derecedeki bir ilgiydi ve diyor ki: Babam çoğu zaman bana hikmeti, edebi, güzel ahlakı, meclis adabını ve pratik hikmeti öğretirdi ve çoğu zaman da Farsça olan şu şiiri okurdu.

Anlamı şudur :

İki cihanın rahatlığı şu iki kelimedede saklıdır,

Dostlara letafet, düşmanı idare et.

Babam beni her zaman kendimden küçük olan insanları güler yüzle karşılamamı, onlara her zaman selam vermemi, onların hal hatırını sormamı, nasihatte bulunmamı ve bunu kıymetsiz bir şey olarak görmemem gerektiğini söylerdi. Şair Farsça olarak şu manada bir şey söyler “Sen en ufak bir bakışınla

yüzlerce gönül hazinelerini satın alabilirsin, ne var ki güzeller, bu konuda cimri ve ihmalkar davranıyorlar”

Dehlevi der ki: “Ben on dört yaşındayken babama bey’at ederek sofiliği özellikle Nakşi tarikatını yaşadım. Tevveccüh, telkin ve tarikat adabının bir çoğunu elde ettim ve hırka giydim. On yedi yaşıma gelince babam hastalandı ve Allah’ın rahmetine kavuştu. Bu hastalığı sırasında bey’at ve irşat için bana icazet verdi ve “Onun eli elim gibidir” kelimesini tekrarladı. Onun vefatından sonra on iki sene kadar dini ve akli ilimlerin tedrisatına devam ettim. Bu arada tüm ilimlerde payidar oldum.

Dehlevi’nin Hac Yolculuğu

Ebu Hasan en-Nedvi der ki: “Dehlevi’nin bu hac seferi onun ilmi, fikri, dava ve tecdid hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Bir seneden uzun süren bu seferde Dehlevi’nin ilmi ve akli melekeleri büyük bir sıçrama yapmış, böyle bir sıçrama eğer hac seferi olmasaydı zahirde mümkün olmayan bir durumdu. Bunun olabilmesi için Haremeyni Şerifeyn gibi beynelmilel olan bir merkezde bulunmak gerekiyordu. Çünkü bu seferinde Dehlevi, İslam aleminin çeşitli yerlerinden gelerek buraya yerleşen hadis ilminin büyük ulemasından hadis ilmini ikmal ile bu ilimde büyük bir derinlik kazanarak geniş bir vukufiyet elde etti ki bu Dehlevi’nin yaptığı ıslahat ve tecdid çalışmalarının temel taşıni teşkil eder. O bu sayede son asırlarda çok az kişinin ulaşabileceği tahkik ve içtihad mertebesine yükselmiştir. Şeriatın esrarına, maksat ve gayelerine ulaşma ve Fıkıh ile hadisi birleştirebilme hususlarında bir kaç asırdan beri hiç kimse onun ulaştığı noktaya ulaşamamıştır.

Dehlevi hacca gittiğinde otuz yaşındaydı ve “el-Cüzülletif”adlı eserinde bu seferi şöyle anlatır: “H.1143 yılında Haremeyni Şerifeyni ziyaret ettim ve bu sene sonunda hacca müşerref oldum. 1144 yılında Beytullaha komşuluk yaptım ve Medine-i Münevvere’yi ziyaret ederek hadisleri Ebu Tahir el-Medeni ve diğerlerinden rivayet ettim. Haremeynin ulemasıyla uzun bir süre oturdum ve tasavvuf hırkasını Ebu Tahir El-Medenî’den giydim ki bu hırka tarikatların tüm hırkalarını ihtiva ettiğini umuyorum. Bu senenin bitişiyle hac yaptım ve 1145 yılının

başında Hindistan’a döndüm. Recep ayının onunda Cuma günü H.1145’te selametle memleketime ulaştım.”

Dehlevi’nin Bu Yolculukta Gördüğü Müjdeler

Dehlevi bu seferinde Allah Teala’nın ona verdiği imamet makamı ve dinin çeşitli alanlarında yapacağı tecditle ilgili müjdeleyici rüyalar görmüştür. Dehlevi “Fuyuzül Haremeyn”adlı eserinde şöyle der: “Ben kendimi rüyada “kaimuzzaman” gibi gördüm. Yani Allah bir hayır işini murad ettiğinde bu muradının meydana gelmesi için beni bir manevi görevli gibi kullanır.

Dehlevi “Hüccet’ullahil Baliğa” kitabının mukaddimesinde şöyle der: Ben Mekke’deydim Rüyada Hz. Hasan ve Hz.Hüseyin’i gördüm. Bana bir kalem verir gibiydiler ve bu kalem dedemizin kalemidir dediler. “Fuyuzü’l Haremeyn” de şöyle geçer: “Medine-i Münevvere’de rüyada Peygamber Efendimizin ziyaretiyle müşerref olmuş, Peygamber Efendimiz onu müjdelercesine şöyle buyurmuş: “Hakkın sendeki muradı şudur ki bu merhum ümmetin dağınık halini seninle toparlıyacaktır.” Dehlevi’nin bazı sözlerinden, Allah’u Teala’nın dini ve ilmi liderliği kendisine bahşettiği, tecdid vazifesini kendisine verdiği hususunda inancının tam olduğu anlaşılmaktadır ki bu da onun sadık bir ferasete sahip olduğunu gösterir.

“Tefhimat ta”da şöyle der: “Allah’ın bana verdiği nimetlerden birisi de şudur ki beni bu dönemin temsilcisi ve hakîmi, bu tabakanın lideri ve başı yapmıştır.”

Dehlevi’nin Haremeyni Şerifeyn’deki Hocaları

Manevî liderler ve hocalar derin ilmi intibaları, temayyülleri ve ilmi derinlikleriyle üstün zekalı talebelerin üzerinde büyük ve derin bir etki bıraktıkları için burada Dehlevi’nin Haremeyn’deki hocalarından bahsetmeyi uygun gördük. Ancak bunun bu mukaddimeyle mütenasip olmayan uzunluğa sebebiyet vermemesi için çok istifade ettiği ve çok sevdiği özel hocası Ebu Tahir Muhammed b. İbrahim

el-Kürdi, el-Gorani el-Medeni'nin tercüme halini yapmakla iktifa ederek diğer hocaların sadece isimlerini serdedeceğiz:

1)Muhaddis Vefdullah b. Muhammet el-Maliki el-Mağribi

2)Mekke Müftüsü Tacüddin el-Kali

3)Allame Seyyid Ömer b. Ahmed b. Ukeyl

4)Muhaddis Abdurrahman b. Ahmed en-Nahli

5)Ebu Tahir el-Medeni

Dehlevi der ki: Ebu Tahir Muhammed b. İbrahim, hadis ilmini, babası İbrahim el-Kürdi'den okumuş sonra en çok Hasan el-Acemi'den istifade etmişti. Sonra Ahmed en-Nahli ve Abdullah el-Basri'den Tirmizi'nin Şemail'ini ve İmam Ahmed'in Müsned'ini iki aydan az bir süre içinde okudu. Haremeyne gelen alimlerden istifade etti. Muhaddis Abdulhak Dehlevi ve Abdulhakim Siyalkuti'nin eserlerinin icazetlerini Şeyh Abdullah Lahori'den almıştı. Said El-Kevkebi'de bazı Arapça kitapları ve Fethu'l Bari'nin çeyreğini okumuştur.

Allame Muhsin b. Yahya et-Terheti “el-Yaniyü'l-Ceni”adlı eserde şöyle der: “Ebu Tahir derdi ki: Dehlevi benden okurken benden lafzın isnadını alır ben ise ondan manayı düzeltiyordum.”

Ebu Tahir bu ifadeyi Dehlevi'ye yazdığı icazet metninde yazmıştır.

Ebu Tahir büyük bir Muhaddis olmasına rağmen sofilere karşı hüsni zanda bulunur ve onları tenkit etmekten kaçınırdı.

Dehlevi der ki: “Ben memleketime dönmek için hocam Ebu Tahir'le vedalaşmak üzere yanına gittiğim zaman bana şu şiiri okudu:

“Sizin hanenize giden yolun dışında daha önce bildiğim tüm yolları unuttum.”

Dehlevi de buna benzer bir şeyle karşılık vermişti. Oğlu Abdulaziz der ki: “Babam Medine'den dönmek istediği zaman hocası Ebu Tahir'e onu sevindiren şu

cümleleri söylemişti: “Dini ilimlerin özellikle hadis ilminin dışında daha önceki okuduklarımın hepsini unuttum.”

Ebu’l-Hasan en-Nedvi der ki: “Dehlevi’nin bundan sonraki hayatı, hizmetleri ve çalışmaları bu söylediğini doğrulamış, bu sözlerini gerçekleştirmiş ve bunu” yaptıklarıyla ispat etmiştir. “*Müminlerden o erler ki Allah’a verdikleri ahde sadakat ettiler*”. (Ahzab,23)

Ebu Tahir H.1145 yılının ramazan ayında vefat etti.Bu Dehlevi’nin Medine’den ayrılarak Dehlevi’ye varmasından bir buçuk ay veya iki aydan sonraya tekabül etmektedir.

Dehlevi’nin Hadis Dersleri Ve Bazı Adetleri

Ebul Hasan en-Nedvi der ki: “Dehlevi hicazdan döndükten sonra eski Delhi’de bulunan babasının Rahîmiye medresesinde hadis ilmini tedris etmeye başladı. Çeşitli yerlerden ve memleketlerden talebeler buraya akın ettiler öyle ki bu medrese onlara dar geldi. Allah(c.c.) kral “Muhammed Şah’a”geniş bir evi, Dehlevi’nin medresesine tahsis etme şerefine nail etti. Muhammed Şah, Dehlevi’yi şehre davet etti ki Dehlevi artık dersleri burada vermeye başladı.

Dehlevi’nin oğlu şeyh Abdülaziz der ki: “Babam gibi güçlü bir hafızaya sahip olan başka bir insanı görmedim, duymuş olabilirim ama görmedim. Babamın, derin ilmi ve faziletinin yanında vaktini tanzim ve programlarını takip etme konusunda benzeri yoktu. İşraktan sonra yerine oturduğunda hiç kıpırdamaz öğlene kadar öyle kalırdı. Her ayrı bir ilme ayrı bir talebe yetiştirmiş, o ilmi okumak isteyen talebeleri ona havale ederdi. Kendisi ise hakikatleri ve maarifi beyan etmek ve yazmakla meşguldü. Hadis-i Şerifleri okuyor ve okutuyordu. Çok az hastalanıyordu. Çocukluğundan beri temizliği seven ince bir tabiata sahipti. Sûfîlerin beytlerini çok az söylerdi. Fakat bazen bir iki beyti tekrarlardı.

Dehlevi'nin Vefatı

Dehlevi'nin vefatından sonra onun büyük talebelerinden Muhammed Numan, Seyyid Ebu Said el-Haseni'ye gönderdiği bir mektupta şöyle der: “Ehlüssünne ve'l-cemea imamının vefat hadisesi vaki olmuştur. İmam vefat ettiğinde 62 yaşındaydı. Bu olaydan dolayı ehli bidat sevinmiş salih ve muttaki kimseler ise hüzne boğulmuşlardır.

Bu hazin olay, H.1176 yılının muharrem ayının 29'u, cumartesi günü, öğlen vakti olmuştur. İnna lillah ve inna ileyhi raciun.

Dehlevi'nin son meclisleri feyzle doluydu. Sürekli meleklerin ve mübarek ervâhın inişini hissediyorduk. Rahmet ve ünsiyet rüzgarları esiyor ve bereket damlacıkları yağmur gibi üzerimize yağıyordu. Ruhi kemâle ermiş olan kişiler bunu hissediyor ve görüyorlardı.”

Büyük Zatların Dehlevi'ye Olan Övgüleri

Bu bölümü, Hindistan'ın büyük tarihçisi Ebu Hasan en-Nedvi'nin babası Allâme Abdulhay el-Haseni'nin (H.1341) “Nezhetü'l-Havatır” adlı eserinden nakledeceğiz.(S168-268)

el-Haseni şöyle der: “Büyük alimler Dehlevi'ye övgüler yağdırmışlar. Bunlardan birisi hocası Ebu Tahir el-Medenidir. Ebu Tahir, Dehlevi hakkında “Dehlevi benden lafzi isnad eder. Ben de ondan manayı düzeltirdim” demiş, ki bundan daha büyük bir övgü mümkün değildir.

Gulam Ali¹ “Makamad”ta şöyle der: “Şeyhim Mirza Can Canan şöyle diyordu: “Şeyh Veliyyullah Dehlevi, yeni bir tarikat beyan etmiştir. İnce sırları ve muğlak ilimleri ortaya çıkarmak için onun özel bir yöntemi vardır. O, rabbani alimlerdenidir. Zahir ve batın ilimleri birleştirmiş ve yeni ilimleri ortaya çıkarmıştır. Muhakkik sufilerden ona benzer çok az sayıda kişi vardır.”

¹ Gulam Ali, Mevlana Halidi Bağdadi'nin kendisinden Nakşî tarikatını aldığı Şah Abdullah ed-Dehlevi'nin başka bir adıdır.

Şerefeddin Muhammed el-Hüseyni “el-Vesile İlellah” adlı eserinde şöyle der: “Dehlevi, çok muğlak olduğundan dolayı ayrılması zor olan ve birbirine karışan nübüvvet ile velayet ilimlerinin birbirinden ayrılması için kaide koyar. Hatta bunu tefsir, hadis, fıkıh, kelam ve tasavvuf gibi tüm mutemet ilimlerde de yapar. Her ilme uygun olan değeri verir. Her bir ibareyi ve bir işareti hedefine vardırır. Kısacası o Kamil-i Mükemmildir. Müttekaddimin özü, müteahhirinin baş tacıdır. Müttekilerin kutbu, muhakkiklerin başıdır. En zayıf bir zekaya sahip olup ta onun “Hüccetullah El-Baliga”, “Lemahat”, “eltafu’l-Kuds”, “Hemeât”, “Medine’ye Gönderilen Mektuplar”, “Muvatta”ın şerhion, “Musavva” gibi değerli kitaplarını okuyan ve onların özüne vakıf olan bir kimsenin bu söylediklerimiz hususunda hiçbir şüphesi kalamaz. *“Ve deki O hak Rabbinizdendir artık dileyen iman etsin dileyen küfretsın”*(Kehf,29) Dehlevi’nin eserlerinin daha önce yazılmış eserlere olan nisbeti şuna benzer: “Ayrı dillere mensub bir grup insanlar bir yerde az miktarda para bulmuş ki her biri kendi diliyle o parayla üzüm almak ister. Ne var ki birbirilerinin dillerini bilemedikleri için anlaşılamazlar ve aralarında tartışma çıkar. Bu arada hepsinin dilini bilen bir zat oradan çıkar. O parayı ellerinden alarak üzüm alır ve onlara taksim eder. Bunu gören o insanlar, o zata teşekkür ederek anlaşırlar.”¹

Müftü İnyet Ahmet el-Kakori’nin şöyle dediği kaydediliyor: “Veliyyullah Dehlevi tuba ağacı gibidir. Kökü onun evinde dalları her müslümanın evindedir. Müslümanların hiçbir evi veya bir makamı yoktur ki o ağaçtan bir dal olmasın. İnsanların çoğu onun kökünün nerde olduğunu bilmiyor.

Seyyid Sıddık Hasan el-Kannuci “el-Hıdda bi Zikri es-Sıhah es-Sitte “ adlı eserde hadis ilmini Hindistan’a getirenler konusunda şöyle der: “Büyük âlim ve muhaddis, döneminin konuşan dili ve hikmet sahibi, muhaddislerin piri Şeyh Veliyyullah Dehlevi (H 1176) , değerli çocukları ve torunları Hindistan’da ortaya çıktılar ve halkı irşad ettiler. Bu ilme soyundular, bu yola hayatlarını adadılar. Gayretlerin sonucunda daha önce Hindistan’da çok zayıf olan hadis ilmi güçlendi ve taptaze olarak geri döndü. Böylece onlarla ve onların ilmi ile bir çok müslüman menfaat gördü. Herkese malum olduğu üzere onların takdire şayan çalışmalarıyla şirkin ve dinde baş göstermiş olan bidatların karanlıkları dağıtıldı. Bu değerli aile,

¹ Çünkü herbiri ayrı dilden üzüm istmişlerdir.

sünnet ilmini diğer ilimlere tercih ettiler ve fıkıh ilmini hadis ilmine tabii kıldılar. Onların hadisteki bu çalışmaları, rivayet ehlinin arzuladığı ve dirayet ehlinin de istediği düzeyde oldu. Yazdıkları kitaplar, fetvalar ve vasiyetler bu gerçeği ortaya koymaktadır. Bu hususta şüphesi olanlar sözü geçen yerlere baş vursun. Hindistan ve halkı var olduğu müddetçe onlara şükran borçludur.

“Kapına gelen kimselerin tüm azaları minnetlerini konuşup duruyor.

Göz, göz nurundan; el, cömertlikten; gönül, hoşnutluktan ve kulak güzellikten”

Kannuci “Ebcedü’l- Ulum”adlı eserinde şöyle der: “Dehlevi ailesi Hindistan’da dini ilimler kaynağıdır. Onlar, nakli ilimlerde hatta akli ilimlerde Hindistan’ın hocalarıdır. Salih amellere ve çeşitli faziletlerle sahiptiler. Hindistan’ın hiçbir yerinde onların sahip olduğu ilme başka bir müslüman aile sahip olmamıştır. Bazı kimseler bazı akli ilimlerde ilerlemiş ve bilmeden büyük alimlerden sayılmışsada hadis, tefsir, fıkıh, usul ve benzer ilimler sadece bu ailede toplanmıştır.” İnsaftan yoksun taassupa saplanmış ve Allah’ın körettiği kimselerin dışında muvafık veya muhalif olsun hiç kimse bu hakikatı inkar edemez. “*Allah, lutfunu dilediğine has kılar.*” (Bakara, 105)

Seyyid Abdülhay el-Haseni ise Dehlevi için şu övgüleri sıralıyor: “Üstad, Büyük İmam, insanlar için Allah’ın hücceti, imamların imamı, ümmetin önderi, alimlerin allamesi, peygamberlerin varisi, müctehidlerin sonuncusu , din alimlerinin teki, Şer-i şerifin yükünü taşıyanların lideri, sünnetin ihya edicisi Allah’ın büyük vergisi şeyhu’l-İslam Kutbuddin Ahmed Veliyyullah b. Abdurrahim bin Vecihüddin el-Ömeri ed-Dehlevi.

“O, âlim fâzıl ve dâhi kişi ki,

İlmi neşredenlerin en iyisi, ilme susayan herkesi doyurandır.”

Müceddidlik Makamı Ve Dehlevi’nin Kendini Müceddid Görmesi

a)Müceddidlik makamının tanımı : İmam Dehlevi müceddidleri tarif ederek ve

onlarda bulunması gereken vasıfları açıklayarak şöyle diyor: “İman safhalarından birisi, müceddidlik makamıdır. Resulullah şöyle buyuruyor. “Allahu Teala benim ümmetimden her bir yüz yılın başında onlara dinlerini tecdid eden bir adamı gönderir.”

Müceddid, Allah’u Teala’nın kendisine Kur’an ve hadis ilmini verdiği, sonra sekinete, aşka büründürdüğü kişidir. O, haramı, vacibi, mekruhu, müstehabbı ve mübahı tespit ederek bildirir. Şer’i şerifi uydurma hadislerden ve fasit kıyaslardan arındırır. Sonuçta Allah Teala, dinine susamış gönülleri ona çevirir ki ondan ilim alırlar.

Kanaatimize göre hadiste geçen yüz yıl hususu sayısal kesinliği ifade eden bir kelime olmayıp, takribi bir şeydir ve bu da Resulullah’ın vefat tarihinden başlar hicretten başlamaz. Yine bize göre Buhari ve Müslüm gibi eski muhaddisler, müceddidliğe en yakın kişilerdir.

Dehlevi başka yerde konuyla ilgili şöyle diyor: “Her bir peygamber için dini bozmak isteyen zararlı akımlara karşı onu arındıran bir müceddid gerek. Bu müceddid. sekinet giysisi ile giydirilmiş, muhaddes/mülhem kişidir. Bu mülhem kişi, özellikle muhaddis olduğu zaman, eski ictehadlara tabi olmak zorunda değildir. Zira, şafakın söküşü lambaya ihtiyaç bırakmaz. Böyle bir kişi direk olarak vahiy ve Peygamberlerin ilimleriyle muhatabtır.

Bu konuda iki hususa dikkat çekmek gerekir:

Birincisi: İmam Dehlevi, tecdidle ilgili olan yukarıdaki hadisi mana olarak almış ki bu hadisi Ebu Davud, Hakim ve Beyhaki rivayet etmiştir.

Münavi “Feydü’l Kadir” de (2/282) der ki: “Zeynüddin İrâki ve diğerleri bu hadisin senedinin sahih olduğunu söylemişler. Bu nedenle Suyuti “el-Camiu’s-Sagır”de sahih olduğuna işaret etmiştir.

İkincisi: Dehlevi'nin yukarıdaki sözünden anlaşıldığına göre, kendisi, her bir asırda yukarıda saydığı vasıfları haiz olan kişinin müceddid olduğu görüşünü benimsiyor ki bu, bir çok ulemanın da benimsediği görüştür.

Ancak bazı muhakkıklar, müceddidlerin “ nesilden nesile liyakatli kişiler bu dini taşıyacak, onu aşırılığa gidenlerin tahrifatından, yıkmak isteyenlerin sapık görüşlerinden ve cahillerin yanlış tevillerinden arındıracak” hadis-i şerifin işaret ettiği misyonu yüklenen bir grup alim olduğu görüşünü benimsemişler. Bunların her birisi ümmet açısından yerine getirilmesi gereken bir takım hizmetleri, farz-ı kifayeleri, ikame edeceklerdir.

Münavi der ki: “Hadiste geçen “Men” lafzı tekil için değil çoğul içindir.”

İbni Kesir'debu konuda şöyle der : “Her bir grup bu hadiste kastedilen kişinin kendi imamları olduğunu iddia etmişler. Ancak zahir olan şudur ki bu hadis her meşreb ve mezhepten müfessir, muhaddis, fakih, nahv ve luğatçı gibi bir çok alimi kapsıyor. İbnü'l-Esirde “Camiu'l-Usul”da aynı şeyi ifade etmiş ve sonra şöyle demiştir: “Müceddid, tüm bu ilimlerde parmakla gösterilen bir kişi olması gerekir.”

Hafız İbn Hacer “Fetih” de der ki: “Bazı alimler her bir yüz yılın başında tek bir müceddidin olması gerekmediğine dikkat çekmişlerdir. “Daimi olarak ümmetinden bir grup hak üzerine kaim olacaktır” hadisle ilgili Nevevi'nin dediği gibi bu, bir kahraman, savaşta başarılı bir komutan, bir fakih , bir muhaddis ,bir müfessir, zahid ve abid gibi çeşitli müminlerden meydana gelen bir grup da olabilir.,onların bir tek memlekette toplanmış olmaları mümkün olabildiği gibi değişik memleketslere dağılmış halde olmaları da mümkündür.Ayrıca bir şehirde yaygın olup bazılarında olmamaları da mümkündür. (Feyzü'l- Kadir, 1/1152/282)

Tarihi gerçekler, ehl-i tahkik olan bu alimlerin görüşünü desteklemektedir. Zira tecdid edilmesi gereken tüm alanları kapsayan ve tüm İslam alemini etkileyen bir tecdid hareketini ortaya koyan müceddidlere çok az rastlanmaktadır. Hatta bu nitelikte bir tek müceddid yoktur dense bu söz gerçeklikten uzak olmaz. Binaenaleyh, tecdid alanının genişliği ve şümulu açısından, müceddidler arasında benzeri nadir bulunan İmam Dehlevi'nin tecdid hareketi Hint yarım adasını

aşamamıştır. Uzun ömrünü İslamın hizmetine, ilerlemekte olan şiddetli ilhad dalagaları ile mücadele etmeye ve İslam akidesini korumaya vakfeden, çeşitli üstün meziyetlere ve niteliklere sahip olan asrımızın âlim ve mürşidi Üstad Bediuzzaman Said Nursî'nin tecdit hareketi akide çerçevesinden çıkmamış ve onun döneminde hemen hemen Türkiye'nin sınırlarını aşmamıştır.

b) *Dehlevi'nin kendisini müceddit görmesi:* Döneminin büyük alimleri, İmam Dehlevi'nin değişik alanlarda ve çeşitli yönlerde İslam'ı tecdit ettiği hususunu kabul onu tanıyan büyük meşayih bu gerçeği itiraf etmiş ve döneminden sonra gelen alimler bu hususta birleşmişlerdir. Bu mukaddimenin ikinci bölümünde anlatılan büyük hizmetleri ve yazdığı eşsiz eserler, yukarıda söylediğimizin açık bir kanıtıdır.

Dehlevide kendini müceddid olarak görüyor ve bunu değişik kitaplarda dile getirerek üzerinde duruyor. Onun kendisi hakkında böyle bir kanaate ulaşmasının bazı nedenleri vardır ki bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Allah Teala'nın onu önemli bir işe hazırladığını gösteren, kendisine vermiş olduğu sağlam fıtrat, yüce ahlak ,yüksek istidad ,keskin zeka ve yüce himmet ,

b) Tüm İslami ilimlerde özellikle tecdit ve imamlığın temel şartı olan kitap ve sünnet ilimlerinde zirveye ulaşması ve bu hususta liderlik mertebesine yükselmesi,

c) Allah Teala'nın ona verdiği ledunni ilim ve vehbi marifet.

d) Tecdid ve imamlık makamını kendisine müjdeleyen bir çok gaybi işaretler

Dehlevi, bu hususla ilgili “Tefhimat'ta” (2/160) şunları söylüyor: “Allah'u Teala hikmet safhasından sonra bana müceddidlerin hırkasını giydirdi. Böylece bana zıt gibi görünen gerçekleri cem etme/birleştirme hususu öğretildi.”

*Övünmek maksadı ile söylemiyorum. Allah Teala'nın benim üzerimdeki nimetlerinden birisi şudur: “Allah Teala, beni, bu dönemin temsilcisi ve hekimi, bu kuşağın lideri ve önderi yapmış, benim dilimle tekellüm etmiş ve bana ilhamda bulunmuştur. Erenlerin zikirlerinden ve vazifelerinden söz ettiğimde en toparlayıcı sözü söyler ve onların tüm görüşlerini ortaya koyarım.” (1/169)

*Allah Teala rahmeti, hikmeti,lutfu keremiyle benim şeriata getirdiğim izahatları öyle bir nitelikte yapmış ki onu iyice düşünürlerse tüm mezhebi ihtilaflar eriyip gidecektir. (1/111)

* Rabbim bana“Ben sana seyru sulukta öyle bir yol verdim ki bu en kısa ve en güvenilir bir yoldur, ta ki bununla dilediğimi senin elinle hidayete erdireyim.” diye bildirdi. (2/144)

* Resulullah(s.a.v.) ruh aleminde bu fakire hitap ederek şu işarette bulundu: “Hakkın sendeki muradı şudur ki bu ümmeti merhumenin dağınık olan vaziyetini senin elinle toparlayacak. (2/103)

İKİNCİ BÖLÜM

İmam Dehlevi’nin Tecdid Çalışmaları

Seyyid Ebu’l-Hasan-en-Nedvi “İmam Dehlevi’nin tecdid alanının genişliği ve çeşitliliği”başlığı altında şunları yazıyor: “Dinin tecdidi, ümmetin ıslahı, dini anlayışın sağlıklı bir şekilde yeniden inşası, Nebevi ilimlerin ihyası, düşünce ve eylem planında ümmete getirdiği canlılık ve hareketlilik gibi hususlarda İmam Dehlevi’nin gerçekleştirdiği ve muvaffak olduğu büyük çalışmaların ve eşsiz başarıların çerçevesi, çağdaşlarında, hatta geçmiş dönemlerdeki ulemâ ve müelliflerin genelinde görülmeyecek derecede geniş ve kapsamlıdır. Bunun sebebi ilahi tevfik ve takdirin yanı sıra, onun yaşadığı dönemin ihtiyaçları, sahip olduğu kuşatıcı kişilik, büyük azmi, eğitim ve öğretimdeki özel metodudur.

Dehlevi ilim ve amelin çeşitli alanlarında büyük bir tecdid ve ıslah hareketini ortaya koymuş öyle ki araştırmacılar, “İslam’da fikir ve dava önderleri” çerçevesi dahilinde onun çalışmalarını kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde incelemek hususunda

büyük zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu çalışmaları yapmak isteyen şu manadaki farsça olan şiiri söylemekten kendini alamaz.

Eteğim dar,

güzelliğinin çiçekleri bol,

baharından çiçek koparmak isteyen,

şikayetçidir eteğinin darlığından

İmam Dehlevi'nin tecdid hareketini genel hatlarıyla ortaya koymak istediğimizde bunu yedi dalda inceleyebiliriz:

1) Kur'an Kerim'i başka dillere tercüme etmek, talimatlarını ve emirlerini müslümanların arasında yaymak, bu yolla halk tabakasının akidesini düzeltmek, gerçek dinle ve İslam'ın hoşgörülü ve adil talimatlarıyla olan ilişkisini sağlamlaştırmak ve bu hususta sürekli bir şekilde çalışmak

2) Hadis ilmini yaymak, sünneti nebeviyyeyi ihya etmek, hadis dersleri vermek, isnad ilmine ve icazetlere önem vermek, hadis halkalarını canlandırmak ve bunu gerçekleştirmek için müderrisleri yetiştirmek, hadis kitaplarını şerh etmek.

3) Şiileşme hareketine ve ashabı kirama yapılan saldırılara karşı koymak

4) İslâm Dinini delillerle, ahenkli ve sistemli bir şekilde sunmak ve Şer'i hükümlerin nedenlerini, maksatlarını ve hikmetlerini ortaya koymak.

5) Tasavvufu, kitab ve sünnete arz ederek tecdid etmek, önceden ona dahil olmuş olan ibadetler ve şahıslar konusundaki ifratlardan onu kurtarmak, sufilerin ilmi yetersizlikleri, kitap ve sünnete itina etme hususundaki eksikleri ve talimatlarından uzaklaşmaları nedeniyle ona karışan bidat ve hurafelerden onu arındırarak yeni bir tarikat ortaya koymak.

6) Müslümanların Hindistan'daki egemenlik ve hürriyetini tehdit eden tehlikelere karşı mücadele ederek cihad fârizasını ihya ve ikame etmek.

7) Dinin gerçek ihtiyaçlarını kavrayan, şartların ve ortamın gerektirdiği ıslah ve dava görevini yüklenebilecek ehliyetli insanlar yetiştirmek

Dehlevi'nin bu büyük hizmetlerini ele almak için, itikadi, ilmi, ahlaki, sosyal, siyasal ve idari yönden yetiştiği dönemi ve özellikle Hindistan'ın o günkü yapısını bilmek gerekir. Oysa tüm bu ayrıntıları bu mukaddimede ele almak mümkün değil bu nedenle buna ilerde çok kısa bir şekilde değineceğiz.

Biz konuyla ilgili olarak Seyyid Süleyman en-Nedvî'nin bir makalesindeki söyledikleriyle yetineceğiz. Süleyman Nedvi, bu dönemi, çok kısa ve öz bir şekilde tasvir ederek şöyle diyor:

Bu dönemde Hindistan'da iş başında olan Müslüman Moğol Devleti'nin güneşi sönmeye başlamış, cahiliyetin adet ve gelenekleri revaç bulmuş, yalancı dervişler ve sahte şeyhler hocalarının postlarını kapmış, tekkelerinde yelken açmış ve kabirlerinde mum yakmaktaydılar. Medreseler felsefe ve mantık ilminin etkisine kapılmış, fıkhi ibarelerelere bağlılık, fıkhıta ve fetvalarda kalıpcılık tüm müftülerin ve hocaların şiarıydı. Fıkhi meselelerde derin araştırmalara girmek dini açıdan büyük bir suç olarak kabul ediliyordu. Havas/ulema bile Kur'anın manasını, maksatlarını, hadislerini, ahkamını ve irşadlarını, fıkhnın sırlarını ve hikmetlerini bilmekten uzak bir durumdaydılar.

İ) DEHLEVİ'NİN KUR'ANI KERİM'E VERDİĞİ ÖNEM VE TALİMATLARINI YAYMAYA YÖNELİK ÇALIŞALARI

Bu konuya girmeden önce iki hususa değinmemiz gerekir:

- 1) İslam aleminin ve özel olarak Hindistan'ın H.12. asırda itikadi yönden içinde bulunduğu durum.

2) Bu dönemdeki müslümanların Kur'anı Kerim'den uzaklaşmaları, onu anlama ve talimatlarını yayma hususundaki zaafiyetleri.

Bu Dönemde Yaygın Olan Şirkî Adet Ve Gelenekler

Ebu Hasan en-Nedvi, bu dönemde (H.12. asırda) İslam aleminde yaygın hale gelmiş, şirkin emareleri sayılabilen hatta bizzat şirk olan bir takım adet ve geleneklerle ilgili olarak şunları söylüyor:

Müslümanların gayri müslimlerle ve yabancılarla karşılaşmaları, Bâtını ve İsmaili gibi Şii devletlerin tesiri, cahil ve sapık tarikatların yaygınlaşması sonucu sapık inançlar ve adetler müslümanlar arasında revac bulmuştu. azımsanmayacak derecede olan bir grup müslüman, imamları, şeyhleri ve salih/veli kişiler hakkında bozuk inançlar taşıyorlardı. Yahudi ve Hristiyanların Üzeyir, Mesih, din alimleri ve rahibleri hakkındaki inançlarına benzer bir takım şirkî inançlara sapmışlardı.

Evliya ve meşayihin mezarları etrafında meydana gelen davranışlar, gayri müslimlerin mabetlerinde yaptıkları ve kutsadıkları kişilerin mezarlarındaki hareketlerinin bir taklidiydi. Selefi Salihin ve eski tasavvuf erbabında olmayan istiğasede bulunmak (evliyalardan medet ummak, onların yardım elini talep etmek) ve onlara tazarru etmek, yatırıların üzerine muhteşem kubbeler inşa etmek, bunları mescid haline getirmek, her yıl buralarda merasimler düzenlemek ve uzun mesafelerden buraları ziyaret için gelmek yaygınlaşmıştı.

Genel olarak İslam aleminin durumu bu iken Hindistan'ın durumu ile ilgili de Nedvi şöyle der: "İslam, Türkistan, İran ve Afganistan'ı aşp Hindistan'a ulaşmıştı. Bu arada Peygamber Efendimizin sohbetiyle müşerref olmamış, direk olarak nübüvvetin kaynağından feyz almamış ve genelde atalarının ve kavimlerinin tesirinden kurtulamamış kimselerin elinde, enerjisinden, canlılığından ve parlaklığından bir çok şeyi kaybetmişti. Hindistan, bin yıldan beri şirk ve putperestliğin hamuru ile yoğrulmuş dinler, felsefeler ve medeniyetlerin egemenliği altında kalmış ve bu durum etine ve kanına karışmıştı. Son çağlarda putperestliğin en büyük temsilcisi ve kadim cahiliyetin güvenilir bekçisi haline gelmişti. Bir çok insan

buralarda Brahmanizm'den ve diğer şirk ortamlardan çıkıp İslam dairesine girmişti. Burada dikkatten kaçırılmaması gereken bir husus da şudur: Hindistan'ın nazari ilimler ve yunan felsefesiyle olan ilişkisi, uzun süre İran'dan etkilenmesi sonucu, Kur'an ve sünnet ile olan ilişkisinden daha güçlü hale gelmişti. Dini ilimler ve din eğitimi, akideyi düzeltmeye ve tevhid inancına davet etmeye değil; fıkıh, fıkıh usulu ve kelam gibi fıkhi ayrıntıların ve istinbat yollarının incelendiği ve felsefi bahislerin araştırıldığı ilimlere yönelikti.

Hindistan'daki dinlerin felsefe, gelenek ve adetlerinin Hicri 10 ve 11. yüz yıllarda İslam toplumuna bıraktığı menfi etkiyi İmamı Rabbani'nin salih olan bir muridesine gönderdiği mektubundan (İmam Rabbâni, Mektûbât, 3/54, 41.mektup) anlayabiliriz. Yine bu mektuptan, küfrün şiarlarını tazim etme, Allah'tan başkasından yardım dileme, ihtiyaçları onlardan isteme, kafirlerin ve müşriklerin bayramlarına iştirak, onların adetlerine, merasimlerine ve ayinlerine, evliya ve salih kişiler adına kurban, şeyhler ve salihler adına oruç, putperest Hint zihniyetini yansıtan çiçek hastalığının tanrısı olarak tanınan (stila)dan korkma, onu yüceltme ve müslümanları can evinde yakalayan hurafe ve evhamlara eğme gibi İslam toplumunun içine düştüğü vahim durumu anlayabiliriz.

İmam Dehlevi, gayri müslimlerin İslam toplumunda bıraktıkları menfi etkiyi ve müslümanların kitap ve sünnetten uzaklaşmaları noktasındaki rolleri konusunda "Tefhimat"ta şunları söylüyor:

"Resulullah (s.a.v.), Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri hadisi şerifte şöyle diyor: "Muhakkak ki siz kendinizden öncekilerin yolunu karış karış,takip edeceksiniz, hatta onlar kertenkelenin yuvasına da girseler siz de gireceksiniz" (Ashab): "Ya Resulullah, Yahudi ve Hristiyanlar mı?" dediler. Resulullah (s.a.v.) "Onlardan başka kim var?" diye buyurdu. Resulullah (s.a.v.)'in söyledikleri doğrulanmıştır. Biz imanları zayıf olan bazı müslümanları gördük ki Yahudi ve Hristiyanların yaptıkları gibi Allah Teala'nın dışında, salih insanları ilah ediniyorlar ve onların kabirlerini mescid haline getiriyorlar. Diğer bazı müslümanlar da dinlerini tahrif ederek kendilerinden önceki sapık insanların "*muhakkak ki sayılı günlerin dışında ateş bize dokunmayacak*" (Bakara/80) şeklindeki sözlerine benzeyen Resulullah (s.a.v.)'e nispet ettikleri "Salihler Allah'ın, günahkarlar benimdir"

şeklindeki uydurma bir hadise dayanarak ameli bırakmış, günahlara dalmışlardır. Gerçeği soruyorsan derim ki: Tahrifat her fırkada ortaya çıkmıştır. Sufiler, özellikle tevhid meselesinde kitap ve sünnetle bağdaşması mümkün olmayan bazı sözler söylemişlerdir ki bu sözlerinden onların şeriata önem vermedikleri ve onlarda şeriatın bir değerinin olmadığı anlaşılmaktadır.”

Dehlevi “Feyzü’l-Kebir”de ise şöyle diyor: “Eğer müşriklerin sapık inançları hakkında söylenenlerin doğruluğu konusunda kuşkuya düşüyorsan zamanımızdaki tahrifatçılara, özellikle de İslam aleminin sınır bölgelerinde yaşayan müslümanlara bak. Veliler hakkındaki tasavvurları nedir? Eski devirlerde velilerin mevcut olduğuna inanmalarına rağmen kendi dönemlerinde velilerin olabileceğine ihtimal vermiyorlar. Kabirlere ve yatırlara umut bağlamışlar, çeşitli şirk ve hurafelerle mübtela olmuşlar. Tahrif (gerçekleri saptırmak) ve teşbih (Allah’ı mahlukatlarına benzetmek) onların içine öyle yerleşmiş ki “siz kendinizden önceki ümmetlerin yollarına uyacaksınız” şeklindeki sahih hadisin işaret ettiği ne kadar bela ve fitne varsa muhakkak ki bu fitneler onların bir kısmında ortaya çıkmıştır. Allah bizi bu gibi şeylerden muhafaza etsin.”

Bu Dönemde Hindistan Ve Civar Memleketlerdeki Ülemanın Kuran’ı Anlama Ve Talimatlarını Yayma Hususundaki Zaafiyetleri

Nedvi, şöyle der: “Hindistan ve tüm acem memleketlerde tartışma götürmeyen kanaat şuydu: “Kur’an’ı Kerim, çok özel kişilerin, zirvedeki alimlerin kitabıdır. Onu anlamak, düşünmek ve tedebbür etmek ancak bunların işidir.” Zira oniki ilmi bilmeyenler onu anlayamaz. Dehlevi, “Tuhfetü’l-Muvahhidin”¹ adlı eserinde şunları söyleyerek bu düşüncüyü güzel bir usulpla incelemiş ve çürütmüştür: “Bazı insanlar bir çok ilimleri öğrenmeyen, sayısız kitapları okumayan ve asrın allamesi olmayan kimselerin Kuran’ı Kerim’i ve Hadis-i Şerifleri anlayamayacağı şeklindeki bir kanaatı ileri sürmüşler ki Allah Teala onların bu

¹ Nedvi (s.114’te) şöyle der: “Bu kitap, İmam Dehlevi’nin adına yayınlanmıştır, fakat Dehlevi’nin hayatını yazanlar eserlerinin listesinde bu kitaba yer vermemişlerdir. Bu nedenle biz bu kitabın Dehlevi’ye ait olduğunu kesin olarak söyleyemeyiz. Ancak burada yaptığımız alıntı, işaret ettiğimiz

iddasını şu ayet-i celile ile red eder: *“Okur yazarlığı olmayanlar içinde kendilerinden olan ve onlara Allah’ın ayetlerini okuyan, onları arındıran, kendilerine kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O’dur. Onlar daha önce apaçık bir sapıklık içindeydiler.”* (Cuma/2) Çünkü Resulullah (sav) ümmiydi ve ashabı da ümmiydiler. Fakat Resulullah ne zaman ki onlara Kur’an ayetlerini okudu; onların nefisleri tezkiye oldu ve kalbleri temizlendi. Eğer ümmi olanlar Kur’anı ve sünneti anlamayacak ve idrak etmeyecek durumda olsaydılar Ashab-ı Kiram’ın Kur’an’la tezkiye olmaları ve tüm kötülüklerden ve şerden temizlenmeleri nasıl mümkün olurdu. “Sadra”¹ yı anladıklarını ve “Kamusu” bildiklerini iddia ettikleri halde Kur’an ve hadisi anlama konusunda cahil olduklarını söyleyenlerin haline teessüf ederim.

Bazılarıda “şu zamanda Kur’an ve hadislerin manalarını nasıl anlayabiliriz? Peygamber (s.a.v.) döneminde mevcut olan bereketler ve Sahabe-i Kiramda bulunan sağlam gönül bizde olur mu?” diyorlar. Allah Teala bu iddiayı da şu ayeti celileyle red eder: *“Onlardan henüz kendilerine katılmamış diğer insanlara da o peygamberi göndermiştir. O, güçlüdür hikmet sahibidir.”* (Cuma/3) Yani sonradan gelen müslümanlar kültürlü veya ümmi (cahil) olsun, Sahabe-i Kiram’ın kutlu yolunu takip etmek istedikleri, kitap ve sünnete kulak verdiklerinde, bu ikisi, kalplerini tezkiye etmek ve nefislerini arındırmak için yeterlidir. Allah’u Teala şöyle buyuruyor: *“Andolsun ki biz Kur’an’ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Fakat öğüt alan mı var!”*(Kamer/22) Nasıl oluyor da “Kâfiye”ve “Şafiye”nin alimleri bedevilerin anlayabildikleri ve maksatlarını idrak edebildikleri Kur’an’ı, anlamaktan kendilerini aciz görüyorlar. Oysa Allah’u Teala *“Onlar Kur’an’ı düşünmüyorlar mı?”* (Muhammed/24) buyuruyor. Eğer Kur’an kolaylaştırılmamış olsaydı onu düşünmek nasıl mümkün olacaktı *“Yoksa kalpleri kilitli mi?”*(Muhammed/24) Bunların kalplerine kilit vurulmadığı halde acaba Kur’an’ı tedebbür ve tefekkür etmek için neden akıllarını çalıştırmıyorlar.

düşünceyi net ve açık bir şekilde ortaya koyarak bu düşünceye yeterli ve ikna edici cevap taşımaktadır.”

¹ Sadra’dan kasıt Sadreddin Şîrazi (1050)’nin “Şerh’u Hidayeti’l-Hikme” adlı eseridir. Bu eser, felsefe eğitiminin yapıldığı ortamlarda “Sadra” olarak bilinir ve felsefede en önemli kitap olarak kabul edilir.

Dehlevi'nin Kur'an'ın Yayılması, Anlaşılması Ve Tercüme Edilmesi Konusundaki Gayretleri

Nedvi şöyle der(112-118): “Dehlevi bu hastalığı tedavi etme ve bu yanlışlıkları berteraf etmenin en sağlam yolunun Kur'an'ı Kerim'i okumak, anlamak ve tefekkür etmekte görüyordu.” Dehlevi'nin bu kanaati, sadece keskin zekaya, derin incelemeye ve kıyasa dayanan bir düşünce olmayıp, Kur'an ve Sünnetin kanıtladığı bedihi/apaçık bir gerçektir. Peygamber Efendimizin sireti ve İslam'daki “tecdid ve ıslah” hareketkerinin tarihçesi de bu gerçeği kanıtlamaktadır. Tevhidin hakikatını ve şirkin gerçek yüzünü ortaya koymak için bu metottan daha güçlü, daha açık, net, etkileyici ve kalpleri fetheden başka bir metodun tasavvur edilmesi mümkün değildir.

Kur'an'ın tercümanı Dehlevi'nin oğlu Şeyh Abdulkadir “Muvaddihü'l-Kur'an” adlı Urdu dilinde yazdığı “Kur'an tercüme ve açıklama” eserinin mukaddimesinde bu gerçeği son derece basit ve etkileyici olan şu ifadesiyle ortaya koyar: “Kim ne derse desin, Allahu Telala'nın söylediğini hiç bir kimse söyleyemez ve Allah'u Teala'nın kelimasında bulunan nüfuz ve tesiri, meydana getiremez.”

İmam Dehlevi, Hicaz seferinden beş yıl sonra özel dersler ve halka yönelik vaaz ve irşatla akideyi düzeltmek için yaptığı çalışmaların neticesini gördükten sonra irşad faaliyetlerini yapmak, itikadı düzeltmek ve Allahu Teala ile alakayı kuvvetlendirmek için Kur'an-ı Kerim'in talimatlarını direk olarak insanlara ulaştırmaktan daha güçlü ve etkili bir metot olmadığı kanatine vardı. Bunun da bir tek yolu vardı ki o da Kur'an-ı Kerim'in manasını Farsça'ya çevirmek ve yaymak idi. Buna “tercüme” ifadesi kullanıldı ve yaygınlaştı.

Bu cesur adımın gerekçesini ve nedenlerini Dehlevi'nin kendisinden dinleyelim. Dehlevi “Fethürrrahman” adlı tefsirinin mukaddimesinde şöyle der: “Yaşadığımız bu asırda ve bu memlekette müslümanların maslahatı, Kur'an'ı Kerim'in Farsça'ya çevrilmesini gerektiriyor. Ta ki avam-havas, küçük-büyük toplumun her kesimi eşit bir şekilde Kur'an'ı anlasın ve manalarını ve maksadlarını idrak etsin. Bu görevi yapmak sanki bana ilham edildi ve bunu yapmaya mecbur bırakıldım.”

Nedvi der ki: “İmam Dehlevi, bu tercümesinin dışında tercüme usulıyla ilgili bir kitapçık yazmıştır. Bu kitapçık, çok kısa ve veciz olmasına rağmen bir çok faydalı hususları içermektedir. Bir nushası el yazması olarak “Nedvetü’l-Ulema” kütüphanesinde mevcut olup büyük boy altı sayfadan oluşmaktadır.”

el Fevzü’l Kebir

İmam Dehlevi, Kur-an’ın talimatlarını yayma ve anlaşılmasını sağlama yönündeki misyonunu Usulü’t-tefsirde “el Fevzü’l-Kebir ”adıyla eşsiz ve mükemmel bir kitabı yazmakla tamamladı. Dehlevi bu kitabın ön sözünde şöyle diyor: Allah’u Teala kitabı hakiminden bana bir kapı açınca, içimden Allah’ın kelamını tedebbür etme konusunda kardeşlerime faydalı olacak önemli ve yararlı hususları kaydetmek geçti ki bu hususları anlamak Allah’ın kelamını kavrama konusunda ilim talebelerine geniş bir kapı açacağını umuyorum. Talebeler ömürlerini tefsir kitaplarını okumakla geçirseler veya bu kitapları günümüzde çok az olan-müfessirlerden okusalar bu gibi sistemli ve zabtî rapt içinde olan kaidelere rastlamayacakl

Dehlevi’den Sonra Çocuklarının ve Talebelerinin Kur’an’ı Kerim Sahasında Yaptıkları Çalışmalar

İmam Dehlevi, Kur’an’la ilgili olan bu çalışmalarıyla Kur’an ilimlerini yaygınlaştırmış, onu değişik dillere çevirmek ve tefsir etmekle de yeni bir çıkır açmıştır.

Dehlevi’nin Kur’an-ı Farsça’ya çevirisinden sonra Hindistan’da hicri 12. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan, Farsça’nın yerini alma yolunda olan ve artık yazı ve telif dili haline gelen Urduca’da yeni bir Kur’an tercümesine ihtiyaç duyuluyordu.

Bu değişimi ilk olarak fark eden ve bu konuda girişimde bulunan İmam Dehlevi’nin oğlu Şeyh Abdülkadir oldu. Şeyh Abdülkadir Kur’an’ı Kerim’i H 1204-1205 yıllarında Urduca’ya çevirdi.

Bildiğimiz kadarı ile Kur'an-ı Kerim'in başka dillere çevirileri arasında bu tercüme kadar güzel bir uslupla yapılmış, Kur'an lafızlarının ruhunu almış ve başarı şansına sahip olmuş başka bir girişim olmamıştır.

Şeyh Abdulkadir'den sonra büyük kardeşi Şeyh Rafiuddin Kur'an'ı Kerim'i kelime kelime tercüme etmiştir.

Bu iki tercüme müslümanların evlerine girdi. Kur'an'ı Kerim'le beraber okundular. Başka bir dini kitapta görülmemiş bir şekilde her tarafa yayıldılar, akideyi düzeltme ve gerçek tevhid inancını yayma noktasında sayısız insan bu iki tercümeden yararlandı ki bunlar yüz binleri bulur. Gerçek şudur ki herhangi bir devlet tüm imkanlarıyla seferber olsa, dava ve ıslah alanında bu üç tercümenin yaptığı tesiri yapamazdı.

Bunlar aynı çınarın dalları ve tuba ağacının meyveleridirler. Bu, Allah'ın lütfüdür ki onu dilediğine verir

İmam Dehlevi'den sonra ıslah hareketinin misyonunu üstlenen ve bu misyonun alanını genişleterek tamamlayan büyük oğlu Şeyh Abdulaziz çok önemli iki çalışma daha yapmıştır.

Birincisi: “Nedvi'nin dediğine göre : “Delhi gibi bir merkezi kente ve hicri 13.asır gibi kritik bir dönemde altmış iki yıllık uzun bir süre, kesintisiz olarak Kur'an'ı Kerim dersleri verdi. Bu dersler, yüksek bir başarıyla devam etmiş, halk nazarında kabul görmüş, yanlış inançları ve anlayışları düzeltme noktasında benzeri olmayan eşsiz bir etki bırakmıştır.”

İkincisi: Hindistan'da müslümanların Farsça bir tefsire ihtiyaçlarının olduğunu hissetmiş, bunun üzerine “Fethü'l-Aziz” adlı büyük tefsir kitabını telif etmiştir. Ayrıca asrın Beyhaki'si lakabıyla bilinen İmam Dehlevi'nin talebesi Muhaddis Senaullah el Bânibati “Mazhari” tefsiriyle bilinen on ciltlik geniş ve derin bir tefsir yazdı.

Bu söylediklerimiz Kur'an'ı Kerim hizmetindeki mübarek çalışmaların başlama hikayesidir. Bu çalışmalar başlangıçta tedris ve te'lif yoluyla olmuş, sonra

çeşitlenmiş, ard arda devam etmiş ve Allah'ın tevfik ve inayetiyle günümüze kadar süregelmiştir.

Tevhid Meselesinde İlmî Tahkik Ve İnceleme

Tevhit akidesi, İbrahimî ümmetin en büyük şiarını, son peygamberin davasının esas ve temelini teşkil ediyor. Kur'an-ı Kerim'in tamamı, hadis ve siyerle ilgili tüm eserler bu gerçeği teyit eder. Bu nedenle Dehlevî değişik kitaplarında bu gerçeğin üzerinde durmuş, tevhid inancını geniş bir şekilde açıklamış, şirki çağrıştıran her türlü şaibeye ve görüntüye karşı mücadele etmiş, İslam ümmetinin itikadına şirkin girmemesi ve onu zayıflatmaması için çok büyük hassasiyet göstermiş, şirke çıkan bütün yolları kapatmıştır. Bu gerçekler kanıt ve delil gerektirmeyecek derecede açıktır ve kitap ve sünnetten haberdar olan herkes bunu itiraf etmek zorundadır. Biz burada Dehlevî'nin "el-Fevzü'l-Kebir"adlı kitabında konuyla ilgili söyledikleriyle yetineceğiz. (sf.7-8) Dehlevî şöyle der: "Şirk, "Kün feyekun"le ifade edilen kainatta mutlak bir tasarrufa, zâti bir ilme sahip olmak, hastalara şifa vermek, gazabettiği kişilerin başına yoksulluk, hastalık ve uğursuzluk gibi belaları getirmek, razı ve hoşnut olduğu kişilere de bu sebeple zenginlik, sağlık ve uğur getirmek gibi Allah'a mahsus olan sıfatları başkasına nispet etmektir.

Bu tip müşrikler maddeyi yaratma ve büyük işleri idare etme konusunda Allah'a ortak koşmazlar. Allah, herhangi bir şeyi takdir ettiği zaman ona engel olabilecek hiç bir kimsenin olmadığını itiraf ediyorlar.

Bunların şirk koşması bazı şahıslarla ilgilidir. Çünkü, Allah Teala'yı –haşa- büyük bir hükümdar gibi görüyorlar. Bu hükümdar, adamlarını ve kendine yakın olan kişileri, ufak işleri görmek için memleketin çeşitli yerlerine gönderiyor. Küçük işleri kendisi yapmaz. Adamlarını bunu yapmak için görevlendirir ve bunların mahiyetlerinde çalışan ve onlara yaklaşmak isteyen kimselere aracı olmalarını kabul eder. Böylece büyük bir hükümdar gibi gördükleri Allah Teala'nın, kendine yakın olan kullarına ilahlık hırkasını giydirdiğini, onların diğer insanlara yönelik öfke ve hoşnutluklarını etkili kıldığını düşünüyorlar. Bu nedenle onlar Allah'a yakın olan

kullarına yaklaşılmaması gerektiğine inanıyorlar. Ta ki onların Allah'ın huzuruna kabul olmasına vesile olsun ve -hesap günü- onların kendileri hakkındaki şefaatleri Allah nezdinde kabul görsün. Kafalarında yerleşen bu tasavvurdan ötürü bu salih kişilerin önlerinde secdeye kapıldılar, onlar adına kurban kestiler ve yemin ettiler. Onlardan medet umdular; taştan, demirden ve bakırdan heykellerini diktiler ve ruhlarına teveccüh ederek kendilerine kible edindiler. Bunun sonucunda cahil kişiler bu heykellere ibadet etmeye başlayıp ilah olduklarına inandılar. Böylece itikatta karışıklık, başı bozukluk ve büyük bir fesat ortaya çıktı.

İstimdat Meselesi

Tevhid ve şirk meselesindeki bu incelemeyle peygamber ve velilerden yapılan istigâse ve istimdatın hükmü belli oldu.

Peygamberler ve velilerden -hayatta olsunlar olmasınlar- yapılan istigase (yardım dilemek) ve istimdat (medet ummak) kendilerinden menfaat ve zararın geldiği ve gaybı bildikleri inancı üzerine kuruludur. Biz bu inancın üç safhaya ayrıldığını düşünüyoruz:

1) Bir insanın, bazı kişilerde zatî olan (kendinden kaynaklanan) menfaat ve zararın bulunmasına veya onların zatî olarak gaybı bildiklerine inanmasıdır. Bu inanca göre Allah, -haşa- söz konusu kişilere ufak bir ilahlık bahşetmiştir. Büyük hükümdarların şehirlerinin idaresini valilerine bıraktıkları gibi Allah da bunların adına bir takım işlerden el çekerek bu işleri onlara bırakmıştır. Hiç kuşku yoktur ki böyle bir inanç, en büyük şirktir ve kişiyi dinden çıkarır.

2) Zati olmayan menfaat veya zararı ve zati olmayan gayb ilmini bazı kişilere nisbet etmektir. Yani Allah Teala bazı sevdiği kullarının eliyle menfaat veya zarar icra etmiş ve onlara gaybî şeyleri bildirmiştir. Bu onların kendi yetkileriyle değil de Allah'ın sevgili kulları olmalarından dolayı kendilerine keramet olarak bahşedilmiş bir lütuftur. Böyle düşünenler meseleyi İslam itikadında var olan keramet esası üzerine bina etmektedirler. Ancak bu hususta ifrata girerek hiç bir peygambere veya hiç bir meleğe verilmeyen genel veya daimî gayb ilmini ve keza menfaat veya zararı

bu kişilere nispet etmektedirler. Böyle bir inanç şirk olmamakla birlikte Şârii (Allah)’ın yasakladığı bidat kısmına girer.

3) Allah’ın veli kullarına bazı gaybî şeyleri bildirdiğine ve keramet olarak onların eliyle bazı menfaat veya zararları icra ettiğine inanmaktır. Bu konuda şeriatın kabul ettiği doğru görüş budur.

Son iki inanca göre *istimdat* (velilerden medet ummak), şirk değildir. Zira istimdat eden kişi, Allah’a mahsus olan herhangi bir vasfı mukarrebine nisbet etmemiş, bilakis bunu İslam itikadında geçerli olan “peygamberlerin mucizeleri ve velilerin kerametleri haktır” esasına dayandırmıştır.

Tartışmayı kabul etmeyen bir gerçek de şudur ki; böyle bir istimdat, ne selef-i salihinin döneminde, ne de eski sofilerin arasında vardı. Ancak müteahhir sofiler arasında yayılmıştır. Şüphe yoktur ki böyle bir kapı açıldığı zaman peygamberler ve veliler hakkında yasak olan aşırı kanaatlere sebep olabileceği gibi şirke götüren tehlikeli bir vesile de olabilir. Bu nedenle tevhidin aslını korumak ve aşırılığa yol açacak durumlardan kaçınmak için bu konuda selef-i salihinin çizgisinde kalmak gerekir.

Ayrıca ben, asrın imamı, büyük muhakkık ve sofî Muhammed Enver el-Keşmiri’nin bu söylediklerimizi destekleyen bir sözüne rastladım. Keşmiri şöyle der: (Feyzü’l-Bâri 2/154) “Bil ki Şeriatta zikir olarak kabul edilen şey, Allah’ın ismiyle yapılan zikirdir. Resulullah’ın ismini tekrarlamak ise zikir olarak görülmemiştir. Bu nedenle zikrin sevabını getirmemelidir. Peygamberin ismini zikretme ve bundan ecir kazanmanın yolu, ona salat getirmektir. Sevap, Cenab-ı Allah’la ilgili olarak onun ismini zikretmekle, peygamberle ilgili olarak da ona selat getirmekle kazanılır. Şeriatın ortaya koyduğu budur.

Keza “ya şeyh Abdulkadir şey’en lillah” cümlesi zikir olarak görülmemiştir, dolayısıyla bu söz, sevap kazandırmayan boş bir laftır. Hatta günah kazandırmasından korkulur. Çünkü bununla Şeriata muhalif olan bir şeye inanılabilir ve şeriata zıt olan bir inanca sürükleyerek aşırılığa sebebiyet verebilir. Zira bu cümle maksadının hilafını çağrıştıran sözlerden biridir, bu nedenle yasaklanması gerekir.

Bazı fetva kitaplarında bununla ilgili olarak verilen ruhsatlar ise maksadın hilafını çağrıştırmamak şartına bina edilerek verilmişlerdir. Bugün insanların itikadî durumu korkunç bir şekilde bozulmuş, neredeyse küfre varmış ve hatta bazen küfrün ilk sınırını aşmıştır. Şeytana kapı açılmaması ve bilmedikleri halde insanların dininin bozulmaması için bu gibi sözlere fetva verilmemesi gerekir. Bu nedenle her insan kendi dinini dikkate alsın ve fukahânın sözlerini kendine dayanak kılarak istemedikleri yerlere çekmesin.”

II) DEHLEVİ’NİN HADİS İLMİNİ YAYMASI, HADİSİ DERS PROĞRAMINA KOYMASI ve İSNAD ile İCAZETLERE ÖNEM VERMESİ

Ebü’l-Hasan en-Nedvi, “Hadis ilminin önemi ve her dönemde ona duyulan ihtiyaç” başlığı altında şunları söylüyor: “İmam Dehlevi Hint yarım adasında, son dönemlerde ki bu, H.12. asrın ortalarından günümüze kadar ki dönemi kapsıyor Hadis ilmine ehemmiyet vererek onu her tarafa yaymış ve hadis derslerini ihya etmiştir. Onun bu ilimde yazmış olduğu eserler, tahkik, tetkik ve içtihat ile temayüz ederek tecdit çalışmalarının önemli bir halkasını teşkil etmiş ve diğer alanlardaki ilmi çalışmalarını ve dini hizmetlerini gölgede bırakmıştır. Bu nedenle “el-Muhaddisü’d-Dehlevi” onun isminin bir parçası haline gelmiş, konuşmalarda ve yazılarda “el-İmam Veliyyullah el-Muhaddisü ed-Dehlevi” ismiyle tanınmıştır.

Dehlevi’nin bu büyük serüveninin tarihçesine girmeden önce onun bu çalışmasının önemini ve ciddiyetini kavramak için sünnetin İslam’daki yerini, İslam’ın doğru bir şekilde anlaşılması ve sağlıklı bir İslamî anlayışın oluşmasındaki rolünü bilmemiz gerekir. Sünnet, İslam ümmetinin gidişatını düzeltmek, bu hususta meydana gelebilecek sapmaları ortaya koymak için her asırda ıslahatçılar ve dini müceddidleri için bir kıstastır. Ahlâk ve amel yönünden kâmil manada îtidali yakalamak ancak Kur’an ve sünnetin birleşmesi ile mümkündür.

Sünnet, hayat ve kuvvet dolu bir âmildir. Sürekli olarak ıslah ve tecdidin hareket noktası, bozgunluk ve bidatlara karşı mücadele etmenin ve topluma düzen vermenin itici bir gücü olmuştur. İslah ve tecdid bayrağını kaldırıp bidatlara,

hurafelere ve cahiliyet adetlerine karşı mücadele eden ve gerçek İslam’a davet eden ıslahatçılar için her zaman ve her yerde ilham kaynağı olmuştur. Tüm bu sebeplerden dolayı sünnet, ümmetin önemli bir ihtiyacıydı. Kayıt altına alınması, korunması ve yayılması gerekiyordu.

İslam tarihi ve müslümanların geçmişi bu gerçeği teyit ediyor. Müslümanların sünnetle olan ilişkileri zayıfladığı dönemlerde İslamî ilimlerde, felsefi ve edebi alanlarda ihtisas sahibi ülemanın çokça bulunması ve hakimiyetin İslam’ın ve müslümanların elinde olmasına rağmen bir çok garip bidatlar yabancı adetler ve ithal gelenekler İslam toplumunu sarmış ve ıslah ve tecdidin sesi kısılmıştır.

Hindistan’da Hadis İlminin Durumu

Burada Hindistan’ın büyük tarihçisi allame Abdülhay el-Haseni’nin “es-Sekafebül İslamiye fi’l-Hind” (135-138) adlı eserinde kısa alıntılar yaparak Hadis ilminin Hindistan’daki gelişmesini ve gerilemesini çok özet bir şekilde ele alacağız:

el-Haseni şöyle diyor: “Hindistan’da Arapların hakimiyeti sona erdikten sonra Gazneliler ve guriler iş başına gelince, Horasan’dan ve maveraünnehirden insanlar buralara akın edince Hadis ilmi ankaya döndü ve kibrit-i ahmer gibi bulunmaz hale geldi. İnsanlar artık şiir, astroloji, matematik ve cebir gibi ilimlerle uğraşmaya başladılar. Dini ilimlerden geriye sadece fıkıh ve usul ilimleri kaldı. Bu durum uzun asırlar devam etti, Nihayet Hindistan müslümanları Yunan felsefesine yöneldiler ve fıkıh kitaplarında geçen hadis ve ayetlerin dışında Kur’an ve sünnet ilimlerini terk ettiler. O dönemde en büyük Hadis kaynağı, Sağani’nin “Meşarikü’l-Envar” adlı eseri idi. Bağavi’nin “Mesabihusune” adlı eserini veya “Mişkatü’l-Mesabih”i okuyan kişi, muhaddis zannediliyordu. Bu sebeple hadis ilminden söz etmezler, onu okumazlar, ona teşvik etmezler, kitaplarını ve alimlerini tanımazlardı. Çok az kimse sadece “Mişkatül Mesabih”i okurdu ve bunu, anlamak ve amel etmek için değil de sadece bereket maksadıyla yapardı. Fıkıh konularında nadiren araştırma yapıyor, yapılan çalışmalar ise genelde taklide dayanıyordu. Bundan dolayı aralarında fetva kitapları çoğalmış, muhkem nasslar terk edilmiş, fıkıhın sünnete arzı,

müctehidlerin hadisleri tatbik etmeleri bir kenara bırakılmıştı. Nihayet, Allah Teala hadis ilminin Hindistan’da yayılmasını lütfetti.

Hicri 10. asırda bazı hadis alimleri Hindistan’a geldiler ve daha sonra Allah Teala bazı alimleri Haremeyni Şerifeyn’e gitmeye muvaffak kıldı ki bu ilmi burada tahsil ederek Hindistan’a getirdiler ve bir çok insan onlardan istifade etti.

Sonra (H. 1052’de vefat eden) Abdulhak b. Seyfeddin el-Buhari ed-Dehlevi Hindistan’a geldi. Abdulhak, Hindistan’da hadis ilmini geniş çapta neşreden ilk kişi oldu. Delhi’de krallık sarayında derslere devam etti. Tüm çabasını bu yönde harcadı. Kitap yazdı, talebe yetiştirdi. Allah bir çok mümin kullarını ondan ve onun ilminden müstefid olmasını takdir etti. Hatta Hindistan’a hadis ilmini getiren ilk kişi olduğu da iddia edilmiştir. Ancak yukarıda görüldüğü gibi bu iddia yanlıştır.

Ondan sonra (H.1073’te vefat eden) oğlu Nurulhak, Buhari’nin şârihi Şeyhü’l-İslam gibi bazı talebeleri ve “Muhalla” ve “Kemaleyin” adlı eserlerin sahibi oğlu Selamullah bu hizmeti devam ettirdiler.”

Nedvi der ki: “İşin gerçeği, bu alimlerin aynı konudaki ferdi çalışmaları beklendiği gibi hadis ilmine umumi bir dönüşü sağlamamış, onu yaygınlaştırmak ve genelleştirmek hususunda gerekli olan canlılığı meydana getirmemiş ve şanına yakışan bir ihtimamı ona kazandırmamıştır.”

“Her halükarda Hindistan’da dini ve ilmi çevreler; hadis ilmine sevdalı olan, onu yaymayı ve genelleştirmeyi hayatının hedefi olarak gören bir şahsiyet bekliyordu ki bunu Hicri 12. asrın ortalarında gelen Veliyyullah ed-Dehlevi’nin kişiliğinde buldu. Dehlevi Farsça olan şu şiirin gerçek örneğidir.

“Tüm okuduklarımızı unuttuk ve terk ettik.

Tekrarlanmasından hiç bıkmadığımız sevgilinin sözleri bizde kaldı.”

Dehlevi’nin Sünnete Bakışı

Dehlevi, “Hüccetüllahi’l-Baliğa”nin mukaddimesinde şöyle der: “Yakînî ilimlerin dayanağı ve başı, dini ilimlerin temeli ve esası, peygamber (s.a.v.)’in sözlerini, fiillerini ve takrirlerini içeren hadis ilmidir. O karanlıkların kandili, hidayetin meşalesi ve bedr-i münir gibidir. Kim ona uyup özümserse, hidayet ve doğru yolu bulmuş ve büyük hayırlar elde etmiş olur. Kim onu terk edip ondan yüz çevirirse delaletle düşer, yolunu şaşırır ve hasretten başka bir şey elde edemez. Zira Resulullah (s.a.v.) emirler vermiş, yasaklar koymuş, müjdelerde ve uyarılarda bulunmuş, misaller vermiş ve hatırlatmalarda bulunmuştur ki bunlar Kur’an kadar vardır veya ondan daha da fazladır.”

Dehlevi “Kelimâtün Tayyibât (S. 173)” adlı kitabında da şöyle der: “Aklın gerekli gördüğü ilk şey Resulullah (s.a.v.)’in hallerini ve sözlerini araştırmaktır. İlahi ahkam hakkında neler söylemiş ve bunlarla nasıl amel etmiştir? Ondan sonra kişi tam manasıyla buna uyacaktır. Bu sözümüz Allah’ın kendi hükümleriyle insanları sorumlu tuttuğuna inanan ve bu sorumluluğu yerine getirmek noktasında azimli olan kimselerle ilgilidir.”

Dehlevi’nin Hadis İlmine Önem Verilmemesinden Yakınması

Hindistan’da sünnete önem verilmediğinden dolayı bidatların, cahiliye adetlerinin ve gayri müslim ayinlerinin Müslümanların arasında yayıldığını müşahade eden İmam Dehlevi, büyük esef ve hüzn ile ilim talebelerine şu nasihatlerde bulunuyor: “Ey kendilerine alim diyen akılsızlar! Siz Yunan ilimleri, sarf, nahiv ve meani ilimleriyle uğraştınız ve gerçek ilmin bu olduğuna inandınız. Oysa gerçek ilim; tefsiriyle, nüzul sebebiyle ve teviliyle öğreneneğiniz muhkem bir ayettir veya ezberleyeceğiniz Resulullah’tan sabit olan bir hadistir ki Resulullah nasıl abdest alırdı, nasıl ihtiyacını görürdü, nasıl oruç tutardı, nasıl hac yapardı, nasıl cihad ederdi, diline nasıl sahip çıkardı ve yüce ahlakı nasıldı, bunu ezberlemektir. Siz onun yolunu takip edin ve sünnetiyle amel edin. Bunu yaparken de üzerinize farz olduğu için değil Peygamber (s.a.v.)’in yolu ve sünneti olduğu için yapın.

Gerçek ilim, abestin ve namazın rükünleri nelerdir, zekatın nisabı nedir, ne kadar verilir, ölünün mirasından kime ne düşer gibi konularda öğreneceğiniz farz olan şeylerdir. Siyer ve ahirete hazırlanmaya teşvik eden sahabe ve tabiinin menkıbeleri ise fazilettir.

Sizin uğraştığınız ve ısrarla üzerinde durduğunuz ilimler ise ahirete yönelik değil ancak dünyalık ilimdir. Eski fukahanın istihsanatları ve teferruatlarıyla uğraştınız. Bilmez misiniz ki gerçek hüküm Allah ve Resulünün hükmüdür. Bazılarınız vardır ki, peygamberimizin bir hadisi kendisine ulaştığında onunla amel etmiyor, “ben falanın mezhebindenim” diyerek hadisi terk ediyor ve “hadisi anlamak ve onunla amel etmek kamil ve mahir olan kişilerin işidir” vehmine kapılarak “bu hadis mezheb imamlarınca bilinmeyecek bir şey değildi, onu bırakmışlarsa muhakkak nesih veya mercuhiyet gibi dinen geçerli olan bir gerekçesi vardır” diyor. Biliniz ki, bu yaptığınız hiçbir surette dinden değildir. Peygamberimize inanmışsanız ona uyunuz. Bu herhangi bir mezhebe uysun veya uymasın önemli değildir.

Hakkın rızası, ilk önce Allah’ın kitabı ve Resulünün sünnetiyle başlamanızı gerektiriyor. Bu ikisi ile amel etmek size kolay gelirse ne âlâ. Hayır bunları anlayacak kabiliyette değilseniz eski ulemanın görüşlerinden istifade ediniz ve bu görüşlerden sünnete en yakın, en uygun ve en açık olanını alınız. Yine hakkın rızası, alet ilimleri (sarf, nahiv, mantık...) konusunda, bunları müstakil ilimler olarak değil de sadece dini ilimlere araç olarak okumanızı gerektiriyor.

Allah Teala, İslam’ın şiarları Müslüman memleketlerde hakim olana dek ilim yaymanızı size farz kılmamış mı? İslam’ın şiarlarını yaymadınız, halkı boş şeylerle meşgul ettiniz, hakkı ve dini aramayı gözlerinde büyüttünüz. Görmüyor musunuz ki, büyük şehirlerde bile alim kalmamış, kalanlar da şiarları izhar etmeye yeterli sayıda değiller.

Dehlevi’nin Hadis İlmine Verdiği Hizmetler ve Bu Sahada Yaptığı Tesir

Ebü’l-Hasan en-Nedvi der ki: “Dehlevi, hocası Ebu Tahir’le vedalaşmak istediği zaman hocası ona şu manada bir şiir okumuştı:

“Daha önceden bildiğim her yolu unuttum

Beni hanenize kavuşturan yol bunun dışındadır.”

İmam Dehlevi de buna benzer bir şeyle karşılık vermiş ve eklemiş:

“Daha önceden okuduğum her şeyi unuttum

Dini ilimler ve özellikle hadis ilmi bunun dışındadır.”

Dehlevi’nin bütün hayatı onun kendini tamamen hadis ilmine adanmış olduğunu gösteriyor.

“Müminler içinde Allah’a verdikleri sözde duran nice erler var”(Ahzab-23)

Dehlevi hicazdan döndükten sonra hadis ilmine hizmet etmek ve onu yaymak için kollarını sıvadı ve az bir süre içinde kendi medresesi olan “Rahimiyye medresesi” tüm Hindistan’daki en büyük eğitim müessesesi haline geldi. Hadis talebeleri, Hindistan’ın dört bir yanından keleklerin lambaya üşüşükleri gibi buraya akın ettiler. Delhi ve etrafından çok sayıda talebe geldiği gibi Bangladeş ve Keşmir gibi uzak memleketlerden de gelenler vardı.”

Buradaki derslerden istifade edenlerden birisi dünyaca meşhur, döneminde Arap dünyasına isminden söz ettiren ve “Kamus”un şerhi “Tacu’l-Arus” ve “İhya-ı Ulumuddin”in şerhi “İthafu’s-Seadetü’l-Müttekin” adlı iki şaheserin sahibi, Hindistan’ın mucizesi, ez-Zebidî olarak bilinen allame Seyyid Murteza el-Belgramî’dir (H.1145-1205). Zebidî’nin Kahire’deki meclisleri, kralların ve sultanların meclislerini andırıyordu.

Yine bu medresenin mezunlarından birisi büyük mürşid Mirza Can-ı Canan’ın halifesi, “el-Mazhari” tefsirinin ve “Mâlâ Būdde Minh” eserinin sahibi, döneminin beyhakisi kadı Senaullah el-Banibetî’dir (H.1225).

Böylece uzun asırlardan sonra büyük ihtimalle ilk defa hadis ilmi Hindistan’da bu derece ilerlemiş ve insanlar bu ölçüde ona teveccüh etmişlerdi.

Hatta Hindistan artık bu hususta kutlu Yemen’le boy ölçüşmeye başlamış ve burada kopan fırtınanın esintileri hicaz topraklarına kadar ulaşmıştı.

Allame Muhammed Yusuf el-Bennûrî, “Feyzü’l-Bari” adlı eserinin önsözünde şöyle der: “Hicri 12. asrın başlarında büyük bir dahi olan şah Veliyyullah ed-Dehlevi ortaya çıktı, Hadis ilminde çok büyük bir mevkiye yükseldi. Haremeyni Şerifeyn’e rihlet etti. İlimlerini alıp Hindistan’a döndü ve orada hadis ilmini ihya etme hareketinin öncüsü oldu. İmam Malik’in “Muvatta”ına iki şerh yazdı. “Kütubu’s-Sitte”yi ve “Hüsnu’l-Hasin”i ders programına koydu. “Sünen-i İbn Mace”nin yerine Malik’in “Muvatta”ını koydu ve onu sahihlerin ilk sırasına yerleştirdi. Bu sahada çok çalışmalar yaparak Hadis ilmini en önemli noktaya çıkardı. Ardından talebeleri, değerli çocukları ve torunları da bu hizmeti sürdürdüler. Sened ve Rical ilminde bu aileden büyük eserler yazan alimler ortaya çıktı. Bu kutlu hareketi daha da yücelterek daha parlak hale getirdiler. Hindistan’ın dört bir yanını hadis ve Kuran’la şenlendirdiler. İşte bu dönem hadis ilminin en parlak dönemi idi.”

Nedvi, Dehlevi’nin bu çalışmalarının hadis ilmi sahasında bıraktığı tesiri şöyle anlatıyor: “İmam Dehlevi’nin hadis ilmine yaptığı hizmetler, bu ilmin bu memleketlerde yayılmasına yol açmıştı. Medreselerde ders programlarının zaruri bir parçası olarak girmiş, fazilet ve üstünlüğün ölçüsü haline gelmişti. Hadis dersleri için müstakil halkalar kurulmuş ve Kütübü Sitte, özellikle Kütübü Erbea (Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi) genel olarak medreselerde tahkikli ve tedkikli olarak okutulmuştu. Öyle bir şey ki şu anda Arap memleketlerinde bile hadis ilmine bu derecede önem verilmemektedir. Böylece bu sahada yeni bir dönem açıldı. Bir çok hadis şerhleri yazıldı, incelemeler yapıldı ve bu alanda Arap memleketlerinde benzeri bulunmayacak derecede büyük bir kütüphane oluşturuldu. Hadis kitapları başka dillere tercüme edilerek halkın ve Arapça’yı bilmeyenlerin istifadesine sunuldu. Keza müslüman hanımlar da bundan büyük ölçüde istifade ettiler. Bu durum insanları çalışmaya ve ciddiyete yöneltti. Sünnete önem vermeye ve ona tabi olmaya teşvik etti. Hadiste senetleri ve icazetleri rağbetli hale getirdi.

Bu çalışmaların sonucunda Hindistan bu ilmin merkezi haline geldi. Öyle ki Reşit Rıza gibi Mısırlı bir alim “Miftahu Kunuzi’s-Sünne” adlı eserin mukaddimesinde şu sözleri kaleme almaktan kendini alamıştır: “Bu asırda

Hindistan'daki ulema kardeşlerimizin hadis ilmine verdikleri hizmet olmasaydı bu ilim, doğu memleketlerde yok olacaktı. Zira bu ilim, 10. asırdan itibaren Mısır, Şam ve Hicaz'da zayıflamış ve 14. asrın başlarında son nefesini vermeye başlamıştı.

Dehlevi'nin Hadis İlminde Yazdığı Eserler

Dehlevi'nin hadis ilminde geride bıraktığı eserler şunlardır:

1) "el-Musaffa", "Muvatta"nın şerhi (Farsça)

2) "el-Musevva", "Muvatta"nın şerhi, kısa (Arapça)

Nedvi der ki: "Bu iki kitap, Dehlevi'nin fıkhu'l-hadiste ve derslerinde tervic etmek istediği metodu en iyi bir şekilde temsil ediyorlar. Yine Dehlevi'nin icthad konusundaki gücü, hadis ilimlerinde ve fıkhu'l-hadisteki mahareti bu iki kitapta tebaruz ediyor. Dehlevi, "Muvatta"ı, Kütübü Sitte'nin sıralamasında birinci dereceye konulması ve ona gerekli önemin verilmesi gerektiğini şiddetle savunuyordu."

3) "Sahih-i Buhari Bablarının Tercümelerinin Şerhi", bu konu Sahih-i Buhari'nin derslerinde devamlı en ince ve en dakik şey olarak görülmüştür.

4) "Mecmuatü'r-Resaili'l-Erbaa", bu kitap şu dört risaleden oluşur:

a) "el-İrşad ila muhimmatü'l-İsnad"

b) "Teracimü'l-Buhari", bu, yukarıda (3. madde) zikrettiğimiz kitap değildir. Nedvi, "tek bir sayfadan oluşuyor" demiştir.

c) "el-Fadlû'l-Mubin fî'l-muselsel mine'l-Hadisın Nebiyyi'l-Emin"

d) "en-Nevadır min hadisi Seyyidi'l-Evail ve'l-Evahır"

5) "el-Erbain"

6) "el-Müselselat"

Nedvi der ki: “Dehlevi’nin, esas itibarıyla hadis ilminden olmadıkları halde ona müteallik olan ve hadis ilmine giriş şeklinde okutulması gereken kitapları şunlardır:

- a) “el-İnsaf fî Beyanı Esbabî’l-ihtilâf”
- b) “Akdu’l-Cîd fî ahkâmî’l-İctihâdî ve’t-Taklîd”
- c) “Hüccetüllahî’l-Balîğâ”nin yedinci mebhâsı

Bu kitaplar, Dehlevi’nin hadis ilmindeki derin ufkunu, hadis ile fıkıhı birleştirme noktasındaki gücünü, mezhebler arasındaki mukayesede sahip olduğu insaf ve bilgeliği, muhaddislerin ve hadis kitaplarının tabakatı hususundaki derin görüşünü ve her konuda sahip olduğu dengeli ve itidallı bakışını ortaya koyuyor.

Hadis ile Fıkıhı Birleştirmek

Nedvi der ki: “İslam aleminde bir çok ilmi çevrelerde, öğretim sistemlerinde ve yazılmış kitaplarda uzun zamanlardan beri hadis ile fıkıh ayrı ve karşıt çizgilerde gelişmekteydi. Ortaya çıktığı ve olgunlaştığı günden beri bu iki ilimden her birisi diğerinden müstağni ve müstakil bir şekilde geliyordu.”

Nedvi şöyle devam ediyor: “İmam Dehlevi’nin tecdid hareketinde ortaya koyduğu en büyük başarılarından birisi de fıkıh ile hadisi birleştirmeye, dört mezhebi telif ve cem etmeye yönelik çalışmalarıdır. Bu çalışmalar, Dehlevi’nin hadisi Şerife ve sünneti seniyyeye verdiği hizmetlerin silsilesinde altın bir halka olarak yer almaktadır. Bu, onun mazhar olduğu (Hakkın muradı senin hakkında şudur ki: Ümmeti Muhammed’in dağınık olan bir durumunu seninle toparlayacak) şeklindeki müjdenin de doğruluğunu göstermektedir.

Konu ile ilgili olarak Dehlevi “el-Cüzülletif fî tercümeti el-Abduddaiif” (s.4) adlı eserinde şöyle der: “Ben dört mezhebin kitaplarını ve usullerini okuduktan ve dayandıkları hadislerle baktıktan sonra gaypten gelen işaretle ve ilhamla muhaddis olan fakihlerin yolunu tuttum.”

Dehlevi, vasiyetlerinde de şöyle der: “Ferî meselelerde fıkıh ile hadisi birleştiren muhaddis alimlerin yoluna tabii olmak gerekir. Fıkhî meseleler, Allah (C.C.)’ın kelamına ve Resulünün hadislerine arz edilmelidir.” Ve bununla da yetinmeyerek şunu ekler: “Ümmet, hiçbir asırda ictihadî meseleleri kitap ve sünnete arz etmekten müstağni olamaz.”

“Huccetullahi’l-Baliğa”de konuyla ilgili olarak şunları söylüyor: “Fukaha’nın sözlerini esas almak veya hadislerin lafızlarını araştırmak, bu her ikisinin de dinde önemli yerleri vardır. Ulema her dönemde muhakkak her ikisini de temel almışlardır. Kimisi şundan az diğerinden çok, kimisi de şundan çok diğerinden az almış. Şu her iki gruptan çoğunluğun yaptığı gibi bu iki temelden birisi birden ihmal edilmemesi gerekir. Salt doğruluk şudur : Bu iki esası üst üste koyarak birisinin eksikliğini diğeri ile tamamlamaktadır ki bu Hasan-i Basri’nin görüşüdür. Hasan’ı Basri şöyle der: “Kendisinden başka ilah olmayan Allah’a yemin ederim ki sünnetiniz, ifrat eden ve ona değer vermeyen iki çizginin arasında kalmıştır. Ehl-i hadisten olanlar görüşlerini tabiin olan müctehidlerin görüşlerine arz etmesi gerekir. Ehl-i tahricten olanlar da açık ve sahih delillere ters düşmemesi ve hadisin veya eserin bulunduğu yerde mümkün olduğunca kendi görüşüne başvurmaması için sünneti tahsil etmesi gerekir.”

İctihad ve Taklid Arasındaki İtidal Noktası

İmam Dehlevi, büyük eseri “Huccetullahi’l l-Baliğa”da şöyle der: (1/560-565) “Ümmet ya da en azından kahir ekseriyeti, tedvin edilmiş ve kitaplara işlenmiş durumda olan dört mezhebi taklid etmenin caiz olduğu konusunda, ta günümüze kadar görüş birliği halinde olagelmışlerdir. Bunda, elbette ki hiç de gizli olmayan büyük yararlar bulunmaktadır. Özellikle de himmetlerin gerçekten azaldığı, heva ve hevesler peşinde koşar halde geldiği, herkesin kendi görüşünden başkasını beğenmez olduğu günümüzde bu mezheplerin ayrı bir önemi vardır.”

İbn Hazm, “Taklid haramdır, hiçbir kimsenin delilsiz Resulullah (s.a.v.)’ın dışında başka birinin görüşünü alması helal değildir” der. İbn Hazm’ın bu sözleri ancak şu vasıftaki insanlar için geçerlidir:

- Tek bir meselede bile olsa, kendisinde bir tür ictihad kudreti olan kimse.

- Resulullah (s.a.v.)’ın kesin olarak bir şeyi emretmiş ya da yasaklamış olduğunu ve o konuda neshin de bulunmadığını bilen kimse, tabi bu sonuca hadisleri araştırmak, konuyla alakalı muhalif-muvafık bütün sözleri toplamak ve neshedici bir delilin olmadığına vakıf olmakla ya da ilimde üstün payeye ulaşmış alimlerden kahir bir ekseriyetin öyle düşündüklerini, muhalif durumda olanların ise kıyasa ya da istinbata tutunduklarını görmesiyle ya da başka bir yolla olur.

Böyle bir durumda Resulullah (s.a.v.)’ın hadisine muhalefet etmesinin sebebi, ya gizli bir nifak ya da açık bir ahmaklıktan başka bir şey olmaz.

Büyük üstad İzz b. Abdusselam’ın şu sözleriyle işaret etmek istediği şey işte budur: “İnsanı hayretten hayrete düşüren şeylerden biri mukallid fakihlerin tavrıdır. Onlar, imamlarının görüşünün hiçbir şekilde savunulamayacak şekilde zayıf olduğunu anlarlar. Buna rağmen kitap, sünnet ve sahih kıyasın desteklediği görüşleri terk ederler de illa kendi imamlarının mezhebini büyük bir taassubla taklid ederler. Dahası taklid ettikleri imamı savunarak kitap ve sünnetin açık delaletini reddetmek için çareler ararlar, uzak sakat te’viller yaparlar.”

Yine o şöyle demiştir: “İnsanlar, belli bir insana bağlı olmaksızın ulemadan her önlerine gelene sormakta idiler ve kimse bunu yadırgamazdı. Şu mezhebler ve mutaassıbları ortaya çıkıncaya kadar durum böyle devam etti. Şimdilerde artık kişi, görüşü delillerden uzak olsa bile, imamını sanki gönderilmiş bir peygamber gibi büyük bir taassubla taklid etmektedir. Bu; haktan ayrılma, doğrudan uzaklaşmadır. Akli başında hiçbir kimse böylesi bir duruma razı olamaz.”

- İbn Hazm’ın görüşüne uygun düşen üçüncü tip insan, belli bir fakihi taklid eden ve onun asla yanılmadığını, her dediğinin behemehal doğru olduğuna inanan, imamının ictihadına aykırı bir delil ortaya çıksa bile onu terk etme düşüncesine asla yer vermeyen avamdan kimselerdir.

- Dördüncüsü, mesela bir Hanefinin, Şafii bir fakihten -ya da tersi- fetva sormasını caiz görmeyen yahut bir Hanefinin namaz kılarken Şafii bir imama uymasını caiz görmeyen kimselerdir. Böyle biri elbette ki ilk asırların icmama muhalefet etmiş, sahabe ve tabiine ters düşmüş olur.

İbn Hazm'ın sözüne uygun düşen, sözünü ettiğimiz vasıftaki kimseler olup Hz. Peygamber (s.a.v.)'in buyruğundan başka herhangi bir kimseyi -itaat edilmesi şart olan kimse- kabul etmeyen, ancak Allah ve Resulunun helal bildiklerini helal sayıp haram kıldıklarını haram kabul eden, fakat doğrudan doğruya peygamber efendimizin sözlerini, davranışlarını bilmediğinden farklı hadislerin arasını telif edecek veya o sözlerden istinbatla meselelere çözüm bulacak gücü taşımadığından salih ve kamil bir alimin eteğine yapışan, bu alimin de doğru söylediğine ve meseleyi açıklarken onun peygamberin sünnetine bağlı ve sadece onu dile getiren biri olduğuna inanan, o alimin görüş ve düşüncelerinin doğru olmadığını anladığı an hiçbir tartışma ve inada sapmadan derhal onun eteğini bırakacak olan kimse değildir. Böyle bir insanı kim ve nasıl kötüleyecek, sünnete aykırı kabul edecektir.

Kaldı ki, fetva isteme ve fetva verme işinin Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminden başlayarak kesintisiz devam ettiğini herkes bilir. Daima bir tek kimseden fetva alan kimse ile bazen bir alimden bazen de bir başka alimden fetva alan, düşüncesi duru, niyeti sağlam ve sadece şeriata bağlanmayı amaçlayan kişi arasında hiçbir fark olmadığı herkesin malumudur. Bu nasıl caiz olmaz ve neden olmasın? Biz hiçbir müctehid hakkında Allah'ın ona gökten fıkıh indirdiğine, bizim ona itaatimizin vacip, onun da masum olduğuna inanmıyoruz. Eğer biz ona uyuyorsak, bu sadece onun, Allah'ın kitabını ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sünnetini iyi bilen bir alim olduğuna inanmamızdan dolayıdır.

İşte böyle bir müctehidin fetvası (görüşü) mutlaka şu ihtimallerden birini taşımaktadır:

- Ya Kitap ve Sünnetin açık ifadesine dayanmaktadır,
- Ya bir tür ictihad yoluyla Kitap ve Sünnetten çıkarılmıştır,

- Ya da karinelere dayanarak hükmün fetvaca illete bağlı olduğunu anlamış ve kalbi buna iyice yatmıştır. Aralarındaki illet birliğinden hareket ile hakkında nass bulunmayan, hakkında nass bulunana kıyas etmiştir.

Bu durumda o sanki, “Ben bundan, Hz.Peygamber (s.a.v.)’in bu illetin bulunduğu her yerde hüküm şöyle olacak, buyurduğunu anlıyorum” demektir.

Böylece kıyaslanacak meseleler bu genel ve külli esas içine girmektedir ve bu da sonuçta Hz. Peygamber (s.a.v.)’e dayanmaktadır. Ancak bu nispette zan vardır. Eğer böyle olmasaydı, hiçbir mümin hiçbir müctehide bağlanmaz ve taklid etmezdi. Bu durumda, elimize Allahu Teala’nın kendisine itaat edilmesini bize farz kıldığı günahsız, hatasız Hz. Peygamber (s.a.v.)’in güvenilir bir yolla sağlam bir hadisi geçerse o hadis de müctehidin veya imamın fetvasına (görüşüne) aykırı ise, biz bu hadise aldırmadan o tahmin ve zanna dayalı mezhebe bağlı kalmakta ısrar edersek, bizden daha hatalı yol seçen kim olabilir ve yarın kıyamet gününde Allah’ın huzurunda ne mazeret ileri sürebiliriz?

Her Asırda İctihada Duyulan İhtiyaç

Dehlevi, “el-Musaffa” (S.12) adlı kitabın mukaddimesinde şöyle der: “İctihad, her asırda farz-ı kifayedir, içtihattan kastdımız İmam-ı Şafii’nin ictihadı gibi müstakil bir ictihad değildir. Zira İmam-ı Şafii, cerh-tadil ve Arapça gibi konularda başkasına muhtaç olmadığı gibi dirayet hususunda da kimseye tabii değildi; ancak kastdımız müntesip içtihadıdır ki bu, tafsilatlı delilleriyle şeri hükümleri bilmek ve müctehidlerin yöntemlerine göre meseleleri tefri ve tertip etmekten ibarettir. Bu da büyük imamlardan birisini gösterdiği çizgide de olabilir.

Bize göre asrımızda ictihad vacibtir; bunun gerekçesi de şudur: “Meydana gelen meseleler o kadar çoktur ki bunları kapsamak ve zabt u rapt altına almak mümkün değildir ki bu meselelerde Allah’ın hükmünü bilmek gerekir. Bunlardan incelenip tedvin edilenler ihtiyacı karşılamadıkları gibi, birçok ihtilaflara da mahal olmuşlardır. Öyle ki delillere baş vurmakla ancak onları çözmek mümkündür. Ayrıca imamlardan nakledilmiş bir çok meselenin rivayetlerinde güveni zedeleyecek şekilde

inkıta mevcuttur. Bu sebeple onları ictihad kaide ve usullerine arz etmek ve araştırma süzgecinden geçirmekten başka çare yoktur.

Dehlevi'nin Ahkâmı Anlamadaki Metodu

Dehlevi “el-İntibah fî Selasili Evliyaillah” (S:134-135) adlı eserinde der ki: “Bilinsin ki ben ictihad konusunda bağımsız olmayı iddia etmem. Sadeca ben, gözümü şeriatın sahibine ittiba etmeye dikmişim. Şârî'in maksadını anlamayı, müctehidlerin ve dini rivayet eden muhaddislerin örflerini bilmeyi kendime gaye edinmişim. Taklidi bir kenara bırakıp ilk asırlarda olduğu gibi ve bazı mütahhirlerin de yaptığı gibi sadece bir kişinin görüşü ile yetinmiyor ve bu konuda şu iki durumun dışına da çıkmıyorum.

-Ekseriyetle imamların bazı görüşlerini diğerlerine tercih ederek kuvvetli olanı alırım.

-Bazı durumlarda mütehhirunun bir takım soğuk ve zorlama görüşlerini ilk dört asra yakıştırmayarak nakledilmiş olan bazı görüşlerde donuklaşmayı ve diğerlerinden sarf-ı nazar etmeyi uygun bulmuyorum.

Tefhimat'ta da şöyle der: “Biz fûruda hususan taharet ve namaz meselelerinde ulemanın özellikle iki büyük fırka olan Şafîi ve Hanefîlerin üzerinde ittifak ettikleri görüşleri alırız. Eğer herhangi bir meselede ittifakları mümkün olmayıp ihtilaf etmişlerse hadisin zâhirinin teyit ettiği görüşü alırız.”

Dehlevi'nin muasırı ve hemşehrisi olan Şeyh Mirza Can-ı Canan el-Mazhar'ın da Dehlevi'nin bu çizgisine yakın bir metodu vardır. Büyük tarihçi Seyyid Abdulhay el Haseni “Nüzhetü'l-Havatır” (S.706) da Mirza Can-ı Canan hakkında şöyle der:

“Mirza Can Canan fer'i meselelerde Hanefi idi. Fakat sahih olup mensuh olmayan bir hadisi gördüğünde mezhep görüşünü bırakır ve şöyle derdi:

“Ne gariptir ki nesh olmamış sahih hadis, güvenilir az sayıdaki kişilerin vasıtasıyla masum olan peygamberden rivayet edildiği halde onunla amel edilmeyip, adalet ve zapt açısından halleri belli olmayan çok sayıdaki kadı ve müftüler aracılığıyla masum olmayan imamlardan nakledilen rivayetlerle amel ediliyor.”

Mirza Can-ı Canan, namazda, tahiyyatta, şahadet parmağını kaldırıyor, kıyamda elini göğsünün altına bağlıyor ve cehri olmayan namazlarda “fatihanın okunması” görüşünü kuvvetli görüyordu.

Dehlevi İctihad Kapısını Sonuna Kadar Açmaz

Yukarıda Dehlevi'den yaptığımız alıntılardan anlaşılıyor ki: “O, herkese ictihad kapısını sonuna kadar açmaz.. Kesbi ve vehbi ilimlerde özellikle Kitap ve Sünnet ilimlerinde kimsenin ulaşamadığı bir noktada kendini gördüğü halde böyle bir iddiada bulunmaz.

Dehlevi, uzun asırlardan beri mutlak ictihadın munkarız olduğunu, ancak ictihad kapısının, seviyesine ve gerekli şartları haiz olduğu dereceye göre ehil olan kimselere açık olduğunu görüyor. Çünkü Dehlevi, ictihadının tecezzi (bazı konularda ictihad etmek) kabul ettiği görüşündedir. Kimisi müntesib ictihad -tüm fıkhi konularda ictihad ehliyetine sahip olma- noktasına çıkar ki bu seviyedeki müctehidler çok azdır, bazıları da fıkhi bazı bablarında, diğer bazıları da bazı meselelerde ictihad ehliyetin haiz iken kimileri de fukahanın sözlerini ve kurallarını esas alarak ictihadlarını bunun üzerine bina ederler. Bu son iki kısım müctehidler ümmette çokturlar Bunlar bulunmaları farzı kifaye olan ve ümmetin muhtaç olduğu

kimselerdir. Çünkü bu müctehidler ümmet için farz-ı kifaye olan ictehad görevini yerine getirmektedirler.

Diğer müslümanlara düşen görev “*eğer bilmiyorsanız zikir ehline sorun*” (Nahl,43) ayetiyle amel ederek, önderlikleri kabul edilmiş güvenilir müçtehidleri taklid etmektir.

III) DEHLEVİ’NİN “HÜCCETÛLLAHİ BALİĞA”DA İSLAM’I, AHENKLİ VE DELİLLİ BİR ŞEKİLDE ANLATMASI VE ŞER’İ AHKAM SIRLARINI VE HİKMETLERİNİ ORTAYA ÇIKARMASI

Hüccetûllahi’l Baliğa’nin Önemi

Ebu’l Hasen Nedvi der ki: “Hüccetûllahi’l Baliğa”, İmam Dehlevi’nin en büyük çalışmalarından birisi olduğu gibi ilmî eserleri arasında önemli bir yer işgal etmektedir. Bu eserde İslam Dini, güçlü ve çarpıcı delillerle desteklenerek

sistematik, kapsamlı ve ahenkli bir şekilde ele alınıyor. İman, ibadet, muamelat, ahlak, toplum, medeniyet, siyaset ve ihsan/tasavvuf konuları, bir gerdanlığı veya bir zincirin halkalarını hatırlatacak şekilde bir irtibat, intizam, düzen, ahenk ve denge içinde takdim ediliyor.

Ayrıca bu eserde usul/esas ile furu/teferruât, maksat, gaye ile araç, kalıcı ve müstakil gerçekler ile geçici ve ârizi şeyler kesin çizgilerle birbirinden ayrılıyor ki bunlar bir çok kitapta ve araştırmalarda birbiriyle karıştırılmaktadır. Bu eserin böyle bir bağlantı ve ahenk içinde yazılması, Dehlevi’de bulunan denge, itidal ve fitrat-ı selim gibi özelliklerin yanı sıra, onun hadis ilmindeki derin ve geniş araştırmalarına, Rasulullah’ın hayatı ve sünnetiyle iç içe olmasına veya Nebevi medreseden yetişmiş ve Efendimizin güzel hayatından feyizlenmiş rabbâni alimlerin sohbetinden faydalanmış ve onların eğitiminden geçmiş olan o özel tabiatına borçludur.

Konunun İnceliği ve Ona Duyulan İhtiyaç

İmam Dehlevi, “Hüccetûllahi’l Baliğa”nın mukaddimesinde bu sadette şöyle diyor: “Bence bütün Hadis ilimleri içerisinde en zoru, kök itibariyle en derin olanı, şerefçe en yükseği, gördüğüm kadarıyla şerî ilimlerin en başta geleni, mertebeye en üstte olanı, miktarca en büyüğü “*Hikmet-i Teşri*” ilmidir. Bu ilim; şerî hükümlerin hikmetlerinden, onların gerekçelerinden, amellere has özelliklerden ve içerdikleri sırlardan bahseder. Bu, Allah’a yemin ederek söylüyorum, kabiliyetli kimselerin en kıymetli vakitlerini harcamasına ziyadesiyle layık olan ilimlerin başında gelir. Onlar, Allah’ın kendilerine farz kıldığı yükümlülükleri yerine getirdikten sonra kalan bütün vakitlerini buna ayırsalar, bu onlara ahiret için iyi bir azık olur. Zira bu ilim sayesinde insan, şeriatın ruhunu kavrar ve onun getirdiklerinin şuuruna varır. Bunun sonucunda da o kimsenin şeriatla olan ilişkisi; aruz söyleyenin şiir divanlarıyla veya mantıkçının feylesofların burhanlarıyla, nahivcinin dil safiyetini yitirmemiş halis Arapların kelimayla yahut da usulcu fukuhanın ortaya koyduğu fer’i meselelerle olan ilişkisi gibi olur. Böylece onun sayesinde gecenin köründe odun toplayan, yahut sel suyuna dalan, yahut kör deve gibi yalpalayan, yahut da gözleri görmeyen bir hayvana binen biri gibi olmaz. Keza böyle biri, özü kavrayacağından, kendisine doktorun

elma yemesi tavsiyesi üzerine sırf aralarındaki şekil benzerliğinden dolayı elma yerine Ebu Cehil karpuzu (acı hıyar) yiyen kimsenin haline düşmez. Rabb’inden gelen bir burhan üzere bulunur, işin bilincinde olur ki hali, şu adamın haline benzer: Doğru sözlü birisinin kendisine zehrin öldürücü olduğunu söylemiş, o da onu haber verip açıkladığı şey hakkında tasdik etmiş, sonra da karineler aracılığı ile zehrin hararet ve kuruluşunun ifrat derecede olduğunu ve bu özelliklerin insan mizacına zıt düştüğünü öğrenmiştir. Bunun sonucunda önceden tasdik etmiş olduğu şeye olan inancı daha da artmıştır.”

“Bütün bunlardan sonra gördük ki bu ilim dalının esasları bünyesinde derli toplu bir kitap yazmak, konuyu dağınık yerlerde ele almaktan elbette iyi olacaktı. Arapların “Küllü’s-Sayd fî Cevfi’l-Fera” dedikleri gibi böylece başka bir şeye ihtiyaç kalmayacaktı.”

Bu Kitabın, Konusunda Eşsiz Oluşu

Dehlevi şöyle der : “Rasulullah’ın (s.a.v.) hadisleri “*hikmet-i teşri*” ilmini tespit etmiş; onun getirdiği usulleri, ayrıntıları ortaya koymuş, sahabe ve tabiinin söz ve uygulamaları onu mücmel ve mufassal olarak açıklamıştır. Müctehidlerin gayretleri, fıkhnın her bir konusunda göz önünde bulundurulmuş maslahatların açıklaması noktasına ulaşmış ehl-i tahkik alimler çok değerli nükteler ortaya koymuş, tedkik sahipleri değerli tahliller yapmıştır. Bunun sonucunda bu alanda söz etmek – Allah’a hamd olsun– ümmetin icmasını bozan yeni bir bid’at, yahut kör kuyuya dalmak olmaktan çıkmıştır. Ancak bu alanda yazan yahut bu ilmin temellerini atmaya çalışan, esaslarını ve ayrıntılarını düzenleyen, dile dişe dolacak bir şey ortaya koyan pek olmamıştır. Bir özdeyişte şöyle der: “Ben aslana bindim terkime kim gelir?”

Ebu’l Hasan en Nedvi de şöyle der “Hüccetüllahi’l Baliğa” da gördüğümüz şumulu, ahenk ve düzeni başka bir dini kitapta bulmamız imkansız gibidir. Bu nedenle bu eser, yeni bir kelim ilmi haline gelmiş, belli bir ilmi seviyeye, ince bakışa

ve derin düşünceye sahip olan ve aklı selimle ve samimiyetle Hakk'ı arayan kişiler de bu kitapta aradığına kavuşmuş, ikna edici ve iç açıcı bir ilmi azık bulmuştur.

Herhangi bir dini desteklemek maksadıyla, parlak bir yaklaşımla o dini açıklayan, felsefesini şumullu ve sistemli bir bakışla ortaya koyan bu ağırlık ve bu büyüklükte bir başka kitap bildiğim kadarıyla bildiğim dillerde yazılmamıştır. Eğer varsa da böyle bir şey çağdaş bilim dünyasında bilim adamlarının ve araştırmacıların eline ulaşmış değildir.” Nedvi, Üstad Abdulhak Hakkani'nin “Hüccetü'llahü'l Baliğa”nın tercemesinin mukaddimesinde şunu yazdığını naklediyor:

“Bu kitaptan önce bu kitabın yazıldığı ilim dalının hakkı verilmemiş ve böyle bir çalışma hiçbir yerde tedvin edilip kaydedilmemiştir.”

Büyük Hindistan Tarihçisi Allame Abdulhay el-Haseni “Nüzhetü'l-Havatr”da şunu kaydeder: “Hiç kimse Dehlevi'den önce bu ilimde bu şekilde konuşmamış, usüllerle furuları ortaya koyarak birbirinden ayırmamış, giriş ve ilkeleri kolaylaştırmamış ve maksad ile gayeleri bunlardan istintaç etmemiştir.”

Konunun Ciddiyeti ve Zorluğu:

İmam Dehlevi, konunun ciddiyeti ile ilgili şöyle der: “Bu, kolay bir iş değildir; çünkü, “*hikmet-i teşri*”e vâkıf olmak ancak şer'i ilimlerin tamamında söz sahibi olan, ilahi marifet dallarının tümünde eşsiz bilgisi olan kimseler için mümkündür. Onun kaynağından içmek ancak Allah Teala'nın, göğsünü “ledün ilmi”ne açtığı, kalbini vehbi sırlarla doldurduğu kimselere nasip olur. Bütün bunların yanında o kişi, yanıp tutuşan bir tabiata, cevval bir zekaya sahip olmalı, izah, tasvir ve ifadede mahir olmalı, değerlendirmede üstün bir yeteneğe sahip bulunmalıdır. Esasların (prensiplerin) nasıl çıkarılacağını, onların üzerine fer-i meselelerin nasıl bina edileceğini, kaidelerin nasıl konulacağını ve onların doğruluğunu tespit için gerekse aklî ve naklî delillerin nasıl getirileceğini çok iyi bilmelidir.”

“Bu yüzdendir ki bu ilim öteden beri ehil olmayanlardan hep esirgenmiş, onun hakkında Allah'ın kitabını tefsir için gerekli şartlar aranmıştır. Sünnet ve diğer

nakli delillere dayanmayan mücerret, şahsi/indi görüşlerle bu alana dalmak haramdır.”

“İşte Allah Teala’nın bana en büyük nimetlerinden biri, beni bu ilimden nasiplendirmesi ve ondan bana bir pay ayırmasıdır. Bununla birlikte ben eksikliğimi hep itiraf eder ve O’na iltica ederim. *“Ben nefsimi temize çıkaramam, çünkü nefis hep kötülüğü emredicidir.”* (Yusuf, 53)

Bu Çalışmanın Başarılı Olacağı Konusunda Gaybî Müjdeler

İmam Dehlevî’nin böyle bir çalışmaya duyulan ihtiyacı hissetmesinin yanında bu çalışmanın başarılı olacağı hususunda gaybî müjdeler ve nübüvvet makamının sahibi Hz. Peygamber’den “Dinin bir tür beyanını” üstleneceğine dair işaretler almıştı.

Bu müjdelerle ilgili olarak Dehlevî şöyle der: “Bir gün ikindi namazından sonra Allah’a teveccüh etmiş halde oturmaktaydım. O anda Rasulullah’ın (s.a.v.) ruhaniyeti göründü. Beni, üzerime attığı elbise gibi bir şey ile bürüdü ve o halet içerisinde kalbime üfledi. Bu, dinin bir tür beyanına işaret etti. O anda kalbimde bir nurun doğduğunu gördüm. Bu nur, durmadan artıyordu. Bir zaman sonra Rabbim bu önemli işin altına bir gün girmenin kaderimin olduğunu, yeryüzünün Rabb’inin nuru ile parlayacağını, ışıkların batacağı yerde tekrar yansıtacağını, Şariat-ı Muhammediyye’nin sağlam delillere dayanmak üzere yepyeni elbiselerin içerisinde bu zamanda tekrar parlayacağını kalbime ilham etti.”

“Sonra rüyamda İmam Hasan (r.a.) ile İmam Hüseyin’i (r.a.) gördüm. O günde ben Mekke’de bulunuyordum. Sanki onlar bana bir kalem verdiler ve; “Bu dedemiz Rasulullah’ın kalemidir” dediler.”

“Bütün bunların etkisiyle kendi kendime, bir risale yazayım ki ilme henüz yeni başlayanlar için yol gösterici olsun, tahsili tamamlamış kimseler için de hatırlatıcı ve düşündürücü olsun, uzak yakın herkes istifade etsin, ilim meclislerinde ve toplantılarda elden ele dolaşsın diye uzun uzun düşündüm.”

Bu Kitabın Uygun Bir Zamanda Ortaya Çıkması:

Seyyid Ebu Hasan en Nedvi der ki: “Hicrî 12. yüzyıldan sonra ortaya çıkan “Rasyonalizm” bir çok eğitimsel, öğretimsel, medenî, aklî, ilmî ve fikrî nedenlerden dolayı Hindistan’da ve tüm İslam dünyasında ortaya çıkmak üzereydi ve İslam Şeriati’nın maksatlarını, nedenlerini ve hikmetlerini araştırma eğilimi yaygın hale gelmişti. Bu sebeple bir çok beyin ve kalem sapma ve yolu şaşırma tehlikesiyle karşı karşıya olup sünnet, bir takım özel sebeplerden dolayı, şüphelerin ve itirazların ana hedefi haline gelmek üzereydi.”

Bu yanlış eğilimlere karşı koyacak ve bu boşluğu dolduracak kişinin, kitap-sünnet felsefe, kelam, ahlak, psikoloji, iktisat ve siyasette, döneminin şartları dahilinde iyi bir vukufiyete sahip olması gerekiyordu. Ayrıca tezkiye ve ihsan/tasavvuf ilminin özünü, cevherini ve hakikatini bilmesi hatta bu hususta içtihat derecesinde olması îcab ediyordu.

Tüm bunlar 12. asrın imamının kaleminden bu ihtiyacı karşılayacak ve bu boşluğu dolduracak bir kitabın ortaya çıkmasını gerektiriyordu ki böyle bir kitap Kur’an mektebinde talebelik yapmış ve Hadis-i Şerif okulundan mezun olmuş ve onların tercümanlığını üstlenmiş bir kişinin kaleminden ancak çıkabilirdi.

IV) DEHLEVİ’NİN ŞİİLEŞME VE ASHAB-I KİRAM’I KARALAMA HAREKETİNE KARŞI KOYMASI VE KUR’AN-I KERİM’E ŞÜPHE GETİRME GİRİŞİMLERİNİN ÖNÜNE GEÇMESİ

İmam-ı Dehlevi’nin dehasının, İslamî hassasiyetinin ve Faruki olan gayretinin ortaya çıktığı başka bir alan da budur.

Bildiğimiz kadarı ile Dehlevi, Hindistan alimlerinden bu konuya gereken önemi veren, ve onu inceleme ve araştırmaya tabi tutan ikinci kişidir.

Birincisi İmam-ı Rabbani olarak bilinen ikinci bin yılın müceddidi Ahmed b. Abdulahad Serhendi’dir.

İmam Rabbani Şiilere karşı bir risale yazmış ve “mektubat” olarak bilinen meşhur mektuplarının bir çoğunda bu meseleyi ele almıştır.

Bu konuyu ele alan üçüncü kişi ise, Dehlevi’nin ilim mirasçısı büyük oğlu Üstad Abdulaziz’dir. Abdülaziz Şiilere karşı “Tühfetu’l İsna Aşeriyye” adlı değerli eseri yazmıştır.

Bunların dördüncüsü ise Dehlevi’nin büyük talebesi müfessir ve muhaddis Senaûllah el Banibeti’dir. Banibeti bu konuda “es-Seyfu’l-Meslul” adlı eseri yazmıştır.

Şianın Hindistan’da Bulunmasının Tarihi Arka Planı

Burada Dehlevi’nin bu alandaki mücadelesine girmeden önce şianın Hindistan’daki tarihi geçmişine göz atmamız gerekir. Zira bu büyük müceddidlerin ve dahilerin bu konuya bunca önem atfetmelerinin ana sebebi buydu.

Muhammed Beşir Siyalkuti, Dehlevi hakkında yazdığı kitabında konuyla ilgili olarak şunları söyler (s. 146-149):

“Hindistan Hükümdarları, Guriler döneminden Lodilere kadar hepsi Ehl-i Sünnet idiler. Moğolların ikinci hükümdarı olan Babür oğlu Humayun, Soriler

tarafından meğlubedildiği zaman İran Hükümdarı Safeviler'den Tahmasib'a sığınmış. Tahmasib ona askeri yardımda bulunmuş ve on beş sene sonra memleketi düşmanlardan kurtarmıştı. Bu hükümdar böylelikle İranlılara daha fazla değer vermiş, Şii idareci ve alimleri kendisine yaklaştırmış, akidelerini yaymaları için onlara fırsat vermiş ve onları serbest bırakmıştı.

Bu durum, sarayda onlarla Sünni idareciler arasında çekişmenin meydana gelmesine yol açmıştı; böylece Şianın nüfuzu salih bir imparator olan Eurenzib Alemgir'in dönemine kadar günbegün artmaya devam etti.

Alemgir'in oğlu ve halefi olan Birinci Bahadır da (H.1124) Şia mezhebini açıkça kabul etmiş, halkı ona davet etmeye başlamış ve alimlere: "Aliyyullah Veliyyullah ve Vasiyyu Rasulillah" cümlesini Cuma ve Bayram hutbelerine koymalarını emretmiştir. Alimler ile halk, memleketin çeşitli yerlerinde bu işe tepki göstermiş ve bir çok bölgede protestolar yapılmış ve karışıklıklar ortaya çıkmıştır. Ahmedabad kentinde halk, hükümdarın bu emrini uygulayarak bu kelimeleri hutbeye koyan Sünni bir imamı katletmişlerdi.

Fakat kralın oğlu "Azimü's-Şan" sünni idi ve babasına açıkça karşı çıkıyordu. Ondan bu emri geri çekmesini istedi.

Muhammed Murad Lahuri ve Yar Muhammed Lahuri başta olmak üzere Lahur alimleri bu işe karşı çıkararak en büyük tepkiyi gösterdiler. Yar Muhammed, Lahur kadısına giderek sünnilerin bu rahatsızlığını ona açıkladı ve kralı emrini geri çekmeye ikna etmesini istedi. Fakat kral bunu uygulamada ısrar etti; bunun üzerine tartışmalar şiddetlendi. Kral, ulemayı meclisine çağırdı, onlarla münazara etti. Bazı fakihlerin görüşlerini delil getirerek yaptıklarının doğru olduğunu öne sürdü ve onlara gözdağı vererek kabul etmeleri için baskı yapmak istedi.

Ulemanın temsilciliğini Yar Muhammed üstlenmişti. Yar Muhammed, hiç korkmadan kralla tartışarak görüşünü çürüttü ve bu hususta sünnilerin tutumunu ortaya koydu. Bunun üzerine kral ona:

- Bize karşı nasıl öyle konuşuyorsun, kralın gazabından çekinmiyor musun? dedi. Yar Muhammed şöyle cevap verdi:

- Ben Allah'tan dört şey istemiştim: Alim olmak, hafız olmak, hacca gitmek ve Allah yolunda şehit olmak. Allah ilk üçünü bana nasib etti, diğeri de benim elinle bana vereceğini umuyorum.

Ulemanın bu sert tutumuyla karşılaşan kral, bu görüşünden vazgeçti ve talebini geri çekmek zorunda kaldı. Ulemanın bu davranışı, sonraki krallara da ders oldu; artık hiçbir hükümdar, Şia itikadını zorla kabul ettirme ve aleni olarak insanları buna davet etme cüretinde bulunmadı. Ancak bu mücadeleye rağmen Şianın nüfuzu artmaya devam etti; ta ki Turanlı Sünni idarecilerle Şii idareciler arasında çekişmeler su yüzüne çıktı ve tartışmalar başladı. Başlangıçta küçük olan bu sorun, "Ferih Sir" döneminde büyüyerek şiddetlendi. Zira "Ferih Sir"ın üzerinde sadece hükümdarlığın ismi kalmış ve iki Şii kardeş olan Hasan Ali Han ile Hüseyin Ali Han'ın ve diğeri elinin elinde oyuncak haline gelmişti. Böylece Şii idareciler devleti ele geçirip istedikleri gibi tasarrufta bulunabiliyorlardı. Krallarla alay geçiriyorlar, onlara tezgahlar kuruyorlar ve onları birbirlerine karşı kışkırtıyorlardı. Bu durum, bir asra yakın böyle devam etti. Tüm tarihçiler bu kişilerin kurdukları komplo ve desiselerin devletin istikrarını bozduğı, şevketini kırdığı ve sonunda zayıflamasına ve yıkılmasına yol açan başlıca sebeplerden olduğı konusunda görüş birliği içindedirler.

İşte İmam ve Müceddid Şah Velıyullah Dehlevi bu durumların meydana geldiğı dönemde yaşamış, yayılmakta olan bu Şii fitnesini görmüş, kültürlü kesimde ve halk tabakasında artmakta olan siyasal ve toplumsal nüfuzlarını müşahade etmişti. Bu nedenle onlara karşı tedbir alınması gerektiğini ve üç büyük halifenin –Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman- halifeliğı konusunda ortaya konulan şüphelerin ve diğeri Sahabe-i Kiram'a yapılan saldırıların bertaraf edilmesi gerektiğini hissetmiş ve bunun üzerine bu konuda iki kitap yazmıştır:

1- Kürretü'l-Ayneyn fi Tafdili'ş-Şeyheyn

2- İzaletü'l-Hafa An Hilafeti'l-Hulefa

Bu iki kitapta Dehlevi konuyla ilgili meseleleri, derinlik ve şümöl içinde, ilim, hikmet ve ihlas saçan bir üslupla ele almış ve Hulefai Raşidindeki büyük hizmetlerini ve menakibini zikretmiş, onların İslam konumlarını belirtmiştir. Ayrıca

bu meselelerden bazılarını başka kitaplarında da ele almış ve İmam Rabbani'nin “Reddu'r-Ravfid ” –Rafizilere reddiye– adlı risalesini Arapça'ya çevirmiştir.

Dehlevi'nin İkinci Şaheseri “İzaletü'l-Hafa”

Nedvi der ki: İmam Dehlevi'nin ve büyük çalışması “İzaletü'l-Hafa”, değer ve önem bakımından “Hüccetullahi'l Baliğa”dan sonra gelen ikinci eseridir.

Bu kitap, birçok özellikleri ve meziyyetleri nedeniyle konusunda eşsiz bir eserdir. Baştan sona kadar ilginç İlmî nükteler ve nadir ince işaretlerle doludur. Ayrıca Dehlevi'nin Allah'ın kitabı hakkında uzun uzun teemmülünü, derin tefekkürünü, onunla hemhal olmasını ve bu konudaki ince ve coşkun anlayışını, ayetlerin sırlarını ve işaretlerini anlamadaki kıvraklığını, güçlü sezgisini, derin ve ince istinbat kabiliyetini ve keskin zekasını gösteren örneklerle doludur. Öyle ki; aklı selim ve insaf sahibi olan herkes, böyle bir ilmin kesbi ve kitabı olmayıp İlâhî bir vergiden ve Rabbanî bir feyzden kaynaklandığı ve bu kitabın yazarının da yürürlükteki öğretim metodlarının ve o dönemde yaygın olan Tefsir, Fıkıh usulü ve Kelâm ilminin ürünü olmadığı kanaatine varır.

Abdulhay el-Haseni ise “Nezhetü'l Havatır” adlı eserinde bu kitabın, konusunda eşsiz bir kitap olduğunu, ne ondan önce ne de ondan sonra ona benzer bir kitabın yazılmadığını ve yazarının da sahili olmayan bir okyanus olduğunu ifade ediyor.

Konunun Önemi ve Dört Halifenin Halifeliği:

Dehlevi bu kitabın girişinde dört büyük halifenin halifeliğinin önemini şöyle anlatıyor: “Şii'leşme bid'atı, bu zamanlarda ortaya çıktı ve yayıldı. bu memleketlerde Avamın beyinleri Şiilerin ortaya attıkları şüphe ve kuşkulardan etkilendi ve bir çok insan Hulefai Raşidin'-dört büyük halife-in halifeliklerinin doğruluğu hususunda kuşku duymaya başladı.

Allah Teala bu zayıf kulunun gönlünü ilmiyle açtı ve tevfiginin nuruyla nurlandırdı. Ta ki hülefai raşidinin hilafetinin dinin temel esaslarından olduğunu ve bu gerçek kabul edilmediği sürece şeriata dair hiç bir meselenin ayakta kalmayacağını İlmü'l-yakin olarak anladı. Zira Kur'an'da geçen şer'i hükümlerin ekseriyeti icmalî bir şekilde zikredilmiştir. Bu sebeple selef-i salihinin açıklamalarına başvurmadan ve onların görüşlerini öğrenmeden bu hükümleri gerçek manada ve ayrıntılı olarak anlamak mümkün değildir; keza bu hükümlerin açıklanması ve tafsilatlandırılması konusunda vârid olan ahâd hadislerin çoğunun durumları da böyledir. Selef-i Salihin sözlerinin ve rivayetlerinin bilinmesine ve müctehidlerin onlardan çıkardıkları yorumların anlaşılmasına ihtiyaçları vardır. Aynı şekilde selefin çalışmalarından istifade etmeden zıt hadisleri birleştirmek de doğru/mümkün değildir. Kıraat, tefsir, tasavvuf ve akaid gibi tüm şer'i ilimleri de buna kıyaslamak gerekir. Selef'e başvurmadan bunların hiçbirini doğru olarak anlamak mümkün olmayacaktır.

Dört büyük halife, yukarıda saydığımız tüm hususlarda Selef'in önderleri idiler. Selef, Kur'an'ı Kerim-i toplamak, mütevatir olan kıraatı şaz olanından ayırmakta onlara uymuş; hukuk, ceza, fikhî hükümler ve diğer tüm meselelerde onların yolunu takip etmiş ve genelde görüşlerine başvurmuştur. Dolayısıyla, bu temeli yıkmak isteyen kimse şer'i ilimlerin tümünü yıkmaya çalışmıştır.”

Ebu'l-Hasen en-Nedvî, Dehlevî'nin bu sözüne şu yorumu getiriyor: “İmam Dehlevî, kuşku uyandırmaya yönelik olan bu tezgaha yüzeysel ve zahiri olarak bakmayıp kuvvetli basiretiyle içinde barındırdığı ve uzun vadede tehlikeli sonuçlarını vereceği entrikaların arka planına bakıyordu ki bunun arka planındaki gerçeği şu şekilde özetleyebiliriz: “İslam, ilk ve parlak döneminde/asr-ı saadette başarısız olmuş, Rasulullah'ın sohbeti netice vermemiş, güvenilir ve faziletli bir toplumu oluşturma hususunda gereken işlevi yerine getirmemiştir”.

Kuranı Kerim'in nüzulünü müşahade eden ve Rasûlullah'tan direk olarak onu alan Ashab-ı Kiramdan bize ulaşmış olan Kuranı Kerim'in sıhhati ve orjinallliği konusunda kuşku uyandırmak, bu tarz bir düşüncenin ve inancın doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde hadislerin sıhhati, sünnetin bize intikali ve müslümanların üzerinde söz birliği ettiği her konuda bunalım yaratmaktadır.

Bu nedenle Dehlevî, dinin bu temel gerçeğini (büyük dört halifenin halifeliğini) inkâr eden kişinin gerçek manada dini temelden yıktığını iddia ediyor ve ekliyor: “Hulefâ-i Raşidin, Kuranı Kerim’i kendilerinden sonraki nesillere aktarma konusunda Rasûlullah ile ümmeti arasında bir köprü durumundadır.”

Şiilerin ‘İmamet’ İnancının Nübüvvetin Hatmine Aykırılığı

İmam Dehlevî, “el-Mekaletü’l-Vedia” adlı risalesinde beşinci vasiyyetinde, Şia’daki imamet inancının, peygamberliğin Peygamber Efendimizle sona erdiği gerçeğine ters düştüğünü aşağıdaki sözleriyle ortaya koymaktadır:

“Ben, ehl-i beytin sevgisini iddia ederek ashab-ı kirama küfreden Şiilerin durumunu ruh aleminde Rasûlullah’a sordum. Bana ruhanî olarak: “Bunların mezhebi yanlıştır, bu da “imam” kelimesinden anlaşılmaktadır” diye ilham edildi, sonra kendime geldiğimde Şia’daki “imam” kelimesini düşünerek anladım ki onlara göre imam masumdur, itaati farzdır ve halka önder olarak gönderilmiştir. Ayrıca onlar imama batınî vahyin gelmesini de caiz kılıyorlar. Ancak işin gerçeği şudur ki onlar ne kadar Peygamberimizin gönderilmiş son peygamber olduğunu söyleseler de bu inançlarıyla peygamberliğin sona erdiğini inkar etmektedirler.”

Nedvî, Dehlevî’nin bu sözüne şu yorumu yapıyor: “Şia mezhebinin tarihçesini, temel inançlarını ve din hakkındaki anlayış ve tasavvurlarını bilen ve onların kendilerince muteber olan kitaplarını ve temel kaynaklarını araştıran kimse bu fırkanın Ehl-i Sünnetle olan ihtilaflarının ictihad ve kıyasa dayanan ve Şeriatın çerçevesinde kalan küçük bir ihtilaf olmadığını anlar.

Bu fırka; Kitap, Sünnet, Nübüvvet, Nübüvvetin yüceliği, Nübüvvetin hatmi/sona ermesi temellerine dayanan bu dinin doğru ve sıhhatli olan tasavvuruna karşı farklı bir tasavvur ve karışık bir dini anlayış taşımaktadır. Bunu İmamların (On iki İmanın) peygamberlere denk oldukları, hatta birçok yönden onlardan daha üstün

ve daha yüce oldukları anlamını taşıyan “İmamet” kavramından çıkarmamız mümkündür.”

V) DEHLEVİ’NİN TASAVVUFU KİTAP VE SÜNNETE ARZ ETMEK SURETİYLE TECDİT ETMESİ, BAŞINDAKİLERİN İLMÎ YETENEKLERİNİN ZAYIF OLMALARINDAN VE KUR’AN-I KERİM İLE SÜNNETİ TERK ETMELERİNDEN DOLAYI TASAVVUFA GİRMİŞ OLAN BİDATLARA, İBADETLER İLE ŞAHISLAR KONUSUNDAKİ AŞIRILIKLARA KARŞI ÇIKMASI VE YENİ BİR TARİKATI TARİF ETMESİ

Biz bu kitabın birinci bölümünde, nakşi tarikatının büyük şeyhlerinden, Dehlevi’nin muasırı ve hemşehrisi Muhaddis Mirza Can-ı Canan el-Mazhar’ın Dehlevi hakkındaki şu sözlerini Şah Abdullah’ın “el-Makamatû’l-Mazhariyye” adlı eserinden nakletmiştik:

“Şeyh Veliyyullah Dehlevi, yeni bir tarikat beyan etmiştir. İnce sırları ve muğlak ilimleri ortaya çıkarmak için onun özel bir yöntemi vardır. O, rabbani alimlerdenidir. Zahir ve batın ilimleri birleştirmiş ve yeni ilimleri ortaya çıkarmıştır. Muhakkikun sofilerden ona benzer çok az sayıda kişiler vardır.”

Ve ardından şöyle demiştik:

“Döneminin büyük alimleri, İmam Dehlevî’nin değişik alanlarda ve çeşitli yönlerde İslam’ı tecdid ettiği hususunu kabul etmiş, onu tanıyan büyük meşayih bu gerçeği itiraf etmiş ve döneminden sonra gelen alimler bu hususta ittifak etmişlerdir.

Dehlevî de kendini müceddid olarak görüyor ve bunu değişik kitaplarda dile getirerek üzerinde duruyor. Onun kendisi hakkında böyle bir kanaate ulaşmasının bazı nedenleri vardır ki bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Allah Teala’nın onu önemli bir işe hazırladığını gösteren, kendisine vermiş olduğu sağlam fitrat, yüce ahlak, yüksek istidad, keskin zeka ve yüce himmet,

b) Tüm İslami ilimlerde özellikle tecdid ve imamlığın temel şartı olan Kitap ve Sünnet ilimlerinde zirveye ulaşması ve bu hususta liderlik mertebesine yükselmesi,

c) Allah Teala’nın ona verdiği ledunni ilim ve vehbi maarif.

d) Tecdid ve imamlık makamını kendisine müjdeleyen bir çok gaybi işaretler.

Burada Dehlevî’nin tasavvufu tecdit etmesi sadedinde olduğumuzdan dolayı bu bölümde onun, müridleri ve talebeleri için seçmiş olduğu ve şahsi olarak da üzerinde hareket ettiği, döneminde yaygın olan şirk ve bidatlara karşı açtığı mücadelenin izlerini taşıyan dengeleyici ve Şer-i şerife uyumlu tarikatını açıklayan bazı sözlerini zikredeceğiz. Ardından onun bazı nasihatlerini ve öğütlerini getireceğiz. Ondan sonra ihtilaf konusu olan bazı meselelerle ilgili olan görüşlerinin üzerinde konuşacağız.

Dehlevî’nin Tercih Ettiği ‘‘Tarikatla’’ İlgili Bazı Sözleri

Dehlevî şöyle der: “Bizim tarikatımız yedi devreden oluşur. Bir devre sona erdiğinde diğeri başlar. Bunların ilki **iman-ı hakiki** devresidir. İkincisi **gönül açıklığı** devresidir. Üçüncüsü **nafile yapma yakınlığı** devresidir. Dördüncüsü **hikmet** devresidir. Beşincisi **farzları yapma yakınlığı** devresidir. Altıncısı **melekûti yakınlık** devresidir. Yedincisi **kemal** devresidir.” Biz burada sadece iman

devresi ile ilgili olan sözlerini alacağız. Zira tüm müslümanları ilgilendiren devre budur. Diğer devreler ise çok az kimseyi ilgilendirdiği gibi Dehlevî onunla ilgili olarak dakik bir üslupla ve herkesçe anlaşılabilen ıstılahlarla konuşmuştur. Bu sebeple burada herkese lazım olan **iman devresini** açıklamakla yetineceğiz ki Dehlevî, bu bölümü anlaşılır ve sade bir dille açıklamıştır.

İman Devresi

Dehlevî iman devresini şöyle açılıyor: “İki çeşit iman var. Bunlardan birisi can ve malın muhafaza altına alınması gibi dünyevî hükümlerle ilgili olan ve küfrün karşıtı olan imandır ki bu iman ana direği, dille Allah Teala’ya ve Rasûlüne itaatte bulunmak ve ahiret gününü ikrar etmektir. Diğer ise ahirette kurtuluşa ermek, mertebeleri kazanmak ve kulun Allah’a yaklaşma ve Allah’ın hizbinden olma şerefine nail olma gibi uhrevî hükümlerin taalluk ettiği imandır. Bunun karşıtı ise nifak ve kalbin manevi hastalıklarıdır. Bunun da direği ibadet ve istiâne (yardım dileme) konusunda Allah’a ortak koştan kaçınmak, canda taşlaşmış olan kötü melekelerden arınmak ve aşkla, şevkle, gönül hoşluğu ile huzur içinde ve ecrini bekleyerek ibadetlere yönelmek ve Allah’a, Rasûlüne ve müslümanlara karşı güzel ahlakın ve samimiyetin gerektirdiği her davranışa girmektir. İşte çoğalması ve azalması mümkün olan iman budur. Bu tür iman neşesi kalbe girdi mi bir daha çıkmaz ve bu iman yetmiş küsur şubesi vardır. Biz burada bu iman dört ayrı özelliğine işaret ettik ki bunları aşağıda açıklayalım:

İbadet konusunda Allah’a şirk koştanmamak; Allah’a yaklaşmak veya ahirette kurtulmak amacıyla Allah Teala’dan başka birisini ta’zim etmektir. Günümüzde ortaya çıkan en büyük hastalıklardan birisi, bazı kişilerin hayatta iken şeyhlerine ve ölümlerinden sonra da kabirlerine ibadet etmesidir. Bunu yapan cahiller bu hususta Hindu kâfirlerinin putlarına ibadet etmelerini taklid etmektedirler.

İstiâne (yardım dileme) hususundaki şirk ise; hastalıklara şifa verme, diriltme, öldürme, rızık verme ve çocuk yaptırma gibi Esmâ’ül-Hüsna’nın

tezahürleri olan hususları Allah'tan başkasından talep etmek ve o kişinin bunu yapabilme gücüne ve iradesine sahip olduğuna inanmaktır.

Dua konusunda şirke girmek ise; Allah'tan başkası için zikir yapmak ve bunun ahirette kendisine menfaat vereceğine veya Allah'a yaklaştıracasına inanmaktır. Bu bazı kişilerin şeyhlerinin isimlerini sabahları zikir misali çektikleri gibi.

Hayvan kesme hususunda Allah'a şirk koşturmak ise; Bir hayvanı bir kişinin adına kesmek veya onun adına onu adamaktır. Öyle ki bunu yapmadığı takdirde isteklerinin yerine gelmeyeceğine inanmaktır.

Adaklar ve yemin konusunda şirkin sınırı; bir şeyin ismini yüceltme ve zatını ilahlaştırma hususunda ısrarlı davranmaktır.

En kötü hasletler; aşırı derecede pintilik, kişinin nefsinin esiri olması, her görüş sahibinin kendi görüşünü beğenmesi, tartışmada ahlaksızlık yapmak, söz verdikten sonra ihanet etmek ve konuşurken yalan söylemektir.

Bize göre kebair/büyük günahlar; Allah Tealâ'nın ceza olarak yapanını cehennemle tehdit ettiği veya kâfir olarak nitelendirdiği veya karşılığında belli dünyevi cezalar koyduğu yahut fahişe olarak adlandırdığı fiillerdir.

Seyyiât/kötülükler ise; nefsin arınmasına, veya ev ortamının düzenine yada medeniyetin esasına aykırı düşen, veya bir kötülüğe ve büyük bir yanlışlığa yol açan hareketlerdir.

Bidatlar; peygamberlerden sonra insanların ibadet olarak çıkardıkları ve adet haline getirdikleri saplantılardır. Kabirlerle ilgili çıkardıkları adetler, onları ziyaret haline getirmeleri ve şeyhlerin evradlarının içerdiği belli vakitlere vaz edilmiş ibadetler en büyük biatlardandır.

Farzlar; Allah'ın terk edenini küfürle nitelendirdiği veya cehennemle tehdit ettiği fiillerdir.

Hasenât/iyilikler; Allah'ın kesin olmadan yapanına cennet va'd ettiği fiillerdir.

Tüm seyyiât ve bidatlardan kaçınan ve hasenâtları işleyen kişi tam bir mümindir; bazı seyyiat ve bidatlardan kaçınan kişilerin imanı ise derecesine göredir.

“Onlar(münker\nekir), mü'min kişiye bunları nereden bildin diye soracaklar, o da Allah'ın kitabını okudum diyecek”(Tefhimat.2/73-74)

a) İmam Dehlevî, yukarıda iman devresini ana hatlarıyla kısaca beyan ettikten ve onu bozan şirk ve bidâtların çeşitlerini kısaca açıkladıktan sonra bu devrenin temel unsurlarına açıklık getirerek şöyle demiştir:

“İmanın bu devresine sahip olmak isteyen kişi;

- Kuranı Kerim'i tefsiriyle okusun ve buna sürekli devam etsin. Zira Kuranı Kerim'de Allah Tealâ'nın eski zamanlarda meydana getirdiği olağanüstü hadiseler hatırlatılmış, kalpleri yumuşatan kıssalar ve öğütler anlatılmış, kafirlerle yapılan tartışmalar zikredilmiştir. Rasûlullah (sav), münker-nekir sualiyle ilgili olan bir hadisinde buna işaret ederek şöyle buyuruyor: “Sual melekleri kabirde mümin kişiye “bunları nereden bildin” diye soracaklar. Mümin “ben Allah'ın kitabını okudum” diye cevap verecektir.”
- Rasûlullah'ın hadislerinden huyunu yumuşatacak, ahlakını temizleyecek, itikadını düzeltecek ve ona sünneti ve sireti öğretecek hadisleri gücü nisbetinde okusun.
- Ölümü düşünmek, Allah'ın azametini ve azabını hatırlamak için her gün kendine belli bir vakit ayırsın, -Allah'ı tekbir, tehlil ve tesbih etmek- yani Allahu Ekber, lailahe illallah ve sübhanallah zikirlerini yapmak için de ayrıca bir vakit ayırsın; Nihayet kalbinde Allah'tan başkasına karşı hiçbir arzu kalmayacaktır.

- Rasûlullah'tan rivayet edilmiş taatlara, ibadetlere devam etsin, bir başkasının ibadet diye ortaya attığı şeylere kulak asmasın. Rasûlullah'ın namazla ilgili vazifeleri özetle şunlardır:

Beş vakit namazı ilk vaktinde, sükunetle, acele etmeden yavaş bir okuyuşla, huşu içinde (namazda kalbini başka şeylerle meşgul etmeden) sünnetleriyle beraber kılmak; Teheccüd\gece namazı, ve duha\kuşluk namazı kılmak; Teheccüd namazında iki yüz kadar ayet okumaktır.

Sebeplere bağlı namazları ise; kûsuf ve suhuf (ay-güneş tutulması) namazı, istiska\yağmur namazı, tahiyyetü'l-mescid namazı ve istiğfar namazıdır.

Rasûlullah'ın oruçla ilgili vazifeleri ise; Ramazan ayı, diğer aylardan üç gün, Âşûra günü ve Zilhicce'den dokuz gündür.

Sadakalar konusundaki vazifeleri ise; malı çok olduğunda hadislerde tafsilatlı olarak zikredilen sadakalardır, malı az olduğunda ise her şeyden bir tas fıtr sadakasıdır. Bunu iç huzuru ve severek verirdi. Yanında bir yemek olduğunda muhakkak fakirlere bir kısmını verir, elbiseler olduğu zaman da muhakkak ki fakirlere birisini giydirirdi.” (Tefhîmât, 1\50)

b) İmam Dehlevî, yukarıda iman devresinin temel unsurlarını kısaca açıkladıktan sonra aşağıda buna devam etmenin müminin kalbinde bırakacağı tesiri şöyle izah etmiştir:

“İman devresinin temel unsurlarından bazıları da; **yakin, tevhid, muhabbet, fena, tevekkül, ibadet** ve **zikir**dir. Bu devrede **yekinden** alınması gereken, dünya musibetlerini hafifletecek derecede Allah'ın ahiretteki vaadine güvenmektir. **Tevhidd**en alınması gereken ise; ibadet, istiânnet, zikir, kesim ve te'sir olarak şirkin tüm çeşitlerinden uzak durmaktır ki bunu yukarıda tafsilatlı olarak ele aldık. **Muhabbet**ten ise; yemek, cinsel alaka, giyim, mal ve şeref gibi insanın hoşlandığı şeyleri -Allah'ın gazabını ve hoşnutsuzluğu ile karşılaşıldığı zaman- ufak görmek ve onlardan yüz çevirmektir. **Fen**adan ise; büyük günahların, küçük günahlarda ısrar etmenin ve Allah'ın hoşnut olmadığı her lezzetin fenâ (yok) olmasıdır ki o zaman kişi Allah'ın rızası ile başbaşa kalacaktır. **Tevekkül**den ise; ? **İbadet**lerden ise;

namaz, sadaka, oruç ve diğer vacib ve sünnet ibadetlerdir. **Zikir**lerden ise; vakit dualarıdır ki bu dualar müstakil bablar altında zikredilmiştir. Mesela; namazın içindeki dualar, namazdan sonraki dualar, sabah duası, akşam duası, uyku duası, uykudan uyanma duası, evden çıkma duası, eve girme duası, cemaatin içinden kalkma duası, yola çıkma duası, yoldan dönme duası, sıkıntı ve hastalık duası, istihare duası, yeni elbise duası, yemek duası ve içme duası, manasını anlayarak Kur'an okumak, Rasûlullah (sav)'e salat getirmek ve istiğfarda bulunmak...(Tefhimat.2/192-1/52)¹

c) İmam Dehlevî, basiretli olan terbiyecinin talebelerine vereceği vazifeler ve zikirler hususunda onların istek, meşguliyet ve zaman bakımından durumlarını dikkate alınması gerektiğini ve bu itibarla insanların üç kısma ayrıldıklarını açıklıyor ve ihsan mertebelerinin yapılan çalışmalara göre değiştiğini belirterek şöyle diyor:

Hak Teala bana bildirdi ki ; İlâhi inayet, açık dilin, sünneti yaymaya, gizli dilin de ihsan/tasavvuf'a yönelik olmasını gerektiriyor; zira bidât üzerine kurulmuş mezheplerin gücü zaman alsa da sünnetin karşısında duramayacaktır. İhsanın da üç aşaması vardır:

Birinci aşama; sanat, talebelik ve askerlik gibi işlerle uğraşanlara yöneliktir, bu aşamada “Sübhanallah ve bihamdihi ve lailâhe illallah” gibi dille yapılan zikirler, sabah duası, akşam duası ve uyku duası gibi belli vakitlere has olan dualar verilir, bu aşamadaki talebe seher vaktinde teheccüd namazını Yasin suresiyle kılacak, ardından Mülk süresi kadar dua edecek, arkasından da bir miktar zikir yapacak, bunlara seher vaktinde başlayıp fecre kadar devam edecek ve bunlara özen gösterecek, vitir namazını gecenin son kısmına bırakarak beş, yedi, dokuz veya on bir rekât olarak kılacak, sonra güneş doğana kadar zikredecek. Güneş doğduktan sonra işrak ve duha namazlarını kılacak, farz namazları ilk vakitlerinde kılacaktır. Öğle ve ikinci namazlarını aynı mekânda kılması, ikisinin arasını ders ve benzer şeylerle doldurması bize daha iç açıcı gelmektedir.

¹ Dualar konusunda Peygamber (sav)'den me'sur olan duaları ve her müslümanı ilgilendiren bir takım Nebevî adab ve ahlakı içeren en güzel kitaplardan birisi İmam Nevevî'nin “el-Ezkar” diye bilinen “Hilyetü'l-Ebrar ve şiaru'l-Ahyar” adlı eseridir. Bu kitap, tıpkı adı gibi Ebrar'ın hilyesi (ziyneti) ve

Davetçi bu aşamada haftada iki gün Kuran ve sünnetten vaaz ve öğütler verecek, ikindiden sonra akşama yakın hadisten bir miktar okuyacak ve bunu boş şeylerle meşgul olan insanlardan dolayı bırakmayacak.

İkinci aşama; hakkın yoluna devam etmek için fırsatı olan, vakti bulunan ve buna istekli olan kimselere yöneliktir. Tabiatı güçlü olanlar bu aşamada gayret edecek, çokça oruç tutacak, geceleri ibadetle geçirecek ve itikafa girecek, tabiatı zayıf olanlar ise zikri hafi/gizli zikir yapacak ve hakka çokça teveccüh edecek, bu ikisinin arasındaki kimselerse bu iki metottan oluşan bir yol takip edecektir.

Davetçi her gün bir kere talebelere teveccüh edecek. Behimi melekelerini kırıncaya kadar himmet edecek ve bu hususta onlara lazım olanları anlatacak. “Yaddeşt” hasıl olup galip gelince, tevekkül, teslimiyet ve vecd gibi haller ortaya çıkacak ve bunlar âdet haline gelip maksat hasıl oluncaya kadar bırakılmayacak.

Üçüncü aşama; fena ve bekaya istekli olan kimselere yöneliktir. Bu aşamada mürşid talebeyi muhabbet tevhidine (tek kişiyi sevmeye) sonra ef’âl tevhidine, sonra sıfat tevhidine, sonra zât tevhidine, sonra yaddaşa ve sonra da bu şekilde şekilleninceye dek bu vazifelere devam etmeye yönlendirilecek.(Tefhimat.1/115)

d) Sonra İmam Dehlevi, mürşidin son iki aşamada talebelere vermesi gereken vazifeleri açıkladı ve bunu batınî eğitim olarak isimlendirdi. Zira bu iki aşamada büyük ölçüde kalbî ameller söz konusudur. Ayrıca burada birinci aşamaya yönelik olan zahirî terbiyeye de özetle değindi ve şöyle dedi:

“Allahü Teala bana şöyle bildirdi; “Dilediklerimi senin dilinle hidayete erdirmek için seyru sülûkta en kısa ve en sağlam yolu sana verdim ki bu yol zahiri ve batınî olan her iki terbiyeden oluşmaktadır.”

Batınî terbiyenin şekli şudur: Bir kişi gerçek manada sana yöneldiği zaman ona nefiy ve isbatı öğret. Bu kişide, nefiy tarafında Allah’tan başka her şeyden uzak durması, isbat tarafında ise tam ve kamil manada Allah’a yönelmesinden başka bir

Ahyar’ın şiarıdır. Bu kitaptan vazgeçme. Zira o hidayet ve nur doludur. Eskilerin bu kitap hakkında söylediği “bi’id-Dar veşteri’l-Ezkar” (Evini sat, Ezkar’ı al)dır

şart aranmaz. Muhabbet onun kalbinde yerleşip hayallerden arındığı zaman harflerden ve lafızlardan mücerred olan ilahî huzuru (Allah'ın kalpte hazır olmasını) ona öğret. Huzurî daimiye ulaşıp tabiatı düzelince ona **âfali** tevhidi öğret...Taki Tevekkülü ve tefvidi sağlamlaşınca ona her vasfın Allah'ın sıfatlarından geldiğini öğret ki bu tevhid-i sıfatidir. Bunu da belletince ona Allah'ın teferrudünde/birliğindeki teferrud fenasını öğret (!) işte nefsinin sertliği kırıldığı zaman fani olmuş demektir. Bu kişi fenasından kurtulunca ikinci kere ona mücerred olan huzuru öğret ve feyzin kuvvetini kendisinde buluncaya kadar buna devam etsin. Kerametler ise esmanın tilaveti ve onlarda fena ile bağlantılıdır. Sonra bu kişinin ibadetleri çokça yapması. Nihayet bu hal onun sahifesinde rusuh edecektir.¹

Zahiri terbiye ise şudur: Kalbî olarak sana yönelen kişiye sadece Allah'a ibadet etmesini, sadece ondan yardım dilemesini, sadece ona hayvan kesmemesini ve sadece onu zikretmesini emret. Seni ihlas ile seven kimseleri hatmeden, teveccühten ve benzeri şeylerden alıkoy; hasanât yapmalarını emret, onları günahlardan (seyyiatlardan) ve bidatlardan gücün yettiği kadarıyla alıkoy. Keza sana rağbet eden kimseleri dünya ehlinin kapılarından alıkoy.(Tefhimat 2/144-1/61)

e) Sonra Dehlevi sukunet/huzur ve ihsanın tahsil edilmesi hususunda en sağlam yolun peygamberlerin yolu olduğunu belirterek bu yolda zor metotlara başvurulmadığına, kalbin ve dilin ince afatlarına önem verilmediğine dikkat çekiyor; zira bunlar salıkın/talebenin ilerleme kaydetmesini engellediğini, kimi zaman da yolda kalmasına sebep olduğunu ifade ediyor. Bu sebeple Talebenin nefsin ince hastalıklarına ve bu husustaki ayrıntılara takılmadan hedefe doğru yönelmesinin ve erken davranmasının en sağlam yol olduğunu belirtiyor ve şöyle diyor:

“Tüm kemalatın boyasıyla boyandığımız zaman şunu açıkça ve yakinen bildik ki, Allah'a varma konusunda en sağlam yol Peygamberlerin takip ettikleri yoldur. Devamlı oruç tutmak, tüm geceyi ihya etmek, bir gün ve gecede Kur'an-ı Kerim'i hatmetmek gibi avamın iman devresindeki aşırılıklarından ileri gelen meşakkatli ameller; riya, lisan ve kalbin afetleri ve benzeri hususlarla ilgili olarak

¹ Bu (el-istibâe maa'f-fiil) ve (halkûl afâl) meselesidir.

“ihya” ve “kimya”da¹ ileri sürülen ince meselelerin hiçbir değeri yoktur. Bu konuda sarîh hadislerde geçen ibadetler ve Rasulullah’ın emrettiği canlılık, hoşgörü ve fedakarlık gibi güzel hasletler insan için yeterli gelmektedir. **Zira Allah’a giden yol çamurludur, yavaş davranıp da geride kalanlar, topuklarına, bazen dizlerine, bazen de boğazlarına kadar çamura batacaklardır. Bahtiyar olan, yola ve yoldaki engellere aldırmadan yüzünü hedefe doğru çeviren, sabah akşam sürekli yoluna devam eden ve maksadına ulaşan kişidir.**

Allah’tan en çok korkan, O’nu en çok seven ve zikreden olmak, en müsamahakâr, hoşgörölü ve en güzel bir ahlaka sahip olmak, mal yani/önemsiz şeylerle uğraşmamak, geniş bir gönle, kamil bir akla sahip olmak, adil olmak, Allah’ın emirleri noktasında tavizsiz olmak, Allah’ın kitabını en çok bilen kişi olmak, gönlünde kendisine emirler veren ve yasaklar koyan Allah’ın bir bekçisinin bulunması ve en çok sabreden ve şükreden kişi olmak, bir insan için yeterli gelmektedir. Peygamberlere inanıp onlara izanda bulunan toplulukların onlardan öğrendikleri bu söylediğimizden öteye gitmemektedir.(Tefhimat 1/61-2/174)

f) Ve Dehlevî, evliyaların yaşantı, nafil ibadetlere önem verme ve kalplerinin Allahu Teala’ya bağlanması konularında farklı tercihlere sahip olduklarını belirterek bu konuda kendisinin tercih ettiği vasat/dengeli yolu açıklıyor. Ayrıca bu vasat ümmet için ilke ve prensip olabilecek bazı önemli tavsiyelere de işaret ederek şöyle diyor:

“Bilinsin ki yaşantıları ve Allah’a bağlantıları konusunda velilerin bir çok farklı metodları vardır. Bazıları maişet için çalışırken bazıları çalışmıyordu. Biz ise maişetimizi temin edecek kadar çalışıyoruz. Ancak önümüze gelen her işi yapmayız gaza ve tedrisat gibi bir yönü ile ibadet olan işleri yaparız ve Allahu Teala kullarının elini bize uzattığında çalışmaktan vazgeçiyoruz.

Kimi Allah dostları nafil ibadetleri çokça yaparken, kimisi de sadece farzları ve revatibi yapıp diğer vakitlerinin çoğunu gönlü Allah’la beraber olarak geçirirdi. Biz ise meşhur ve mutemet kitaplarda Rasulullah’tan sıhhatli bir şekilde rivayet edilen nafil ibadetleri yaparak bununla yetiniriz.

¹ İmamı Gazalî’nin ‘İhyai Ulumiddin’ ve ‘Kimyayı Saadet’ adlı eserlerine işaret ediyor.

Kimi Allah dostlarının da en büyük maksadı, çeşitli ibadetlerle, güzel ahlak, ve adablarla kalbini temizlemek iken bazılarının ise en büyük gayesi sırrını tevhid ile arındırmak ve Hakkı yaratılanlarda müşahede etmek idi. Diğer bazılarının da en büyük gayesi icmalde ve taaluk-i basitte yok olmak idi.

Biz ise taatların envarından ve güzel vakıaların feyzinden payidar olmaya özen gösteririz. Zira bu, Rasulullah'tan miras olarak aldığımız paydır; bunun ötesine gelince bize göre terk, icmal ve tafsil aynıdır. Bu bir tavidir ki ötesinde başka bir tavır vardır. Şüpheli şeyler konusunda şeriatin-ruhsat değil- azimet olarak koyduğu emirlere riayet etmenin ötesine gitmiyoruz. Şeriatin mübah kıldığı her şey helali hoştur. Bunun ötesi ise vesveseden başka bir şey değildir.

Ve biz, fûruda –ictihadi meselelerde- ulemanın özellikle iki büyük fırka olan Hanefî ve Şafiîlerin ve hususan taharet ve namaz konusunda üzerinde ittifak ettikleri görüşleri alırız. İttifak etmeleri mümkün olmadığı yerlerde ise hadislerin açık olarak kanıtladığı görüşleri alırız. Ulemadan hiç kimseye kem gözle bakmayız. Zira hepsi hakkı aramışlardır ve Allah Rasûlünün dışında hiç kimsenin masum/hatasız olduğuna inanmıyoruz.

Güzeli ve çirkini tanımak için ölçü; düz ve sarîh şekli ile kitaptır ve bilinen sahih sünnettir. Ulemanın içtihadları ve sufilerin sözleri ise ölçü olamaz.

Allah'ın kitabını düşünmeyen ve Rasûlünün hadislerini anlamak için çaba göstermeyen bizden değildir.

Ulemayla beraber olmayanda bizden değildir. Ulemadan maksadımız Kitab ve sünnetten hissedar olan sufiler, ve sufilikten hissedar olan rasîh/ ilimde kök salmış alimler ve hadisten hissedar olan fakihlerdir. *Sadece tasavvufu dert edinen cahil sufiler ise yol kesen ve din canbazlığı yapan eşkiyalardır. Onlara sakın yaklaşma!*

Allah Tealâ bizi, kendisine itaat eden, rızasına nail olan ve ortak koşmayan kimselerden eylesin. Zira biz ancak ve ancak O'nunlayız ve Onunuz. Vesselam.

DEHLEVÎ'NİN İKİ ÖNEMLİ NASİHATI

İmam Dehlevî, ulemaya, sufilere, vaizlere, hükümdarlara, idarecilere askerlere, sanat erbabına ve genel olarak tüm müslüman cemaatlara hikmetli nasihatleri yöneltmiştir. Bu nedenle aşağıdaki iki nasihatı burada zikretmeyi uygun gördük.

1- Dehlevî, dini zorlaştıran vaizlere, mistik bir yaşam süren cahil dervişlere, yalan yanlış şeyleri yaymakla meşgul olup şeriate ters düşen meczubların sözleriyle vakit geçiren ve Allah'ın ve Rasülü'nün sünnetine itina göstermeyen sufilere şu nasihatı yöneltiyor:

İnziva hayatı yaşayan ve tekkelerde oturan dervişlere derim ki: “Ey dervişler! Siz inatçı ve uysal olan her bineğe bindiniz, kuru ve yaş olan her şeye elinizi uzattınız, oysa siz zorlaştırmacı değil, kolaylaştırmacı olarak gönderildiniz. Meczubların sözlerine tutundunuz, oysa onların sözleri gizlenir ve gündeme getirilmez. Şeytânî vesveseyi içinde gizlediniz ve buna ihtiyat adını verdiniz. Oysa Hakkın rızası, tasavvufî gerçeği, itikadî ve amelî olarak her iki yön ile anlamanız ve bunu meczubların halleri ile ve keşif sahibi kişilerin işaretleri ile karıştırmadan elde etmenizi gerektiriyordu. Siz, bunu elde eden ve insanları ona davet eden kimseler olun! Siz bilmiyor musunuz ki ne kadar rahmet ve hidayet varsa Hz. Muhammed(sav)’ın yolundadır. Peki o sizin bu yaptığınızı yapıyor muydu? O’nun ashâbı bunları yapıyorlar mı idi? (Tefhimât, 1\284)

2-Layık olmadıkları halde babalarının postunda oturan meşayih’in çocuklarına hitab ederek ve Rasûlüllah’a varis olan terbiyecilerin alametlerinin insanları kendilerine değil Allah’ın kitabına ve Rasûlüllah’ın sünnetine davet etmek olduğunu belirterek şöyle diyor:

Hak etmedikleri halde babalarının postlarında oturanlara derim ki: “Ey insanlar! Niye hizipleştiniz ve herkes sadece kendi görüşünü beğenir duruma geldi de Allah Teala’nın Hz. Muhammed (sav)’ın diliyle insanlara rahmet, lütuf ve hidayet olarak gönderdiği yolu terk ettiniz, ve her biriniz kendini bir lider olarak ortaya koydu. İnsanları kendi şahsına davet etti ve kendinin hâdi(hidayet verici) ve mehdi olduğunu iddia etti. Oysa gerçekten kendisi yoldan sapan ve insanları saptıran bir kişidir.

Biz, az bir para karşılığında insanlardan bey’at alan veya az bir ilim öğreterek dünyevî menfaatlere ulaşmak isteyen kimselere rıza gösteremeyiz. Bu insanlar, hidayet ehline benzetilmeden dünyevî menfaatlerin elde edilmeyeceğini biliyorlar.

Biz, insanları, kendi şahıslarına davet eden ve nefislerinin sevilmesinin peşinde koşan kişilere de rıza göstermeyiz. Aman onlardan kaçın! Zira onlar, yol kesen eşkiyadılar, yalancıdırlar, sapkıtırlar ve insanları saptırıyorlar.

Siz, sadece, Allah’ın kitabına ve Rasülünün sünnetine davet eden ve şahsını ön plana çıkarmayan kimselere uyun!

Biz, meclislerde ve mahfillerde sufilerin işaretleri/kerametlerini gündeme getirilmesine razı değiliz, beğenilen ve kabul gören gerçek ancak ihsandır. “İşte benim yolum budur, ona uyun, sizi onun yolundan ayıracak yollara uymayın.”(En’am 153) ayeti kerimesinde size bir ders yok mudur? (Tefhimât, 1\282)

DEHLEVİ’NİN İRŞAD, NASİHAT VE AMEL-İ SALİH İLE İLGİLİ BAZI ÖNEMLİ SÖZLERİ:

1-Bilesin ki cihadın değişik çeşitleri vardır, en büyük çeşitlerinden biri insanları zahiri ve batını olarak hidayete erdirmektir, tüm peygamberlerin bu vazife ile gönderilmiş olması, bu cihadın önemini ortaya koymaktadır. Her cihadda sabır, çaba ve zorluk söz konusudur ki arkasında da ilahi yardım vardır. (Hiç şüphesiz ki biz peygamberimize yardım edeceğiz) (Tefhimatta .2-124)

2- Şu iki şartla insanlarla arkadaşlık yap.Birincisi; onlardan hiçbir menfaat ve çıkar bekleme. Eğer Allah dilerse hiçbir müdahalen olmadan ve beklemediğin halde onlardan gelebilecek her şey sana yetiştirir. İkincisi; zengin olsun fakir olsun mevki sahibi olsun veya sıradan bir kişi olsun herkesi güler yüzle karşıla, güzel ahlakla ve nasihatle yaklaş fakat herkese layık olan değeri ver. Bununla birlikte de sana kin besleyen varsa o; kötü ruhlu zalim birisidir. “Zülm/haksızlık edenler neye döndüreceklerini yakında anlayacaklardır” (Şura.127)(2-124)

3- Bir vekiline tavsiye olarak şunları söylemiştir: “Ona nefsi için şunu tavsiye ederim: takva sahibi olsun, heva ve hevesten kaçınsın, zikirleri yerine getirsin, Allah Teala’nın uğrunda olmadıkça öfkesine hakim olsun, sünnet çizgisinden ayrılmasın, insanlara el açmasın, muhaddisler; İslam fakihleri ve tasavvuf meşayihleri hakkında iyi niyet beslesin ve elinden geldiği kadarıyla şatahata (meczubların yanlış anlaşılma yol açan sözlerine) girmemeye çalışsın.

Beraberindeki insanlar içinse ona şu tavsiyeleri yaparım: Onları iyilikle emretsin ve kötülükten alıkoysun, Allah'a itaat etmek için teşvikte bulunsun, fakirlere ve garibanlara bakmak için elinden geldiği kadarıyla çaba göstere, kendisine uyan herkesi sünnet olan (Rasulullah'tan rivayet edilen-) zikirleri yapmaya teşvik etsin ve sadece durumu uygun olanları kalbi amellere ve murakebeye teşvik etsin. (1/4-10)

4- Rabbim bana bildirdi ki: kuşluk namazı ve teheccüd/gece namazı peygamberlerin birbirinden miras aldıkları namazlardır. Muhaddes/mülhem olan kişinin bunlarda ihmalkar davranmaması gerekir. Farzların dışında peygamberlerin tevarüs ettikleri başka bir namaz yoktur. Namaz konusunda farzların yanında bunlara devam etmek kâfidir. Orucu da peygamberler her zaman birbirlerinden miras olarak devrala gelmişler. bu konuda da ramazanın ayının yanında her aydan üç gün tutmak kâfi gelmektedir. (2/146)

5- Allah Teala'nın vahyettiği tüm ibadetler ya farzdır veya farz cinsindendir. Nafle namaz ve Kur'an okumak gibi. Huzur, gizli zikir, tezkiye, tevekkül ve tevhid-i fiili gibi Allahu Teala'nın veli kullarının gönlüne bahşettiği Allah'a kavuşturan yollar farzlar cinsinden olmayıp ziyadedirler. (2/27)

TARTIŞMA KONUSU OLAN BAZI MESELELERDE DEHLEVİ’NİN GÖRÜŞLERİ

1-Yaşayan veya ölü olan Evliyalardan istimdat etmek/medet ummak

Geçen bölümlerde Dehlevi’den yaptığımız alıntılardan açıkça anlaşılıyor ki, evliyalardan ve iyi olduklarına inanılan insanlardan dilekte bulunmak ve kabirlerini ziyaret haline getirmek Dehlevi’nin en çok karşı çıktığı ve üzerinde önemle durduğu bir husustur. Dehlevi bu davranışın dinden çıkaran büyük şirke girdiği veya şirkin vesilesi ve emaresi olduğu görüşündedir ki onu bu konu üzerinde bu kadar durmaya iten sebepler şunlardır:

a)Tevhid gerçeğini korumak; rencide olmaması ve kendisine halel gelmemesi için açık kapı bırakmamak ve fitnenin önünü kesmek. Zira Tevhid dinin ana temeli ve Peygamberlerin getirdikleri vahyin ve davalarının ilk emridir.Bu nedenle özüne

ters gelen ve saflığını ihlal eden şeylerden korunması lazım geldiği gibi bu hususta şüphe getiren veya şirkin emaresi veya aracı sayılan her şeyden de muhafaza edilmesi gerekir.

b)Meseleyi selef-i salihinin, ümmetin en hayırlılarının ve eski sufilerin dönemindeki ilk vaziyetine çekmek; selef-i salihin döneminden –asrı saadetten- haberdar olan kimseler bilirler ki bu gibi şeyler ne o dönemde ne de eski sufilerin arasında vardı; ancak bu durumlar ümmetin müşriklerden, şıadan ve batinilerden etkilenmesi ve onları taklit etmesi sonucunda muteahhırinin/son kuşakların arasında yayılmıştır. ki bu etkilenme önce komşuluk yolu ile gerçekleşmiş derken yerleşmiş ve yayılmıştır.

c)Müşriklerin putları hakkındaki; Hristiyan ve Yahudilerin irahipler ve hahamlar hakkındaki inançlarına benzer olarak birçok insanın,çağrıda bulunduğu kimselere Allah tarafından ufak bir ilahlık bahşedildiği; kralların şehirlere valiler tayin ettikleri gibi, Allah Teala'nın bunlar adına bazı cüzii şeylerden ferağat ettiği inancının görülmesi.Oysa böyle bir inancın kişiyi dinden çıkaran büyük şirk olduğu hususunda ittifak vardır ki dehlevi bazı yerlerde, bu hususu açıkça belirtiyor.“el-fezû'l-Kebir” adlı eserinin mukaddimesinde cahiliyye dönemindeki şirkin gerçeğini, çeşitlerini ve emarelerini belirttikten sonra şöyle diyor: “Eğer müşriklerin inançları ve fiilleri hakkında söylenen şeylerden kuşkulanıyorsan şu zamandaki, özellikle İslam diyarının sınır bölgelerinde yaşayan tahrifatçı insanların velayet ve evliyalar hakkındaki tasavvurlarına bak.Bu insanlar mezarlara ve eşiklere yönelmiş ve çeşitli şirk, bidat ve hurafelere muptela olmuşlardır.

İmam Rabbâni de kendi döneminde bir takım insanların bu şirkinden ötürü benzeri şeyleri yaptıklarını belirtiyor.(Mektûbât.3/54.mektup.41) Ancak İmam Dehlevî,yukarıda zikrettiğimiz sebeplerden dolayı bu gibi davranışlara şiddetle karşı çıkmasına rağmen bunları yapan kimselere kafir demek hususunda ihtiyatlı davranarak bunların kâfir olduğunu söylemekten çekiniyor.

Dehlevî 'nin bu konudaki sert tenkidini ve aynı zamanda ihtiyatlı tutumunu aşağıdaki pasajda net bir şekilde görmekteyiz. Dehlevi şöyle diyor:

“Ecmir” şehrine, “Salar Mesud” mezarına ve benzer yerlere dilekte bulunmak amacı ile gidenler, katil ve zinadan daha büyük bir günah işlemiştir. Bunlar, eşyaya ibadet eden veya geçmişte lât ve uzza’ya ibadet etmiş insanlar gibi değiller mi? Fakat bu hususta Şari’den özel olarak bir nass bulunmadığı için biz sarih olarak bunları tekfir etmeyiz. Her kim ki ölmüş olan bir canlıyı belirtir de ondan dilekte bulunursa bilsin ki o, kesinlikle günahkârdır... ve “*bunlar kötü işlerdir*”(Maide. 3) ayetinin kapsamına girmiştir.

2-Rabıta Konusu

Rabıta meselesi,etrafında yaygaraların koptuğu, ihtilaf ve tartışmanın çok olduğu bir konudur. Kimisi müridlerin terbiyesinden onu esas kabul ederek zikirden daha öncelikli olduğunu ve kemâlât mertebelerinde ilerleme noktasında başlangıçtaki mürid için sohbetten\beraberlikten sonra en faydalı araç olduğunu görüyor ki son asırlardaki tasavvufçuların çoğunluğunun görüşleri bu yöndedir.Kimileri de onun Şâri’in yasakladığı bid’atlardan olarak görüyor. Kimileri de bunun ötesine giderek onu şirk olarak görüyor. Biz burada önce **rabıtayı** tarif edeceğiz, sonra Dehlevî’nin konu hakkındaki görüşlerini alacağız ve nihayet Allah’ın izniyle meseleyi derinliğine inceleyeceğiz:

A-Rabıta’nın Tanımı: Rabıta, bağlamak manasına gelen (ربط) (rebete) kökünden gelir. Lügatta iki şeyin arasındaki bitiştirici olan nesne anlamına gelir ki bu iki şeyi birbirine raptettiği için ona **rabıta** denmiştir. Sufî ıstılahında/dilinde ise Dehlevî’nin “ el-Kavlül-Cemil”de söylediği gibi “Muhabbet ve tazim ile kalbi şeyhe bağlamak ve suretini göz önüne getirmektir” Dehlevî bu tanımı yukarıda adı geçen kitabın Çeştî tarikat ile ilgili bölümünde söylemiştir ki bu bölüm elimizdeki basımda bulunmamaktadır.

B-Dehlevî’nin Rabıta Hakkındaki Görüşü: Dehlevî’nin rabıta hakkındaki görüşü orta bir görüştür. O mütahhir sufilerin çoğunluğunun görüşünde olmadığı gibi ona karşı olanların görüşlerini de doğru bulmaz. O, şartını haiz olan rabıtanın müride

faydalı olduğunu ve ehl-i kemal olan terbiyecinin sohbetinden alınan neticeyi verdiğini belirtiyor.

Dehlevî şunları söylüyor: “Rabitanın şartı, şeyhin güçlü bir teveccühe sahip olması ve daimi olarak “Yaddeşt”te(kalbi olarak sürekli Allah ile beraber) olmasıdır. Beraberindeki mürid, mahabbetinin dışında her şeyden kendini arındıracak ve yokluğunda mahabbet ve tazim yolu ile onu tahayyül edecek, böylelikle onun sureti sohbetinin verdiği faydayı verecektir”.

Fakat İmam Dehlevi, kalbi Allah Teala’ya bağlamak gerektiğini ve bunun rabıtaya ihtiyaç bırakmadığını düşünüyor ve “Allah’a yönelmekten ve gönlünü sadece O’na bağlamaktan başka hiçbir şey sana lazım gelmemektedir” diyor.

C- Rabıta Meselesinin Tahkiki: Biz burada rabıta meselesini üç noktada inceleyeceğiz

1-Ortaya çıkmasındaki gaye ve maksad.

2-Şer’i hükmü.

3-Onu kabul edenlere göre şartları.

1- Rabitanın gayesi: Rabıtayı ortaya koyan ve onu müridlerin terbiyesinde bir vesile olarak düşünen son devir mutasavvıfların amaçladıkları hususları şu şekilde sıralayabiliriz;

a) Şeyhin muhabbeti doğrudur. Müridin kalbine yerleştirmek,Ta ki bu onun emirlerini yerine getirme, nasihatlarına ve vasiyetlerine bağlanma, işaretlerine boyun eğme, verdiği vazifeleri ve zikirleri önemseme, ve buna devam etmek için vesile ve araç olsun. Böylece mürid için, fazilet ve kemalât basamaklarında yükselme ve sağlam bir şekilde eğitime devam etme yolu açılacaktır.

b) Daha önceki söylediklerimizden anlaşılmıştır ki Rabıta; Allah dostu olan bazı insanlarla hayali bir beraberlikten başka bir şey değildir. Burada insan kendini, Peygamber (s.a.v.) Efendimizin varisi olan hekim bir terbiyecinin beraberliğinde tahayyül ediyor. Şüphe yoktur ki böyle bir tahayyül –özellikle muhabbet ve doğrudur şeklinde olduğu zaman- hayal edilen kişinin ahlakı ile ahlaklanma ve onun vasıflarını kazanma noktasında gerçek beraberliğin verdiği faydaya yakın bir fayda vermektedir. İyi olsun veya kötü olsun herhangi bir şeyi tahayyül etmek –özellikle sevgi (iştıyak) şeklinde olduğu zaman- insanın içinde öyle bir tesir yapar ve iz bırakır

ki; bu o işi bilfiil yapmanın ve gerçekleştirmenin tesirine yakın derecededir. Akli başında olan herkes bu gerçeği kabul ettiği gibi vicdanen de hisetmektedir. c) Tasavvuf erbabınca tartışma kabul etmeyen bir gerçek şudur ki; tarikatlerin vazifelerinin ana maksadı ve nihai hedefi huzuru daim (Allah taalayı hatırdan çıkarmama) melekelerini, onun murakebesini kazandırmak ve kalbi sadece Allah'a yönelterek onu masivadan çevirmektir ki buna "Yaddeşt" ismini vermişler ve bunu elde etmek için rabıtayı bir araç olarak koymuşlar. Burada kalbi başka şeylerden alıkoyarak belli bir şeye yöneltmek, yöneldiği yere bağımlı hale getirmek ve bu noktada onu alıştırmak söz konusudur. Yani talebe şeyh hakkında böyle bir alaka ve teveccühe sahip olduktan sonra ondan vazgeçerek gönlünü Allah'a yöneltecek, O'na bağlanır ve şeyh dahil her şeyi kalbinden söküp atacak. Sufiler, huzur (Allah'la hemhal olma) ve nisbeti bu yolla elde etmek, kalbi direk olarak Allah'a yöneltmekten daha kolay olduğunu iddia etmişlerdir. Çünkü kul ile Allah arasında tecanüs/benzerlik ve münasebet mevcut değildir. Ancak mürid ile şeyh arasında benzerlik kuvvetlidir. Sufiler buna şu örneği veriyorlar: bir çok düşmanı olan insan hepsi ile başa çıkamadığı için onlardan birisine kendisini sevdirebilir ve onu diğer düşmanlara musallat eder, onları yok ettiği zaman geride sadece bir düşman kalır ki onu da yenmek kolay hale gelecektir.

2- Rabitanın Şer'î Hükümü: Rabita hakkında konuşan sufiler ve taraftarları, kitap ve sünnetten direk olarak ona delalet edecek ve meşruiyetini ifade edecek özel bir delil bulmak için uğraşıp durmuşlardır. Oysa bu, gereksiz ve sonuçsuz bir çaba olmuştur. Zira yukarıdaki söylediklerimizden anlaşıldığı üzere; rabita, son devir sufiler tarafından Şer'î şerifin mendup gördüğü ve emrettiği bir takım güzel maksatlara araç olarak ortaya çıkmış ve beğenilmiştir. Sufiler rabıtayı, Şer'in direk olarak talep ettiği, veya bizatihi bir ibadet olduğu için ortaya koymamışlar ki kitaptan veya Sünnetten özel bir delile ihtiyacı olsun. Zira iyi maksatları gerçekleştirmek için ortaya konulan araç durumundaki hususlar, tecrübeye dayanan veya vicdani/hissi olarak elde edilen gerçeklerdir ve oldukları noktada Şeriattan özel bir delil gerektirmezler. Şâri tarafından yasaklanmamış olmaları yeterli olmaktadır. Kitaptan ve sünnetten özel bir delili olmadığı halde Sufilerin terbiye için ortaya koydukları her konu için aynı şey söylenebilir. Çünkü bunlar, seyr-u sulukta ilerleme, merhale kat etme noktasında tecrübe yolu ile ve vicdani olarak mürid için faydası mülâhaza

edilmiş hususlardır. Bu nedenle sufiler, terbiye için bunları önem derecesine göre üsul veya âdâb olarak kararlaştırmış ve onlara teşvikte bulunmuşlardır. Rabıta için Müslim, Tenvbe : 12,13 no'lu hadisler delil olur.

Bu değerdendirmeden anlaşıldığı özere; rabıta hakkında, kitap ve sünnette özel bir delil yoktur. Ancak bir takım güzel gayelere araç olarak konulmuştur. Araç olan şeylerin de gayelerin hükmünü aldığı kabullenmiş bir kaidedir. Dolayısıyla Rabıta, vesilesi olduğu şeyin hükmünü almaktadır. Keza sufilerin vesile olarak ortaya koydukları diğer hususlar da sanıldığı gibi “bid’at”ların kapsamına girmedikleri anlaşılmıştır. Zira “bid’at” Şeriatın özel bir delili bulunmadığı halde ibadet olarak yapılan ve bizzat amaçlanan bir iştir.” Oysa bu hususlar aşırılıktan uzak olduğu sürece Rasulullah (s.a.v.)’in “ **Kim güzel bir çıkır açarsa onun ecrini ve onunla amel edenlerin ecrini alır ve onların sevabında da hiçbir şey eksilmez**” şeklindeki sözü ile teşvik ettiği sünnet-i hasene kapsamına dahildir.

Rasulullah (s.a.v.) “Kim dinde olmayan bir şeyi ortaya koyarsa o merduttur” “her bidat dalalettir” (Buhari-Müslim) buyurarak bidatlar konusunda ikazda bulunduğu gibi Şeriatın mendup gördüğü, teşvikte bulunduğu ve emrettiği maksatlara vesile ve araç olan güzel adetleri de teşvik etmişlerdir. Böylece yukarıda geçen “bid’at hadisleri”, ibadet olarak yapılan, başka bir şeye vesile olarak değil de haddi zatında matlup olan ve Şer’i özel bir delile dayanmayan hususlarla yorumlanırken, güzel adetleri teşvik eden yukarıdaki hadisler de Şeriatın terğibte bulunduğu ve emrettiği maksatlara araç olarak çıkarılan ve yine Şeriatın mahzurlu olarak görmediği hususlarla açıklanmaktadır ki birbirine zıt gibi görünen bu iki hadis bu yolla birleştirilmektedir.

Rabıta’nın küfr ve şirk olduğunu iddia edenlerin sözleri ise gelişi güzel söylenmiş, sorumsuzca, cahilce ve değersiz sözlerdir. Zira bu sözü söyleyen, şirkin tanımını, ne olduğunu ve rabıtanın hakikatini bilseydi böyle bir sözü ağzına alamazdı. Çünkü şirk daha önce Dehlevi’nin sözlerinde geçtiği gibi “mutlak bir iradeye dayanan ve “kün fe yekün” ile ifade edilen, “kainatta mutlak bir tasarruf veya zati ilim gibi Allah’a has olan sıfatları başkasına nisbet etmektir”.

Rabıta ise yukarıda tarif ettiğimiz gibi öyle bir şeyi içermemektedir. Evet tazimi/saygıyı içerir fakat her tazim şirk değildir. Zira Şeriatın emrettiği tazimler de vardır. Allah'ın şiarlarını tazim etmek, ebebeyni tazim etmek, ilim ve fazilet erbabını tazim etmek gibi...Rabitanın tarifinde geçen tazim de bu kısımdandır. Bazı tazimler vardır ki haddi aştığı ve aşırılığa kaçtığı için yasaklanmış, fakat şirk derecesine varmamıştır. Bazı tazimler de şirkir ki bu, Allah'a has olan bir sıfatı başkasına nisbet etmek şeklinde olur.

3-Rabitanın Şartları: Rabıtayı kabul eden sufiler, rabitanın ancak iki şartla müride menfaat verdiği konusunda ittifak etmişlerdir:

Birincisi, rabıtası yapılan şeyhin fena ehlinden yani huzuru daim ve murakabe i daim ehlinden olması gerekir. Veya Dehlevî'nin dediği gibi “sürekli yaddeşt te” olması gerekir. Bu vasıfta ve seviyede olmayan kişinin rabıtası fayda vermez.

İkincisi, rabıtası yapılan kişinin hayatta olması gerekir. Hayatta olmayan kişilerin rabıtası fayda vermez; aksi takdirde insanlar, Peygamber Efendimiz(sav)'in rabıtası ile yetineceklerdi.

Burada ben, müridleri terbiye etmekle uğraşarak kendilerinin huzuru daimiye sahib olmadıklarını, buna muhtaç olduklarını, hatta fersah fersah ondan uzak olduklarını bilen -ki günümüzde çok nadir kimseler hariç tasavvuf adı ile ortada bulunanların hali hep budur-ve bununla beraber müridleri rabıta yapmakla emreden hatta bunun üzerinde ehemmiyetle duran ve bundan asla vazgeçme niyetinde olmayan kişilere, onların dilleri ile konuşarak şu soruyu yöneltiyorum. Siz hangi delile dayanarak bu zavallıların rabıta yapmalarını emrediyorsunuz? Onlara kimin rabıtasını yaptırıyorsunuz? Şeyhlerinizin rabıtasını mı yaptırıyorsunuz? Oysa onlar ölmüşlerdir. Yoksa kendi rabitanızı mı yaptırıyorsunuz? Oysa siz de ölü sayılıyorsunuz. Zira aleyhisselatü ve's-selam: “Allah'ı zikreden ile zikretmeyenin durumu, ölü ile dirinin durumu gibidir” buyuruyor.(Buhari-Müslim)

Evet günümüzde tarikatlar, bir çok cemaatte görüldüğü gibi bir takım ayinlerden ve âdetlerden ibaret haline gelerek araç durumumdaki bir çok hususu

amaç haline gelmiş, hatta bir çok yerde insanın yazamayacağı bir çok yanlış şeyi ihtiva etmiştir .

Büyük terbiyeci, usta ve hikmet sahibi Hocamız, şeyh muhammed el-Arebkendî derslerinde bu hususu belirterek şöyle diyordu: “bugün, tarikatların bir çoğu, aslında vesile ve araç olan bir takım vazifeler ve zikirlerden ibaret kalmışlardır ve bu araçlar amaçlara dönüşmüşlerdir. Tasavvufun gerçeği ve gayesi ise dünyayı, alışılmışları, şehvetleri ve gevşeklikleri bırakıp; insan için, övgünün ve yermenin bir olması ve daimi huzurun ve murakabenin elde edilmesidir. Bu ise günümüzde gayet nadir hale gelmiş ve kibrit’i-ahmer gibi olmuştur.

3- Şeyhin, Şer’an Yasak Olan Bir Şeyi Müride Emretmesi

İmam Dehlevî, son dönem sufilerin çoğunluğunun, “şeyh müridine, şeriata aykırı bir şeyi emrederse müridin buna uyması gerekir” şeklinde ileri sürdükleri görüşü kabul etmiyor ve bunun aşırılık olduğunu görüyor.

Dehlevi Tefhimatta (2/50) şöyle diyor:“Şems ile Mevlana hadisesinde olduğu gibi, eğer arif müridlerinden birisini şarap satın almasını veya şeriata yasakladığı başka bir şeyi yapmasını emrederse, müridin bunu yapmaması ve açıkça mazeretini belirtmesi gerekir. Ancak bu durumda arife sövüp saymamalıdır. Zira bu sözünün altında yararlı bir şey olabilir. Ne var ki ekseriyetle sufiler, bu görüşü kabul etmezler. Ancak unutmamamız gerekir ki Dehlevi’nin sözleri bu gibi durumlarda bile haklarında hüsnü zanda bulunmamız gereken arif kimseler içindir. Zira haram olan şeyleri caiz kılacak bazı durumlar olabilir. Mesela şarabı almak, onu dökmek, içilmesine engel olmak içinse bu satın alınmasını meşrulaştırır ve ehveni şer meselesi olur. Zira şarabı satın almak haramdır, tıpkı içilmesi gibi. Dehlevi, “bunun altında yararlı bir şey olabilir” sözleri ile bu davranışta bulunan arif hakkında hüsnü zanda bulunulması gerektiği konusunda diğer tasavvufçularla aynı görüştedir. Ancak müridin zahiren münker olan bu işi yapmasına cevaz verme hususunda onlardan ayrılmaktadır. Sufiler, mürid, bu işi meşrulaştıran gerekçenin ne olduğunu bilmesede, arifin Şer’î bir gerekçeye istinat etmeden böyle bir münkeri

emretmeyeceği zannına dayanarak bu emri yerine getirebileceği görüşünde iken Dehlevi, Şeriatın zahirine riayet etmeyi tercih eder ve böyle bir hüsnü zanna dayanarak buna cevaz vermez. Şer’î deliller de Dehlevi’yi desteklemektedirler. Zira “Yakin Şek ile zail olmaz ” ancak başka bir yakın ile ortadan kalkabilir. Yukarıdaki durumda da yasaklama yakın/kesin olduğu için şek ve hüsnü zan ile ortadan kalkmaz. Ancak emredilen kişinin bu işin gerekçesini bizzat bilmesi ve yeterli bir gerekçe olduğunu kabul etmesi ile bu yakın ortadan kalkabilir. Doğrusunu Allah bilir.

4- Kutup, Gavs ve Hızır (a.s)in varlığı

İmam Dehlevi, değindiği tüm konularda olduğu gibi Kutup, Gavs ve Hızır(a.s) meselesinde de mutedil, orta bir görüşe sahiptir. Dehlevi bu zatların varlığına inanıyor, Ancak, buna karşı çıkanların da bir nebze haklı olduklarını düşünerek onları tenkit etme yoluna gitmiyor. İbn Teymiyye’nin bazı görüşleri hakkında sorduğu sorulara cevaben büyük talebelerinden biri olan Şeyh Muhammed Muin et-Tetevi’ye gönderdiği mektubunda şöyle diyor¹: “İbn Teymiyye’nin, Kutup, Gavs ve Hızırın.... varlığını inkâr ettiği söylemek bu görüşte olmak onun hakkıdır. Zira sünni olan kişi, Kitap, Sünnet ve icma ile sabit olan şeylere inanma ve bu yolla sabit olmamış olan şeylerde sukût etme şartına bağlı kaldığı sürece buna inanmaya bilir. Bu gibi şeylere inanan sûfiler de Kitap ve Sünnetle bunu ispat etmezler. Ancak keşif yolu ile ispat etmiş olabilirler ki keşif Şer’î delillerden değildir. İbn Teymiyye’nin sözünden anladığımız kadarıyla, O, buna inanan kişinin bidatçı olduğunu ve bu itikadının Şeriat açısından da batıl olduğunu kastediyor. Zira Rasûlullah(sav) “kim ki dinde yeni bir şeyi ihdas ederse o merduttur” demiştir. Evet İbn Teymiyye bu meseleyi kesin olarak inkâr etmiş olsa bile bununla ne tekfir olunur nede fasik olur.

Dehlevî bunu söyledikten sonra şu güzel değerlendirmeyi yapmıştır: burada bir incelik vardır ki o da şudur: Şeriatın olumlu veya olumsuz olarak hakkında hiçbir şey söylemediği nice meseleler vardır. Bunlar akıl ile anlaşılmaktadır. Mesela on kere on yüz eder, veya keşif ve his ile anlaşılır. Mesela muhabbet-i zatiyye Allah’ın

¹ Bu mektup, İmam Dehlevî’nin mektupları arasında mevcuttur.(s.18-23) Beşir Siyal, Dehlevî hakkında yazdığı “el-imamu’d Dehlevî”adlı kitabına bu mektubu almıştır.(s.53-59)

kâmil kulları için vardır ki bu meseleler tam anlamıyla hakikattir. Bir insan bu hususların Şeriaten olduğuna inanırsa yanlış yapmış olur, veya bunları Şeriatla sabit olmuş gibi kabul edip te böyle düşünmeyen kimseleri eleştirirse yine yanlış etmiş olur.

5-Âlemin Hâdis Olması Ve Vahdet-i Vucüdculara Reddiye

Dehlevî Tefhîmat'ta(2/45) şöyle diyor: “Alem hâdistir” sözünün avam ve havas olmak üzere iki manası vardır. ki bu söz, bu her iki manada da doğrudur. Avam manası: Geçmişte cisim ve araz olan her şeyin var olmadıkları bir zamanın var olmasıdır. Havs manası ise: cisim olsun, araz olsun veya arş ve su olsun, yer kaplayan her şeyin, ya içinde mevcut olmadıkları bir zaman mefhumu ile mesbuktur. veya içinde mevcut olmadıkları bir zamanın vehmi uzantısıdır.¹

Dehlevî yine “Tefhimat”ta şöyle der (1/275): Allah Teala, onun sıfatları ve esmasından başka her şeyin/alemin hadîs olduğunu ve Hak Teala'nın tek, kadim ve kahir olduğunu söyleyen evliya, kelamcılar ve muhaddisler isabet etmişler ve hak üzeredirler. Bu konuda onlara karşı çıkan her kim varsa O, hakikatı inkar eden bir zındıktır ve Alemin Allah Teala'nın kendisi olduğunu söyleyen tasavvufçular, zındıktırlar. Âvam için zararları şiddetli ve büyüktür. Bunlar, sünnetullahı küçümseyen ve gözlerini keşfu kerametlere diken kimselerdir. Oysa kerametler gizlenir ve açıklanmaz .

IV) DEHLEVÎ'NİN HİNDİSTAN'DA MÜSLÜMANLARIN HÜKÜM RANLIĞINI VE HÜRRİYETLERİNİ TEHDİD EDEN EN BÜYÜK TEHLİKEYE KARŞI MÜCADELE ETMESİ, DEVLETİ ISLAH ETMEK ONU ESKİ SAYGIN YERİNE ÇIKARMAK YÖNÜNDEKİ ÇABALARI VE ALLAH YOLUNDAKİ CİHAD FARİZASINI İHYA ETMESİ

¹ Zira alem yaratılmadan önce zaman yoktu, dolayısıyla ilk yaratılan şey zaman ile mesbuk değildir. Ancak vehmedilen bir zamanın uzantısıdır.

Ebu'l-Hasen en-Nedvî şöyle der:(s.226) Hindistan hicri12. yüzyılda siyasi, idari ve ahlakî olarak çökmüş, devlet adamları ve prensler arasında yolsuzluklar baş göstermiş, huzursuzluklar ve anarşizm had safhaya ulaşmış, toplum ve rejim son nefeslerini verme noktasına gelmişti. O dönemde Hindistanda işbaşında olan ve Müslüman bir ailenin uzun ömürlü ve güçlü hakimiyetinin sembolü olan Moğol devleti, artık kuvvetli ve basiretli bir yönetime ve büyük hedefleri olan bir iradeye sahip değildi. ¹

Delhi”

’de Durum:

Ebul Hasan Nedvi der ki: (s.225) Bu dönemde korumasız bırakılan Delhi şehri, günlük yaşamın bir parçası haline gelen sihlerin ve çatın peş peşe ve günlük saldırıları sonucu yırtıcı kuşların saldırısına terk edilen sahipsiz meyve ağacına dönmüştü. Her yerde saygı ve takdirle karşılanan; ilim, edebiyat, ve medeniyette örnek olarak görülen; adetleri ahlakları ve soy açısından gıpta edilen Delhi halkı, saldırgan düşmanların elinde perişan duruma düşmüştü. İnzivaya çekilerek kadere rıza gösteren ve kendini ibadete adayan o dönemin meşayihlerinin talebelerine ve sevenlerine gönderdikleri mektuplarında bu dönemde güvensizliğin, huzursuzluğun ve rahatsızlığın hangi boyutlara çıktığını anlayabiliriz. Bu meyanda biz, Dehlevî’nin tanınmış bir çağdaşı olan ve Nakşi Tarikatı silsilesinin büyük şeyhlerinden Mirza Can-ı Canan’ın mektuplarından bazı alıntılar yapmakla yetineceğiz. Can-ı Canan bir mektubunda şöyle diyor: “Ben Delhi’deki günlük huzursuzluklardan ve aşırı derecedeki rahatsızlıklardan tasalandım ve sıkıldım.” Başka bir mektubunda da şöyle diyor: “Güvensizlik ve salgın hastalıklar nedeniyle şehrin sakinlerinin huzursuzluklarını size yazana kadar.... Allah’ım senin gazabının odağı haline gelen bu şehirden bizi çıkar. Zira memlekette düzen ve asayiş bozulmuştur. Allah’ım affına ve rahmetine sığınıyoruz.”

İran Hükümdarı Nadir Şah’ın Delhi ye Saldırısı:

¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Nedvî’nin “İmam Dehlevî” eseri, ikinci ve dokuzuncu bölüm.

Ebul Hasan Nedvi der ki (s. 226): Dehlevî'nin Hicaz ziyareti dönüşünün üzerinden daha beş yıl kadar bir süre geçmemişti ki (H.1151, M.1738) Moğol devletini derinden sarsan ve Delhi şehrini tarumar eden, Nadir Şah'ın Hindistan saldırısı oldu. Bu saldırı Delhi esnaflarını, saygın aileleri ve gayretli insanlarını derinden etkilemiş,gözlerinde hayatı karartmış ve onları utanç içinde bırakmıştı. Öyle ki bazıları çoluk çocuklarını kılıçtan geçirerek intihar etmeyi bile düşünmüşlerdi. Dehlevî'nin oğlu Abdülaziz der ki:Bu korkunç fitnede ırzlar çiğnendi, mallar telef oldu ve Delhi'nin Eşrafı eski 'Racbut'un uyguladıkları "cevher" adetini uygulamaya karar verdiler. Babam onlara Kerbela Hadisesini ve Hz. Hüseyin'in durumunu hatırlattı ki bunun üzerine intihardan vazgeçtiler ve insanı dehşete düşüren, çocukları ihtiyarlatan, daha büyüğü ve daha şiddetlisi tasavvur edilmeyen bu korkunç musibet karşısında sabır yolunu tercih ettiler ve kadere rıza gösterdiler .

tüm bu kargaşalı durumlarda Dehlevî'nin tedris, telif ve irşad hizmetlerine devam etmesi:

Nedvi der ki (s.226-227): Delhi'yi altüst eden ve İmam Dehlevî'yi sürekli yer değiştirmeye zorlayan,¹ Sih Çat ve Nadir Şah'ın dehşetli saldırılarının yapıldığı o mihnetli günlerde, İmam Dehlevî itminan ve soğukkanlılık içinde sanki hiçbir şey olmamış ve şartlar son derece müsaitmiş gibi, tamamen kendini tedrise, telife, Allah'a davet etmeye, nefisleri tezkiye etmeye, insanları irşad etmeye, ilmî araştırmalara, fikhî liderliğe, ahlâki terbiyeye ve İslam ümmetinin ihyasına vermişti. Zira Seyyid Süleyman Nedvî'nin dediği gibi imam Dehlevî, yazılarında dönemlerinin ve bulundukları mekanların izlerini taşımayan, kitaplarını yaşadıkları çağın ruhu ile yazmayan, çok nadir olan yazarlardan biridir. Dehlevî'nin kitapları zaman ve mekândan bağımsız olarak şikayet ve levmden uzak bir şekilde yazılmıştır.

Moğol devletinin son nefeslerini vermekte olduğu ve siyasi karışıklığın had safhaya ulaştığı dönemde liderlik ve cihad rolü

¹ "el-Kavlu'l-Celil" adlı eserden anlaşıldığına göre İmam Devlevî, talebelerinin ve hizmetçilerinin ısrarı üzerine. H.1173 yılında ailesi ve yakınlarıyla birlikte "Bedhane" köyüne göçetmiş ve Ramazan ayında adeti olduğu üzere kırk gün itikafa girmişti.

İmam Dehlevî, yukarda zikrettiğimiz büyük çalışmaların yanı sıra devleti düştüğü durumdan kurtarmak, memlekette İslâmî yönetimi yeniden tesis etmek; sorumluluğunu hisseden, gerçekleri gören, Şer’î hükümleri uygulayan, insanların can ve mal güvenliğini sağlayan, yeryüzünde bozgunculuk çıkaran yıkıcı güçleri ber taraf eden ve saadet ve refahı yayan, büyük ve güçlü bir devleti kurmak için ciddiyet, gayret ve basiretle çalışıyor, telif araştırma ve tedrisle hiç bir ilişkisi olmayan büyük ve basiretli bir siyasetçinin rolünü oynuyordu.

İmam Dehlevî, bu alanda, ilmi çalışmaları, ıslahatçı ve yenilikçi çabalarının yanında dehasını, yüksek zekâsını ve uzak görüşlülüğünü kullanıyordu. Öyle ki eğer Moğol devletinin prenslerinde ve idarecilerinde en ufak bir gayret, siyasi tecrübe ve selahiyet kalmış olsaydı Hindistan, dar görüşlü ve ihtiraslı bir takım yerli güçlerin hedefi haline gelmeyecek ve sonuçta İngilizler bura da ayak basmayacak ve hakimiyetlerini kurmayacaklardı. Evet İngilizler, dokuzuncu yüzyılın ortalarında Hindistanı zayıf görüp meydana boş bulduklarında tüm dünya siyasetini etkileyen ve Arap ve İslam aleminin üzerindeki hakimiyetlerini pekiştiren, Hindistan ihtilalini gerçekleştirdiler ve tüm servetlerini ve zenginliklerini sömürdüler.

Bu durumdan dolayı İmam Dehlevî’nin duyduğu rahatsızlık ve devlet erkanına yaptığı nasihatlar

Dehlevî, bu zor, ve buhranlı durumların karşısında devlet erkanına huzursuzluğunu, rahatsızlığını ve üzüntüsünü ifade eden ve çok değerli tavsiyeleri ve hikmetli nasihatları içeren çeşitli mektuplar göndermişti. Bu tavsiyeler dikkate alınsaydı durumu düzeltmek, devleti düzlüğe çıkarıp kurtarmak ve Allah’ın şefkatini ve yardımını celbetmek için kâfi gelecekti¹ ki biz, burada bu mektuplardan bazı örnek alıntılar yapacağız.

Dehlevî, Şah Ahmed el-Ebdali olduğu anlaşılan bir hükümdara yönelttiği ve daha önce mamur ve verimli bir şehir olan “Debyane” şehrinin yağmalanmasından şikayetçi olduğu bir mektupta şöyle diyor: “müslümanlar, bir İslam şehri olan ve yedi

¹ Prof. Haluk Ahmed Nizami “İmam Dehlevî’nin Siyasi Mektupları” adıyla Dehlevî’nin bu ve benzeri mektuplarını toplamıştır ki bu mektupların sayısı kırkikidir.

asırdan beri alimlerin ve meşayihin mekânı olan “Debyane” den zorla, aşağılanarak ve zelil bir şekilde çıkarılmışlardır”(s.9). Başka bir yerde ise, sayıları yüz bini aşan resmi görevlilerin yoksulluklarını dile getirerek şöyle diyor: “Kralın hazinesi boşalınca nakid paralar bitti. Görevliler dört bir yana dağıldılar, dilencilğe başladılar ve geride devletin isimden başka bir şeyi kalmadı. Özetle müslüman cemaati acımayı ve şefkati hakediyor”.(s.11)

Necibu’l-devlet’e gönderdiği bir mektupta da şöyle diyor: “Delhi’de olsun veya başka bir yerde olsun her yerde Müslümanlar çeşitli çarpışmalarla karşılaştılar, yağma ve talana mahkum oldular, bıçak kemiğe dayandı ki bu acıma ve şefkat gerektiren bir hal aldı. Küfrün bu hakimiyeti böyle devam ederse Müslümanların İslamı unutmalarından ve yıllar geçtikçe Müslüman halkın İslam ile başkasını birbirinden ayırt edemeyecek duruma gelmesinden korkuluyor”.(s.22-23)

Böylece İmam Dehlevî, bir kitap ve sünnetin şarihine; asrının müceddidi ve ıslahatçısı ve bir büyük alime düşen görevi ve sorumluluğu yerine getiriyordu. Zira görev ve sorumluluğunu bilen ve sadece yönetimi değil tüm vatandaşları tehdit eden ve dört tarafı saran tehlikeleri gören bir insanın yapması gereken buydu.

Bir devlet yaşlandığı zaman onu kurtarmak mümkün değildir.

Fakat, Nedvî’nin dediği gibi (s.236) Şu bir gerçektir ki; verasetle gelen saltanat öyle bir çökmüş; iç ve dış entrikalar öyle bir noktaya varmıştı ki güçlü bir iradeye ve dehaya sahip olan en büyük bir hükümdar bile devleti bu çöküşten ve zaafiyetten kurtaramaz, ona yeni bir güç ve yeni bir hayatıyet veremez ve memlekette köklü bir değişim meydana getiremezdi.

Zira ibn Haldun “bir devlet yaşlanmaya başladığı zaman onu kurtarmak mümkün değildir” şeklindeki sözü sosyolojik bir yasadır. Defalarca vuku bulan bir gerçek şudur ki hakim aileden son olarak iş başına gelen kişi, seleflerinin çoğundan çok daha iyi ve yetenekli olduğu ve devleti kurtarmak için var gücüyle çalıştığı halde başarılı olamamış ve çabaları sonuçsuz kalmıştır.

Dehlevî'nin Necibu'd-devlet ve Şah Ahmed el-Ebedaliye gönderdiği mektuplar

Bu gerçek Dehlevî gibi birisinin gözünden kaçacak değildi. Zira o zamanın dahisi ve imamı idi. Dehlevî, hakim ailenin düştüğü durumdan kurtularak canlanması, idari, siyasi ve askeri olarak kendi rolünü yeniden oynayabilmesi konusunda umudunu yitirince bu görevi üstlenecek başkalarını düşündü. İlâhi ilham ve imani ferasetin beraberliğinde o dönemin iki büyük adamını bu görev için uygun buldu. Birisi Hindistan içinden baş komutan Necibu'd-devlet, diğeri ise Hindistan dışından Afganistan kralı Şah Ahmed el-Ebedali idi.

Tarihçilerin söylediğine göre, Necibud-devlet tarihin yıldızlarından idi. Prof Halik Ahmet Nizami'nin beyanına göre de 1761'den 1770'e kadar Delhi'de en yetkili şahsiyet konumunda idi ve hükümetin tüm ağırlığını omuzunda taşıyordu.

İmam Dehlevî, yeryüzünde fesad çıkaran şer güçlere karşı görevini yerine getirmesi için Necibu'd-devlet'e mektuplar göndererek küllerin altında kalan ateşi tutuşturmak istiyordu. Bazı mektuplarında ona "Ey başgazi ve mücahidlerin reisi" diye hitap ediyor. Başka bir mektupta ise "bize öyle gibi geliyor ki İslâm ümmetinin teyidi ve bu merhum milletin zaferi, bu hayırlı işlerin kaynağı ve vesilesi olan elinizle gerçekleşecek. Evham ve kuşkunun içinize girmesine izin vermeyin! İnşaaallah tüm gelişmeler sevenlerin isteği ve rızası doğrultusunda gerçekleşecek.(siyasî mektuplar 27) Bu şekilde Dehlevî, bu mektuplarında Necibü'd-devlet'e çok değerli nasihatler, faydalı ve hikmetli tavsiyelerde bulunuyordu.

Ancak Necibü'd-devlet, kuvvet, asker, techizat ve liderlik açısından bu görevi üstlenecek durumda olmadığından Dehlevî onu, büyük bir hamiyet-i diniyyeye ve İslamî cesarete sahip olan Ahmet Şah el Ebdali'yi bu görevi yapmak üzere Hindistan'a çağırması için aracı kıldı ve bu hususta ona mektuplar yazmasını emretti. Ayrıca kendisi de Ebdali'ye mektuplar yazdı ve en sonunda ona tesirli ve belîğ bir mektup gönderdi.

Ahmed Şah, Nedvi'nin dediği gibi (s.243) 18. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmış, uzun asırlarda benzerleri az gelmiş, bağımsız devletleri kuran seçkin askeri

komutanlardan idi. Ahmed Şah dağınık durumundaki Afganlıları büyük bir başarı ile toparlamış ve adil bir sistem kurmuştu.

Dehlevi, memleketi huzursuzluk ve istikrarsızlıktan kurtarmasını ve mümkün olduğunca işi hakim aileden ehliyetli ve yetenekli bir kişiye bırakmasını sağlamak için Ahmed Şah'ın hakim olmasını istiyordu. Zira Dehlevi Ahmed Şah'ın memlekette kalmayacağını ve devleti, kralların çocuklarından birisine bırakacağını tahmin etmişti.

Dehlevi'nin tavsiyesi ile Necibü'd-devlet'in Ahmed Şah'a gönderdiği mektuplar ve sonra Dehlevi'nin gönderdiği o belğ ve ayrıntılı mektup sonuçsuz kalmadı. Ahmed Şah 1759'da murhite terörünü ortadan kaldırmak; siyasi bir bilinci ve İslamî bir dayanışmayı ortaya koyan Necibü'd-devlet ve Şucau'd-devlet'e yardım etmek için Hindistan'a yöneldi. Bir yıl ufak tefek çarpışmalarla geçtikten sonra 14 Ocak 1761'de Afganlılar ile birleşik İslam cephesi murhitelerle karşı karşıya geldiler ve Hindistanda tarihin mecrasını değiştiren, murhiteyi Hindistan siyasi haritasının dışına çıkaran büyük ve kesin bir savaş oldu. Bir tarihçinin ifadesine göre "mürhitenin gücü (bu savaşta) bir anda uçtu gitti". Başka bir tarihçiye göre de "Meharaşter" vilayetinde matemsiz bir ev kalmamıştı ve mürhitenin tüm liderlik kadrosu bir tek savaşta yok olmuştu."

Şah-ı Alem'in altın fırsatı kaçırmaması

Şeyh Zekaullah "Tarihul-Hind" adlı eserinde(9\309) der ki: "Ahmed Şah bu büyük zaferden sonra "Banibent"şehrinden, Delhi'nin yakınlarına gelerek birkaç gün burada durdu ve Şah-ı Alem'i memlekete kral olarak tayin etti, Şuca'ud-devleti vezirliğe ve Necib'ud-devleti baş komutanlığa getirmesi için krala teklifte bulundu. Şah Alem o zaman Delhi'de değildi. Bu nedenle oğlu Civanbahtı ona vekil tayin etti. Delhi'nin idaresini Necibu'd-devlet'e bıraktı, Şucau'd-devleti Ude ve İlahabat vilayetlerine tayinle kendisi Kandahar'a hareket etti.

Prof. Haluk Ahmed Nizami der ki (siyasi risaleler s. 45-46) Banibent zaferinden sonra Ahmed Şah, ısrarla Şah-ı Alem'i Delhi'ye çağırdı. Bunun için temsilcisini ona gönderdi; gelmeyince annesi Zeynep Mahalli'in ona bu hususta

mektup yazmasını istedi. Ahmed Şah'ın, Şah-ı Alem'i Delhi'ye çağırması onun İngilizler'in pençesinden kurtulması ve kendisi Delhi'de olduğu sırada Şah-ı Alem'in buradaki gücünün ve hakimiyetini pekiştirmesi amacını taşıyordu. Haluk Ahmet sonra şöyle diyor (s.45): Moğol devletinde en ufak bir hayatiyet kalmış olsaydı eğer; Banibet zaferinin sonuçlarından faydalanıp Hindistan'daki hükümdarlığını birkaç yüzyıl daha sürdürebilecekti. Ne var ki Moğol Devleti o zaman gerçekten ruhsuz bir beden durumunda idi.

Nedvi der ki (s. 249): Şah-ı Alem, beceriksizliği ve dar görüşlülüğü nedeni ile bu altın fırsatı kaçırdı, tüm çabalara ve annesinin mektubuna rağmen kaleye ancak 10 sene sonra 25 Aralık 1771'de geldi ki bundan sonra onun ve haleflerinin başına gelenleri tarih ayrıntılı olarak kaydetmiştir ki bunun zirvesi, uzak görüşlülük, tecrübe ve siyasi dehaları sayesinde memlekete egemenlik kurma yolundaki tüm fırsatları değerlendiren sömürgeci İngilizler'in, sadece isim olarak kalmış olan devlet düzenini değiştirme olayıdır.

İmam Dehlevî'nin, Ahmed Şah'a yapmış olduğu bu çağrı, yangında itfaiyenin çağırılması gibi idi.

Ebu'l-Hasen en-Nedvî der ki: (s.285) artık günlük haline gelen mürhitenin saldırılarını durdurmak İmam Dehlevî'nin döneminin başlıca problemi idi. Bu saldırılardan dolayı bir tarafta Moğol Devleti acziyet ve zafiyete uğruyor; diğer tarafta müslümanların ırz ve namusları tehlikeye maruz kalıyordu. Şehirde hayat normal ve emniyetli durumdan çıkıyordu. İşte bu tehlikeyi bertaraf etmek için gereken yardımı sağlamak bir evde veya bir mahallede yangın çıktığında itfaiyeyi veya ambulansları çağırarak gibi idi. Dehlevî'nin Ahmed Şah'ı çağırması bu anlamı taşıyordu. Dehlevî Ahmed Şah'a bu yangını söndürdükten sonra geri dönmesini şart koşmuş gibi idi. Bu manevra Dehlevî'nin nazarında, kendini gözden geçirebilmesi ve yeni bir sistem kurabilmesi için Moğol Devletinin eline güzel bir fırsat vermek amacı ile geçici bir hile ve arızı bir tedbir idi. Ne var ki bu fırsat Şah-ı Alem'in dar görüşlülüğü ve beceriksizliği nedeni ile değerlendirilemedi ve bu girişim başarısızlıkla sonuçlandı.

Dehlevî'den Sonra Hindistan'ın Durumu ve İngiliz İhtilali:

Nedvi şöyle devam ediyor (s. 285): O zamana kadar Hind Doğu Şirketi(ingiltere)nin nüfuzunun belirtileri ufukta gözükmemiş, devletin idaresini ele geçirme durumu ortaya çıkmamış ve Dehlevî'nin son derece önem verdiği ve tüm çabalarının odağındaki bu uzak kıtada, egemenliğini kurma niyyeti daha belirmemişti.

Fakat Dehlevî'nin vefatından sonra şartlar hızlı bir şekilde değişti. Bengal, Behad ve Erise vilayetleri Dehlevî'nin vefatından üç yıl sonra 1765'te bir derebeylik veya bir krallık ödülü gibi Hind Doğu Şirketinin idaresine şartsız olarak takdim edildi. Bu şirket, Benars ve Garibur vilayetlerini de derebeylik yolu ile hakimiyetine almıştı. Timur ailesinin o günkü kralı Şah-ı Alemin elinde İlahabad vilayetinden başka bir yer kalmadığı gibi İngilizlerin ona tayin ettikleri ödenekten başka bir geliri de kalmamıştı.

Sonra İngilizler, Siracu'd-devleti 1757'de Balasi meydanında. Şücaü'd-devlet'i 23 ekim 1763'te Yeküser meydanında yendiler ve Sultan Tibu'yu 1799'da Serenkaptan meydanında şehit ettiler. Bu son olayla müslümanların hakimiyetine son nokta konulmuş gibi oldu General Hars, muharebe meydanında Şehid Sultan Tibu'nun cesedini görünce “İşte şimdi Hindistan bizim oldu” demişti.

İmam Dehlevî'nin büyük oğlu Şeyh Abdülaziz, talebeleri Ahmed Bin İrfan ve Şehid İsmail'in cihad ve mücadele konusunda Dehlevî'nin çizgisini sürdürmeleri

Nedvi der ki (s. 250-251): Dehlevî'den sonra ilminin, basiretinin ve dini hamiyetinin mirasçısı, büyük oğlu Siracü'l-Hind, Abdülaziz ed-Dehlevî babasının yolunu takip etti, onun başlatmış olduğu misyonu gerçekleştirdi, tamamladı alanını genişletti ve tüm gayret ve çabasını, basiret ve siyasi bilinç gerektiren; sıradan bir tehlike olmaktan çıkmış, artık gözle görülür bir gerçeklik haline gelen; siyaset meydanının gerçek gücü ve vatanın hakiki düşmanı olan, İngilizler'e karşı harcadı ve “İngiliz ihtilalinden dolayı Hindistan'ın artık daru'l-harb olmuştur”, fetvasını verdi.

Şeyh Abdülaziz'den sonra büyük iradeye sahip olan, cihad ve ıslahat adamı iki talebesi, Şehit Seyyit Ahmed b. İrfan ve Şehit Şeyh İsmail, İmam Dehlevî'nin

“Huccetullahi’l-Baliğa” “İzaletü’l-Hefa” ve “tefhîmât’ü’l-İlahiyye” adlı eserlerinde ortaya koyduğu siyasi teori projesini gerçekleştirmeye çalıştılar ve Hulefa’i-Raşid’in yolunda bir İslâmî hükümet kurmak için büyük bir cesarete ve kahramanlıkla mücadele ettiler. Bu iki zatın İmam Dehlevî’nin talimatlarından ne derece yararlandıklarını, keza ne büyük bir azme, yüksek bir iradeye, uzak görüşlülüğe ve gönül zenginliğine sahip olduklarını, Seyyid Ahmet b. İrfan’ın mektuplarından anlamamız mümkündür. Seyyid Ahmet b. İrfan ve arkadaşları tüm Hindistan’ı kurtarmayı hedeflemişlerdi; fakat önce Pencap müslümanlarını Sihler tarafından maruz kaldıkları soykırım tehlikesinden kurtarmak amacı ile harekete geçtiler. Zira Müslümanlar burada, Çat ve Murhite’nin saldırılarına uğrayan, Dehlevî’nin dönemindeki Müslümanlar gibi acil müdahale gerektiren sıra dışı bir durumla karşı karşıya idiler. Sömürgeci yabancılar olarak nitelendirdikleri İngilizler’i kovduktan sonra memleketi adalet ve eşitlik esasları ışığında idare etmek istiyorlardı. Onların bu isteği Seyyid’in krallara, gayret ve hamiyyet sahibi müsmümanlara gönderdiği mektuplardan net olarak anlaşılmaktadır.

Dehlevî’nin prenlere mesajı

Bu bölümün sonunda Dehlevî’nin prenlere ve krallara yaptığı iki hitabesini almayı uygun görüyoruz. Dehlevî Tefhîmât’ta (1\285) şöyle der: “Prenslere derim ki: Ey Emirler! Siz Allah’tan korkmuyor musunuz? Fani ve geçici isteklerle meşgul oldunuz, halkı sahipsiz bıraktınız ki birbirini yediler, içkiler açıkça içildi siz karşı çıkmadınız. Zina ve kumar evleri açıldı siz bunu değiştirmediniz. Altı yüz sene veya daha fazla bir süredir büyük şehirlerde bir tek Şer-î had ikame edilmemiş. Zayıf gördüğünüz kişileri yiyor, güçlü gördüklerinizi ise serkeşlikleri ile baş başa bırakıyorsunuz. Aklınız, güzel kadın, güzel elbise ve meskenlerdedir. Allah adına başınızı kaldırmadınız, onu sadece dilinizle hikayelerde andınız. Sanki siz, işi Allah’a havale edercesine “Allah Teala şuna kadirdir” diyorsunuz. Bu şekilde zamanın değişebileceğini kastediyorsunuz”.

Dehlevi'nin Krallara Mesajı

Tefhimatta şöyle der (1/284-285): Krallara derim ki; “Ey krallar! Bu zamanda Melei Ala’da makbul olan şudur: kılıçları çekip Müslümanlarla müşrikler arasındaki mücadelede kesin bir sonuç alınıncaya; serkeş kafir ve fasıklar boyun eğip teslim oluncaya kadar mücadele edeceksiniz. Bu söylediğimiz şu Ayet-i Kerimede belirtilmiştir “Fitne kalmayıncaya ve din sadece Allah’a kalıncaya kadar onlarla savaşınız”, Hak ile batıl bu şekilde birbirinden ayrıldıktan sonra şunun yapılması Melei Ala nazdinde makbule geçecektir. Her bölgede, üç günlük veya dört günlük mesafedeki her şehirde mazlumun hakkını zalimin elinden alacak, adil bir vali tayin edilecek. Bu valiler cezaları uygulayacaklar, zulüm, haksızlık, riddet(dinden dönmek) ve büyük günahların meydana gelmesini önleyecekler, böylece İslam yayılacak Şiârları zuhur edecek, herkes farizalarını yerine getirecek ve sorumluluğunu yerine getirmesi için her şehrin başındaki kişinin elinde yeterli derecede güç bulunacak. Ancak bağımsız bir gücü olmayacak ve merkezî otoriteye karşı gelecek bir durumda olmayacak. Sultan, tüm büyük bölgelerde sadece savaşla görevli bir komutan tayin edecek, Allah yolunda kınayıcının kınamasından korkmayan on iki bin kişilik bir ordusu olacak, tüm zalim ve saldırganlarla mücadele edecek, bu gerçekleşikten sonra Melei Ala’da makbule geçecek olan; aile, akitler ve benzerî konuların gözden geçirilmesidir. Ta ki her şey Şer’â muvafık olsun ve ta ki insanlar kendilerini tamamen güven içinde görsünler.

IV) İSLAM'IN GERÇEK İHTİYAÇLARI IŞIĞINDA ÇAĞIN ŞARTLARINA VE GEREKLERİNE GÖRE, DAVA VE ISLAHAT GÖREVİNİ ÜSTLENECEK İNSANLARI YETİŞTİRMEK VE BU YOLLA YAPMIŞ VE BAŞLATMIŞ OLDUĞU TECDİT HAREKETİNİ YAYMAK VE SÜRDÜRMEK:

Dehlevi'yi diğer dava adamlarından ayıran özellik, onun değerli çocukları ve muhteşem halifeleridir. Bunlar seleflerine hayırlı halefler olmuş ve Dehlevi'nin yaktığı meşaleyi korumakla yetinmeyerek, yüzlerce başka meşaleleri ondan yakmışlardır, ki bu meşaleler sürekli olarak başka meşalelere sıçramış, aydınlığını ve nurunu ona aktarmışlardır. Bu mübarek silsile, Hint yarım adasında ve haricinde kesintisiz olarak devam ederek Kitap ve Sünnetin talimatlarını, sahih akide ve halis tevhidi yaymış, şirk ve bidatları ber taraf etmiş, inançları ve adetleri düzeltmiş, nefisleri tezkiye etmiş, ahlakı temizlemiş, ihsan derecesine ulaştırmış, İla-yı Kelimetullah ve cihad için insanları harekete geçirmiş, dini hamiiyeti ve İslamî gayreti uyandırmış ve bu mesajı tebliğ etmek ve ona davet etmek maksadı ile dinî medreseleri inşa etmiş, kitapları telif etmiş, Kur'an-ı Kerim'i tercüme etmiş, Hadise

ve fıkıh kitaplarına önem vermiştir. Bu büyük hizmetler günümüze kadar devam ede gelmişlerdir.

İşte bu kutlu çalışmanın tarihçesine ve bu silsilenin ve halkaların soy kütüğüne baktığımızda görüyoruz ki; mumlar mumları yakmış, meşaleler meşalelere sıçramış ve tüm bu mumlar ve meşaleler ışığını Dehlevî'nin Hicri 12. yüzyılın ortalarında büyük fırtınaların arasında yaktığı o dev lambadan almıştır.

Böylece İmam Dehlevî'nin davası, talimatları, ilmi; öğretim ve telif alanındaki özel zevki; yenilikçi ve ictihadi ruhunu yansıtan metodu; eylem ve cihat alanındaki çabası, O'nun üç oğlu (Şeyh Abdülaziz- Şeyh Rafiuddin- Şeyh Abdülkadir) ve değerli halifeleri tarafından sürdürüldü. Oğulları arasında Sirac'ül-Hint Şeyh Abdülaziz en seçkin yeri almış, onunla babasının ilmi irfanı ve silsilesi yayılmış, ve bazı yörelerde tecdid çalışmaları onunla zirveye ulaşmıştır. Hatta biz babasının başaramadığı ve gerçekleştiremediği bir takım başarıların, bu dahi oğlu tarafından gerçekleştirildiğini-edep ve huşu içinde-itiraf etmek zorunda kalıyoruz. Bu nedenle burada büyük oğlunun hayatı ile ilgili kısa bir bilgi vereceğiz. Sonra Dehlevî'nin büyük talebelerinden muhaddis, müfessir ve fakih Muhammed Senaullah el-Banibeti'nin hayatı ile ilgili olarak ta kısaca bilgi vereceğiz. Bu iki zat konusundaki bilgileri “Nüzhetü'l-Hevatır” adlı eserden alacağız.

Siracü'l-Hint Şeyh Abdülaziz ed-Dehlevî

“Nüzhetü'l-Hevatır”ın sahibi, Seyyid Abdü'l-Hay el-Hasani, Şeyh Abdülaziz hakkında kısaca şu bilgilere yer veriyor: “Şeyh, imam, büyük alim, allame ve muhaddis, Abdülaziz b. Veliyyullah b. Abdurahim ed-Dehlevî, zamanımız alimlerinin büyüğü ve büyüklerin oğludur. Bazıları ona “Siracü'l-Hind” lakabını; diğer bazıları da “Hüccetullah”lakabını vermişlerdi. Hicri 1159 yılının Ramazan ayının yirmi beşinde doğdu. Onun “gülamün halim” lakabı da cümel hesabına göre aynı tarihi gösteriyor.

Abdulaziz Kur'an'ı hıfz ile ilmini babasından tahsil etti. Bir kısmını okuyarak aldı, diğer kısmını da tahkik dirayet araştırma ve inayetle sema etti; taki ilimde

sağlam bir melekeye sahip oldu. Babası vefat ettiği zaman kendisi on altı yaşında idi. tahsilini Nurullah Burhanevî ve Muhammed Emin el-keşmiride tamamladı. Muhammed Âşık b. Ubedullah el-Felti'den icazet aldı. Bu saydığımız isimler babasının büyük talebelerinden idiler ki babasından alamadığını onlardan tamamlamıştır.

Şeyh Abdülaziz uzun boylu, zayıf, esmer tenli, iri gözlü, sakalı sık olan bir kişi idi. Nişancılık ve binicilikte maharet sahibi idi. Kardeşleri Abdülkadir. Rafiuddin. Abdülgâni ve damadı Abdülhay el-Burhanevî ondan ders almışlardı.

Abdülaziz fazileti, ilmi, edebi, zekâsı, kabiliyeti ve ezberleme yeteneği ile dünyada eşi az bulunan insanlardandı. Daha on beş yaşında iken dersler vermeye başladı ve ilmi ile başkalarına faydalı oldu. Buna devam etti, ta ki Hindistan'da eşsiz bir konuma geldi. Hindistan'ın çeşitli yerlerinden talebeler ondan ilim almak maksadiyla Susamış kimselerin suya koştığı gibi ona koştular ve ona intisab etmekle, hatta ona müntesip olan kimselere intisap etmekle iftihar ettiler.

İnsanlar, ilminden ve edebinden istifade etmek ve şiirlerini kendisine arz etmek için ona gelirler, ihtiyaç sahipleri ona başvururlardı. O da makam sahibi insanların nezdinde kendilerine yardımcı oluyor ve elinden gelen yardımı esirgemiyordu. Cömertliği ise tartışma kabul etmezdi. Ehli suluk ve meczuplar feyzinden bir yudum almak için ona gelirlerdi. İlim ve irfan sahibi olan yabancıları evinde misafir eder, ihtiyaçlarını temin eder ve işlerini görürdü. Ahlakı bozuk olan veya dini meselelerde yanlış düşüncelerde olan kimseler yanında oturduğu zaman su ile ateşi birleştiren o sihirli açıklamaları ile onları ikna ederdi. Nazımda, nesirde, ibarede ve imlada eşi benzeri yoktu.

Alimlerce makbul olan, beğenilen ve hak ettiği gibi tercihleri hep huccet kabul edilen eserleri vardır. Bunların en meşhuru “Fethul Aziz” adlı tefsir kitabıdır. Bu eseri ağır hasta olduğu ve yaşlandığı bir dönemde imla şeklinde telif etmiş ve büyük ciltler halinde yazılmıştır. Ancak bu tefsir, başı ve sonundan iki cildin dışında tümü, Hint ayaklanmasında kaybolmuştur. Kitapların birisi “el-Fetava fi'l Mesaili'l Müşkile” kitabıdır. Bundan da sadece iki cilt bulunmaktadır. Başka bir kitabı

“Tuhfetül İsna Aşeriyye”dir. Bu kitap Şia mezhebi ile ilgili olup konusunda benzeri olmayan bir kitaptır, Şiileşme hareketine karşı çok önemli bir yer tutmuştur.¹

Abdülaziz, 25 yaşında iken cüzam ve körlüğe varan bir çok hastalığa düçar olmuş, hatta on dört ağır hastalığı sayılmış ve bu nedenle medresedeki ders işlerini diğer iki kardeşi Rafiuddin ve Abdulkadir’e bırakmıştı. Ancak bununla beraber bizzat derslere katılıyor, kitap yazıyor, fetva veriyor ve vaaz ediyordu. Vaazlarında haftalık olarak salı günü Kur’an hakikatlerini anlatıyordu. Hastalıklarından birisi ise iştahsızlıktı ki günlerce yemek yiyemiyordu. Hayatının son döneminde bir yerde fazla oturamıyor, bu nedenle eski medrese ile yeni medrese arasında gidip geliyordu. Bu durumda bile birçok insan ondan istifade ediyor, dersler veriyor, fetvalarda bulunuyor ve halkı Hakka yöneltiyordu. ikindi ile akşam arasını bu şekilde yürüyüşle geçiriyor, büyük cami ile medrese arasındaki sokağa gidiyor, insanlar yolda gelmesini bekliyorlar ve müşkilatlarını onunla hallederlerdi. H. 1239 Şevval ayının yedisinde sabah namazından sonra 80 yaşında vefat etti. Kabri Delhi’de babasının kabrinin yanında şehir dışındadır.¹

Burada dikkat çekmemiz gereken bir husus da şudur: Mevlana Halid el Bağdadi, Delhi’de Seyyid Abdullah Dehlevi’den tasavvuf eğitimini gördüğü sırada hocasının işareti üzerine Şeyh Abdülaziz’den ilmi icazeti almıştır. Mevlana Halid el Bağdadi’nin mektubatı arasında Şah Abdülaziz’e gönderdiği bir mektup vardır.(60. Mektup) Bu mektupta Mevlana Halid el Bağdadi Şah Abdülaziz’e büyük övgülerde bulunuyor ki biz bu övgülerden Mevlana Halidin ona ne kadar saygı beslediğini anlıyoruz.

Döneminin Beyhakisi Kadı Senaullah el Banibeti

¹ Nedvi der ki: Nuvvab Ali Han Delhi’de tam bir yetki sahibi idi. Bu kişi Şia’nın taraftarı olup Ehli sünnete açıkça muarız durumda idi. Birçok haksızlıkları ve mezalimi bilinmektedir.

Dehlevi onun hışmına uğramamak için bu kitabı asıl isminin yerine ebced hesabı ile doğum tarihini gösteren “Gülâm Halim” adıyla ortaya çıkarmış bunun için kitabın birinci sayfasında “Telif el Hafız Gülâm Halim b. Şeyh Kütbettin b. Şeyh Ebi’l Feyd ed Dehlevi” ibaresi mevcuttur.

¹ Nuzhetu’l-Havatırdan, bitti.

Şeyh, İmam, Allame ve muhaddis Senaullah el Osmani el Banibetti ilimde rüsh etmiş alimlerden birisidir. Banibet şehrinde doğdu ve yetişti. Şehrinin hocalarında Kur'an'ı ezberledi ve Arapçadan bir nebze okudu. Sonra Delhi'ye giderek Şeyh Veliyullah Dehlevi'den fıkıh öğrendi ve hadis aldı. 18 yaşında ilmi bitirme fatıhasını okudu. Sonra Muhammed Abid es-senami'yle birlikte oldu. Ondan tarikat aldı. Fenaülkelbe kadar onunla beraber kaldı. Sonra Şeyh Can-ı Canan el Alevi ile beraber oldu ve Mucedidi Tarikatı'nın son makamına ulaştı. Şeyh Can Canan onu çok sevdi, ona "Alemü'l-Hüda" (hidayet abidesi) lakabını verdi ve onun hakkında şöyle derdi: "Salahı, takvası ve diyanetinden dolayı onun muhabbeti kalbimi sarıyor. O şeriatı terviç ve tarikatı tenvir edendir. Melekuti sıfatlarla vasıflanmıştır ve melekler ona saygı gösteriyorlar." Keza şöyle diyordu: "Allah Teala, kendi cenabına takdim etmek üzere benden bir hediye isterse, ona Senaullah'ı takdim edeceğim". Şeyh Abdülaziz ed-Dehlevi de, fıkıh ve hadis ilimlerindeki mutebahhirliği nedeniyle ona "Zamanın Beyhaki'si" lakabını vermişti.

Şeyh Gülam Ali ed Dehlevi ise "Makamat"ta onun hakkında şöyle der: "Senaullah, takva ve diyanet konusunda akranları arasında benzeri olmayan bir kişiydi. Çok ibadet yapar, her gün yüz rekat namaz kılar ve Kur'an-ı Kerim'in yedi hizbinden birisini okurdu. Ayrıca zikir, murakebe, tedrisat, kitap yazmak ve meseleleri çözmekle iştigal ederdi." Şeyh Gülam Ali ed Dehlevi "Makamat"ın başka bir yerinde de şöyle der: "Senaullah, zihin parlaklığı, güçlü sezgisi ve düşüncesinin yanı sıra, fıkıh ve usulde ictihad derecesine ulaşmıştır. Fıkıhta geniş bir kitabı vardır. Adı "el Ahzu bi'l Akva"dır(en güçlü görüşle amel etmek).Bu eserde,meseleleri; delilleri ve ihtirazları ile birlikte açıklamış ve dört büyük mezhep imamının görüşlerini almıştır.

Senaullah'ın tanınmış kitaplarından bazıları şunlardır:"et-Tefsirü'l-Mazhari" yedi cilttir. Hadiste geniş bir kitaptır. İki cilttir. "Malabudde Minhü" Hanefi fıkındadır. "es-Seyfu'l-Meslul" Şia'ya reddiyedir. "İrşadu't-Talibin" tasavvuf konusundadır. "Tezkiretü'l-Mevta ve'l-Kubur" "Tezkiretü'l-meâd" "Hakikatü'l-İslam". Müziğin hükmü ile ilgili bir risale, mut'â nikahının haramlığı ile ilgili bir risale ve diğer başka risaleler.Senaullah H. 1225 Recep ayında memleketi "Banibet"te vefat etti.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(Kitap Hakkında)

Bu bölümü üç noktada ele alacağız:

1-Tasavvufi tarikatlarda yaygın olan ve hakkında kitap ve sünnetten bir nas/kesin delil bulunmayan bu meseleler.

2-Kitap hakkında yaptığımız çalışma.

3-Elimizdeki nüsha.

1-Tasavvufî tarikatlarda yaygın olan ve hakkında kitap ve sünnetten bir nas/kesin delil bulunmayan bu kitapta geçen meseleler

Bu kitapta, “Rabıta” hakkında yaptığımız izahat sırasında, bu konuya değindik ve orada “rabıta” hakkındaki tüm söylediklerimizin bu meseleler için de geçerli olduğunu söyledik. Bu sebeple konuyu burada tekrarlamaya gerek kalmadı.

Fakat biz, burada sadece Celal (Allah)lafzı üzerinde duracağız. Zira bu konuda uzun tartışmalar yapılmış ve konu ihtilafalara neden olmuştur. Müslümanların büyük bir grubu/sûfiler ona büyük önem atfederek müritlerin terbiyesinde onu esas kabul ederken başka bir grup onu Şâri’nin yasakladığı bidat’ı-seyyieden saymaktadır.

Tartışma kabul etmeyen bir gerçek şudur ki, Mutekaddim ve müteahhir olan tüm sûfiler, bu zikir ile amel etmiş, onu müritlere telkin etmiş ve ruhi terbiyenin temel kaidelerinden birisi haline getirmişlerdir.

Sûfilerden ve taraftarlarından bazıları, buna özel Şer’î bir delil bulmak için hayli uğraşmışlardır, ancak, bu hususta muhalif tarafı susturmayı bırakın, onu ikna etmek için bile delil bulamamışlardır. Zira, özel olarak bu hususa delalet eden kuvvetli şer’î bir delil mevcut değildir.

Rabıta konusunda söylediklerimizden yola çıkarak diyoruz ki: Sûfiler, bu zikri, ruhi terbiyenin bir prensibi olarak koymamışlar ve bu hususta özel bir Şer’î delilin bulunduğu binaen de bunu talebelerine telkin etmemişlerdir. Ancak, onlar bunu yüce manalara ulaşmak ve Şeriat’ın amaçladığı ve tekidle üzerinde durduğu bir takım kalbî halleri tahsil etmek maksadı ile kararlaştırmışlardır, ki bunlar, Allah sevgisi, Allah’ın Azameti Celâli Huzuru ve murakabesi gibi bu zikre devam eden zâkirin kalbinde yerleşen ve kişiyi tüm iyiliklere ve hayırlara sevkeden, tüm kötülüklerden ve saplantılardan alıkoyan yüce manalardır.

Sûfiler, bu hususta ictihad etmişler ve vicdâni tecrübelerinin sonucunda, sözünü ettiğimiz ruhi faziletlere ve kalbî kemâlâta ulaşmanın en geçerli vesilesinin muhabbet ve tâzim ile bu zikre devam etmek olduğunu kesin bir şekilde görmüşlerdir. Zira sûfilerin en büyük maksadı ve en yüksek gayesi, Allah’ın daimi murakabesini talebeye kazandırmaktır.

Sûfiler, “Tasavvufun başlangıcı, Allah’ın murakabesini elde etmek için tekellûf yapmak; sonu ise, buna sahip olmaktır” demişler. Yani Allah’ın murakabesi ve onunla beraber olma şuuru sâlik için bir hâl durumuna gelecek ve hiçbir vakit sâlik bu şuurdan gaflete düşmeyecek. Tıpkı bir tarafı ağrıyan kimsenin ağrısını unutmadığı veya beklenen bir tehlikeden korkan kişinin söz konusu tehlikeden gaflete düşmediği veya da bir aşkın mâşukunu hiçbir zaman ve durumda hatta zorla da olsa unutmadığı gibi.

Sûfiler, Celâl lafzının (Allah) tekrarlamasını, murakabenin sâlikin kalbinde yerleşmesi için en faydalı vesile olarak görmüşler ve tecrübelerinde bunu yaşamışlardır. Ve bu nedenle bunu, eğitimin bir vesilesi haline getirmişlerdir.

Daha önce söylediğimiz gibi iyi maksatlara vesile olacak şeyler hususunda özel olarak şer’i bir delilin bulunmasına gerek yoktur. Bu gibi hususlarda şer’i bir yasaklamanın bulunmaması yeterlidir. Zira vesileler/araçlar tecrübeye dayanan hissi ve istihsânî şeyler olup bu gibi şeylerin makbul olmaları için his ve tecrübe yeterli gelmektedir ki bunlar Rasulullah’ın şu hadisinin kapsamına girerler: “Kim güzel bir çığır açarsa ona, onun sevabı ve onunla amel edenlerin sevabı vardır ki onların ecrinden de hiçbir şey eksilmez.” (Buhari, Müslim)

Fakat, Sûfilerin bir çok söz ve davranışları, onların ism’i-Celâlî Şer’î bir zikir olarak gördüklerini gösteriyor ki onlar, Kitap ve Sünnetten zikre teşvik eden genel delillere dayanarak ve zikrin ruhunun ve amacının Allah’ı hatırlama ve ondan gafil kalınmama olduğu mülâhazasına vararak bu kanaata varmışlardır. Sufiler, bu maksada ulaşmak için ismi Celâlî’nin tekrarlanmasını en yakın ve en faydalı araç olarak görmüşler, hatta Allah’ı hatırlamanın tâ kendisi olduğunu görmüşlerdir. En doğrusunu Allah bilir.

Bu görüş, onların ictihadıdır ve bu ictihad kimseyi bağlamaz. Buna ikna olup bu yolda gitmek isteyen varsa ne âlâ; bunu kabul etmeyenler içinse Allah’a giden yol sadece bu zikre hasrolunmuş olmamakla söz konusu kemâlâta ulaşmanın da vesilesi sadece bu zikir değildir. Sûfilerin kendileri de sadece bununla yetinmemişler ve tehlikeli gibi Rasulullah’tan varid olan bazı zikirleri de yapmışlardır.

2- Kitap Hakkında Yaptığımız Çalışma

Kitap hakkında yaptığımız çalışmalar şunlardır:

a-Kitaba bu uzun mukaddimeyi yazdık. Bu uzunluktaki bir mukaddime böyle bir kitaba ne kadar uzun gelmişse de kendi konusuna göre kısadır.

b-Müellifin (el-Makâlâtü'l-Vaz'iyye Fî'n-Nasîhati've'l-Vasiyye) adlı risalesini kitaba ilhak ettik. Bu risale Dehlevî'nin sekiz nasihatından ibarettir. Dehlevî, bu risalenin başında “ bu, çocuklarıma ve sevdiklerime vasiyet ettiğim birkaç sözdür,” demiş. Bu vasiyetler çok önemli ve değerlidir. Risaleyi şu üç sebepten dolayı kitaba ilhak ettik:

-Okuyucunun ondan alacağı büyük faydalar.

-İmam Dehlevî'nin güçlü ilmî şahsiyeti, eşsiz dehası, yenilikçi ve orijinal fikirleri hakkında ipucu vermek, onun, tarihteki büyük mütefekkirler ve mücedditler arasındaki layık olduğu yerini anlamak konusunda bu risalenin taşıdığı değer.

- Kitabın bu risale ile birlikte, Dehlevî'nin kişisel özellikleri, değerli görüşleri ve büyük çalışmaları hakkında daha bütünsel bir fikir verme düşüncesi

c-Önemine binâen, Dehlevî'nin talebesi Senâullah el-Bânibeti'nin bu risale hakkındaki bazı dipnotları ona ilhak ettik.

d-Kitabın Kâdirî tarikatı ile alakalı olan dördüncü fasılını ve Çeşti tarikatı ile alakalı olan beşinci fasılını almadık. Bölgemizdeki yaygın olan tarikat, Nakşî tarikatı olduğu için kitabı ona hasr ettik.

e-Kitapta bulunan ufak tefek hataları düzelttik. Bunlar ufak tefek hatalar olduğu için belirtmedik.

3-Elimizdeki Nüsha.

Elimizdeki nüsha, 1968 Karaçi'de basılan kitabın 1974 deki ikinci baskısıdır. Bu nüsha Mevlevî Hürrem Ali'ye aid Urduca tercümesi ile beraber basılmış, altında Şah Abdülaziz ve başkalarına ait Urduca dipnotlar vardır. Ne yazık ki bu dili bilemediğimizden dolayı tercümeden ve dipnotlardan yararlanamadık.

Son sözümüz Allah’a hamdetmek, Peygamberlerin Efendisi Hz. Muhammed (sav)in al ve ashabına ve kıyamete kadar onlara tâbi olanlara salât ve selâm getirmektir.

Muhammed Salih el-Ğürsî

3 Temmuz 2001/Rabûlâhir 1422

KONYA

el-KAVLU'L-CEMİL

El-Kavlu'l-Cemil

Bismillahirrahmânirrahîm

İnsan gönlünü nurların akışına ve mâârif ve esrarın hakikatlarını kabul etmeye müsait olarak yaratan, taat ve zikirlerle bunları kesp etmeye davet etmek ve hidayetçi olarak peygamberler gönderen, sonra onların ilminin ve irşadının sürdürülmesi için ulemayı kendilerine varis kılan, tabiatın karanlıklarının içinden İlâhi huzura doğru giden yolda, hakkı tutup kaldıran ve kendilerini yalnız bırakanlardan zarar görmeyen bir kısım ulemayı birer aydınlık rehberi yapan Cenab'ı-Allah Teâlâ'ya hamdü senâlar olsun. Bunun sonucunda aklı başında olup ta gönlü olan kimseler hidayeti bulmuş, cennetlere ve dâimi olan nimetlere kavuşmuştur, yüz çevirenler ise doğru yoldan sapmış, karanlıklara dalmış, sonsuz azaplara ve cehenneme duçar olmuşlardır.

Allah'a hamd eder, O'na istiğfarda bulunuruz, nefislerimizin şerrinden ve amellerimizin kötülüklerinden O'na sığınırız, O'nun hidayete erdirdiğini kimse saptıramaz, saptırdığını da kimse hidayete erdiremez.

Allah'tan başka ilah ve, şerikinin olmadığına, Muhammed'in (sav) O'nun kulu ve Resulu olduğuna, O'nu bir müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak ile gönderdiğine şahadet ederim. Allah'ın salatı selamı ve bereketi onun, al ve ashabının üzerine olsun.

Kerem sahibi Rabbinin rahmetine muhtaç olan zayıf kul Veliyyûllah b. Abdurrahim(Allah onları bol rahmetine nail etsin ve daimi nimetine kavuştursun) der ki: “Bu kitap, tarikatın usul ve esasları ve buna bağlı olarak Nakşî Kâdiri ve Çeşti tarikatlarına mensup olan üstatlarımızdan istifade ettiğimiz birkaç faslı içerir.

İsmi “el-Kavlu'l-Cemil fi Beyani Sevais's-sebil” (doğru yolu beyan etmek için güzel söz) olarak koydum. Allahü Teâlâ bize yeter, O iyi bir dayanaktır, güç ve kuvvet ancak ondan gelir.

BİRİNCİ FASIL

Bîat ve Bîatın Çeşitleri:

Allahu Tealâ der ki: *“Muhakkak ki sana bîat edenler, Allah’a bîat etmişlerdir. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur; kim de Allah’a verdiği ahde vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükafaat verecektir”*. (Fetih:10)

İnsanlar, Rasulullah’a kimi zaman hicret için, kimi zaman İslam’ın esaslarını ikame etmek için, kimi zaman savaş meydanından kaçmamak için ve kimi zaman da sünnete bağlı olmak, bidâtlardan kaçınmak ve taatlara önem vermek için beyat ediyorlardı. Bunu bize bildiren bir çok hadis rivayet edildiği gibi, Ensar kadınlarının ölünün ardında dövünmemeleri içinde Rasulullah’ın kendilerinden beyat aldığı sahih hadiste rivayet edilmiştir. İbn Mace’de Rasulullah’ın fakir olan muhacirlerden, insanlardan bir şey istememeleri için beyat aldığını rivayet etmiştir. Bunun üzerine muhacirler, kırbaçları ellerinden düştüğü zaman bile atından iner, onu alır ve kimseden onu vermesini istemezlerdi.

Hiçbir şek ve şüphe yoktur ki Rasulullah (sav) herhangi bir şeyi önemseyip onu âdet haline getirdiği zaman o şey sünnet olmaktan aşağı kalmaz. Kaldı ki Rasulullah (sav), Allah’ın yeryüzündeki halifesi, indirdiği Kur’an ve hikmetin âlimi, Kitap ve Sünnetin muallimi ve ümmetin müzekkisi/arındıranı idi. Onun hilafet ciheti ile yaptıkları, halifelere sünnet olmuş, Kitap ve hikmetin muallimi ve ümmetin müzekkisi olarak yaptıkları ise rusûh sahibi âlimler için sünnet durumuna gelmiştir. Biz,burada biatın bu iki sünnet çeşidinin hangisinden olduğuna bakalım.

Bazıları biatın sadece hilafetle ilgili olduğunu, tasavvufçuların âdet hâline getirdikleri biatın bir şeye yaramadığını savunmuşlardır ki bu yanlış bir kanaattir. Çünkü yukarıda söylediğimiz gibi Rasulullah (sav) bazen İslâm’ın esaslarının ikamesi, bazen de sünnete bağlılık üzerine biat alırdı. Sahihi Buhari, Rasulullah’ın Cerir b. Abdullah’tan beyat aldığında, ona “her Müslüman’a nasihatte bulunma” şartını koştuğunu, keza Ensar’dan bazı kişilerden beyat aldığında “Allah yolunda hiçbir kınayıcının kınamasından korkmamalarını ve bulundukları her yerde hakkı söylemelerini” şart koştuğunu ortaya koyuyor. Bundan dolayı onlar valileri ve

kralları açıkça tenkit eder ve yanlışlıklarını yüzlerine vururlardı. Ayrıca, Rasulullah, (sav) bazı Ensar kadınlarından beyat almış ve bu beyatte onların ölünün arkasından dövünmemeleri vs...şartları koşmuştur.İşte Peyğamber(s.a s)in üzerine biat aldığı bu hususlar, emri bi'l-ma'ruf ve nehyi ani'l-münker'den olup tezkiye esasına girmektedir.

Gerçek olan şudur ki, beyatın değişik çeşitleri vardır. Hilafet beyatı, Takva beyatı, hicret ve cihat beyatı ve cihatta sebat etme beyatı bunlardan bazılarıdır. Fakat İslâm'a girme beyatı halifelik döneminde terk edilmişti. Bunun sebebi de şu idi: Hulefâ-i Râşidin döneminde fetihlerin çoğalmasından dolayı beyata gerek görülmemişti. Diğer halifeler ise ekserde zâlim ve fâsık kimseler oldukları için dinin ikamesine fazla önem vermiyorlardı. Keza takva beyatı da Halifelik döneminde terk edilmişti. Çünkü Hulefâ-i Râşidin döneminde Rasulullah'ın sohbetinden nurlanmış ve mübarek zâtından edep almış sahabe çoktu. Bu nedenle halifelerin beyatına gerek duyulmuyordu. Diğer halifeler zamanında ise bu beyatın hilafet beyatı ile karıştırılmak sureti ile meydana gelebilecek tefrika ve fitneden kaçınmak için bırakılmış idi. Bu dönemde sûfiler, hırkayı beyatın yerine koymuşlardı. Ancak sonradan beyat halifelik geleneğinden kaldırılınca sûfiler bu fırsatı değerlendirip beyat sünnetini ikame ettiler. Doğrusunu Allah Taala bilir.

İKİNCİ FASIL

1-Biat, Vacip midir, Sünnet midir?

2-Biatın Hikmeti Nedir?

3-Biat Veren Kişide Aranan Şartlar Nedir?

4-Biat Alacak Kişide Aranan Şartlar Nedir?

5-Beyate Sadık Kalmak veya Kalmamak Ne Şekilde Olur?

6-Beyatı, Bir Tek Âlimden veya Bir Çok Âlimden tekrarlamak Caiz midir?

7-Rivayetlere ve Nakillere Göre Beyat Esnasında Söylenmesi Gereken Nedir?

1-Biat Vacip midir, Sünnet midir?

Bilinmelidir ki; biat vacip değildir sünnettir. Zira insanlar, Allah'ın Rasûlüne biat etmişler ve bununla Allah'a yaklaşmak istemişler. Ancak onu terk edenin günahkâr olduğuna delalet eden bir delil olmadığı gibi, hiçbir büyük âlim, onun vacip olmadığı görüşüne karşı çıkmamıştır.

2-Biatın Hikmeti Nedir?

Bilinmelidir ki; sünnetullah, zâhir olan fiil ve sözleri, insanın içinde gizli olan şeyleri bildirecek ve bunlara alamet kabul edecek şekilde tecelli etmiştir. Nasıl ki Allah Rasulüne ve ahiret gününe inanma meselesi gizli bir şey olduğu için, ikrar bunun yerine kabul edilmiş, ve nasıl ki alış-veriş yapan tarafların rızası gizli bir şey olduğu için irade beyanı onun yerine kabul edilmişse aynı şekilde günahları terk etme azmi ve takvaya sarılma gizli bir husus olduğu için, biat onun yerine kaim olmuştur.

3-Biat Veren Kişide Aranan Şartlar Nedir?

Üçüncü meseleye gelince biat veren kişide (mürşitte) bazı şartların bulunması gerekir. Onları şu şekilde açıklayacağız.

Mürşidin Birinci Şartı: Kitap ve sünnet ilmidir. Bu konuda en yüksek dereceye ulaşmasını kastetmiyorum. Kitap ilminden “Neseff”, “Celâleyn” ve diğer benzer tefsirleri okuması, onu bir âlimden sağlamlaştırarak manalarını, garip kelimelerin tefsirini, esbâbı nüzulunu, irab, kıssa ve bunlara ilişkin olanları bilmesi yeterlidir.

Sünnetten ise; “Mişkâtü'l-Mesâbih” gibi bir kitabı okuması, onu sağlamlaştırdıktan sonra manalarını, garip cümlelerinin şerhini, müşkil yerlerinin irabını ve fakihlerin görüşüne uygun olarak muğlak yerlerinin te'vilini bilmesi yeterlidir. Kur'an hâfızı olması veya isnat ilmini bilmesi gerekmez. Çünkü Tâbiin ve Tabei Tâbiin munkati ve mürsel olan hadisleri alırlardı. Maksad, hadisin Rasulullah'a ulaşması konusunda zannı galibin hasıl olmasıdır. Usul, kelâm ve fikhî teferruatı bilmesi de gerekmez.

Biz, mürşitte ilim şartını koştuk. Çünkü, biatten maksat; talebeye, Emri bi'l-mâruf ve nehyi ani'l-münker görevini yapmasını emretmek; bâtinî huzuru elde etmek, kötü hasletlerden arınma ve iyi ahlâklarla ahlâklanma yolunu kendisine göstermektir. Sonra tüm bu hususlarda talebenin mürşidin emirlerini yerine getirmesidir. Âlim olmayan bir kimseden böyle bir hizmet beklenebilir mi?

Meşâyih, hadis yazmamış ve Kur'an okumamış bir kimsenin insanlara konuşamayacağı hususunda söz birliği etmişlerdir. Ancak uzun bir süre muttaki âlimlerle beraberlik yapmış, onlardan edep almış ve bununla birlikte helal ve haramı araştıran, Allah'ın kitabına ve Rasûlünün sünnetine harfiyyen uyan bir kimse varsa, bu, ona yeterli gelebilir. En doğrusunu Allah bilir.

Mürşidin İkinci Şartı: Adalet ve takvâdır. Mürşidin Büyük günahlardan kaçınması ve küçük günahlarda ısrar etmemesi gerekir.

Üçüncü Şart: Dünya konusunda zühd sahibi olması, yüzünü âhirete çevirmiş olmasıdır. Keza sahih hadislerde zikredilen müekked ibadetlere ve zikirlerle devam etmesi, kalbinin sürekli Allah ile beraber olması ve (yaddaşt) hususunda köklü bir melekeye sahib olması gerekir.

Dördüncü Şart: Emri bi'l mâruf ve nehyi ani'l-münker görevini yapması, kişiliksiz, düşüncesiz ve bilgisiz olmamasıdır, bildiğini yapan, mürüvveti, dirayetli ve basiretli olması gerekir. Tâki tüm söylediklerinde kendisine güvenilsin. Allah Teâlâ (şahidler konusunda) [şahitlerden razı olacağınız(kimseler)...] demişse biat veren zât hakkında neler düşünülmeli.

Beşinci Şart: Uzun süre meşâyihle beraberlik yapmış, onlardan edep almış, bâtinî nurlarından feyz almış ve sekineti elde etmiş olması gerekir. Zira sünnetullah, muflihleri görmeyen kişinin felah bulmayacağı şeklinde tecelli etmiştir. Tıpkı âlimlerin rıhle-i tedrisinden geçmeyen kişinin ilmi öğrenemeyeceği ve zanaatkârların tezgahından geçmeyen kişinin zanaat öğrenemeyeceği gibi. Kerâmetler ve harikulade şeylerin görülmesi şart değildir. Kazanç için çalışmayı terk etmek te şart değildir. *Zira, kerâmetler ve harikulade şeyler, riyazetin sonucu olup kemâle ermenin şartı değildir. (!) Mâişet için çalışmayı bırakmak ise Şeriate aykırıdır.* Bu konuda meczubların mallarında yaptıklarına bakmayın, çünkü bu hususta Rasulullah'tan bize intikal edilenin, sadece aza kanaat getirmek ve şüphelisinden kaçınmaktır.

4-Biat Alacak Kişide Aranan Şartlar Nedir?

Biat alacak kişinin buluğ çağına ermiş olması, akıllı olması ve istekli olması gerekir. Hadiste rivayet edilmiştir ki biat etmesi için bir çocuk Rasulullah'a getirilmiş, Rasulullah(sav) başını sıvazlamış, ona dua etmiş ve biat vermemiştir. Fakat bazı müşidler, bereket maksadıyla çocuklara biat verilmesini caiz görmüşlerdir. Allah en doğrusunu bilir.

5-Biat'a Sadık Kalmak veya Kalmamak Ne Şekilde Olur?

Bilinmelidir ki sûfiler arasında tevârüs eden biatın değişik şekilleri vardır:

- a) Günahlardan tevbe etme biati.
- b) Salihlerin silsilesine girmek için teberrük biati. Bu, hadis silsilesine girmek gibidir ve bereketlidir.

c) Zâhiri ve bâtını olarak Allah Teâlâ'nin emir ve yasaklarına uyma ve gönlü ona bağlamak için kesin bir şekilde karar verme biati ki asıl olan biat budur.

Bu biatlardan, birinci ve ikinci kısmına sadakat, kebâir/büyük günahlardan kaçınmak, sağâir/ küçük günahlarda ısrar etmemek, farzlar ve revatip sünnetler gibi ibadetlere devam etmek ile olur. Onu bozmak ta bu söylediklerimize hâlel getirmek iledir. *Üçüncü kısmına sadık kalmak ise* sekinetin nuru ile nurlanmaya kadar ve bu durum bir âdet cibillet ve tabiat haline gelinceye kadar, manevi hicrete, gayrete ve mücadeleye devam etmek ile olur. Bu hal hasıl olunca şeriatın mubah kıldığı bazı lezzetler, tedrisat ve kadılık gibi zaman isteyen bazı görevler yapılabilir. Bu biati bozmaksa bu söylediklerimize hâlel getirmekle olur.

6-Biat'ı Bir Tek Âlimden veya Birçok Âlimden Tekrarlamak olabilir mi?

Bilinmelidir ki, biatın Rasulullah'tan tekrar olarak alındığı hadislerde rivayet edilmiştir. Bu, sûfilerden de nakledilmiştir. İki şahıstan biat alma meselesine gelince; bu durum, eğer biat edilen ilk kişide bulunan bir halelden dolayı ise veya onun ölümünden veya ortalıktan kaybolmasından sonra ise bunda bir beis yoktur. Ancak, bir mazeret olmadığı halde böyle bir davranışta bulunmak meseleyi hafife almaya benzediği gibi bereketi götürür ve mürşidin talebeye karşı olan teveccühünü yok eder.

7-Rivayetlere ve Nakillere Göre Biatte Söylenilmesi Gerekenler Nelerdir?

Bu hususta seleften rivayet edilenler şunlardır:

Şeyh, sünnet olan şu duayı okuyacak,

الحمد لله نحمده و نستعينه و نستغفره و نعوذ بالله من شرور انفسنا و سيئات اعمالنا من يهد الله فلا

مضل له و من يضلله فلا هادي له و نشهد ان لا اله الا الله و نشهد ان محمدا عبده و رسوله صلى الله عليه

و علي آله و صحبه و بارك و سلم

“Allah’a hamd olsun. O’na hamd eder, O’ndan yardım diler ve istiğfarda bulunuruz. Nefislerimizin şerrinden ve işlediğimiz günahlardan O’na sığınırız. O’nun hidayet ettiği kişiyi kimse saptıramaz. O’nun saptırdığını da kimse hidayete getiremez. Allah’tan başka hiçbir ilâhın olmadığına ve Muhammed(sav)’in O’nun kulu ve Rasulü olduğuna şehadet ederim. Allah’ın salâtı, selâmı ve bereketi O’nun, al ve ashabının üzerine olsun”

Sonra icmalî olan imanı, müride telkin ederek şunları söyleyecek: “De ki, ben, Allah’a, Allah’tan bize gelenlere Onun muradına uygun olarak iman ettim. Allah’ın Rasulüne ve O’ndan gelenlere Rasulullah’ın muradına uygun olarak iman ettim. Tüm bâtil dinlerden ve tüm günahlardan kendimi arındırdım, şimdi müslüman oldum ve kelime’i-şehadetî getiriyorum: “Eşhedu ellâ ilâhe illallâh ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve rasûluhû” ve bunu söylemesini isteyecek. Sonra diyecek ki de ki: “Halifeleri vasıtası ile Rasulullah’a beş şey üzerine biat ettim. “Allah’tan başka hiç bir ilah olmadığına ve Muhammed’in Onun rasûlu olduğuna şehadet etmek, namazı ikame etmek, zekâtı vermek, Ramazan orucunu tutmak ve gücüm yettiği zaman hacca gitmek.” bunu söylemesini emredecek. Ve sonra diyecek ki de ki: “Halifeleri vasıtasıyla Rasulullah’a biat ettim, Allah’a hiçbir ortak koşmayacağım, hırsızlık yapmayacağım, zina etmeyeceğim, adam öldürmeyeceğim, aslı esası olmayan iftiralarda bulunmayacağım ve mâruf konusunda karşı çıkmayacağım. Ve sonra şu iki ayeti celileyi okuyacak: يا ايها الذين امنوا اتقوا الله وابتغوا اليه الوسيلة وجاهدوا في

سبيله لعلكم تفلحون

“Ey iman edenler, Allah’tan korkun, O’na ulaşmaya yol arayın ve yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.” (Maide 5/35)

ان الذين يبايعونك انما يبايعون الله يدالله فوق ايديهم فمن نكث فانما ينكث على نفسه و من اوفى بما عاهد عليه

الله فسيؤتيه اجرا عظيم

“Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah’a biat etmişleridir. Allah’ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah’a verdiği ahde vefa gösterirse Allah ona büyük mükâfat verecektir.” (Fetih 10)

Ve sonra kendine, talebeye ve yanındakilere şu duayı yapacak: “Bizim ve sizin için hayırlı olsun. Allah bize ve size fayda versin.”

Şeyhin talebeye şu telkini yapmasında da bir beis yoktur: “De ki, ben, büyük Şeyh Hoca Nakşibendî Nakşî tarikatını, veya Abdulkadir Geylânî’nin Kâdiri tarikatını veya da Şeyh Muhyiddin Sencer’inin Çeşti tarikatını seçtim. Allah’ım onların futuhatını bize nasip et, bizi o velilerin zümresinde haşret. Yâ Erhamerrâhimîn”

Ben babamın şöyle dediğini duydum: “Ben bir müjdeli rüyada Rasulullah’ı gördüm ve Ona biat ettim. Rasulullah (sav) elimi iki mübarek elinin arasına aldı, ben de biat anında o şekilde müsâfaha ediyorum.”

Kadınların biatinde ise: “Şeyh, bir bez parçasının bir tarafını tutacak, talebe de diğer tarafını tutacaktır. Doğrusunu Allah bilir.

ÜÇÜNCÜ FASIL

Sâliklerin terbiyesinin belli dereceleri vardır. Sâlikte değişmesi gereken ilk şey akidedir.

Bir kimse, Allah'ın yolun da rağbet ettiği zaman; ilk önce akidesini selef-i sâlihîn çizgisine uygun olarak tashih etmesi gerektiğini kendisine bildir. Yani, Allah'ın tek ve vâcibu'l-vucüd olduğunu, O'nun, kendini vasıflandırdığı ve Muhib-i Sadık (sav)den sabit olduğu üzere; hayat, ilim, kudret ve irade gibi kemâl sıfatları ile muttasıf olduğunu; cismaniyet, mekan, a'raz, cihet, renk ve şekil gibi noksan sıfatlardan münezze olduğunu bildir.

Biz, arşın üzerinde istiva etme ve gülme gibi sıfatları ve el gibi uzuvları Allah'a isnat eden naslara icmalen iman getiriyor ve tafsilatını Allah'a havale ediyoruz. Kitabında bildirdiği, bu sıfatların var olduğunu biliyoruz. Ancak bu sıfatların bizimkine benzemediğini de kesin olarak biliyoruz. Zira O'na (Allah'a) benzeyen hiçbir şey yoktur. O Semidir ve Basirdir..

Sonra o kişiye, genel olarak tüm peygamberlere ve özel olarak Hz. Muhammed' (sav)e iman getirmesi, onun tüm emir ve nehiyelerine tâbi olması ve ba's/yeniden dirilme, cennet, cehennem, haşr, hesap, ru'yet, kıyamet ve kabir azabı gibi sağlam nakil ve sahih rivayetle ondan gelen hususlarda onu tasdik etmesi gerektiğini bildir.

Sonra sıra kebâir/büyük günahlardan kaçınma ve küçük günahlardan dolayı pişmanlık duymaya gelir.Doğru olan şudur ki, *Kebâir(büyük günahlar)*

-Yapanı Kur'an'da ve sahih sünnette ateşle veya şiddetli azapla tehdit edilen veya kâfir olarak nitelendirilen fiillerdir. Mesela “Kim ki namazı taamüden terk ederse muhakkak ki o kâfir olmuştur” “müşriklerle bizim aramızdaki fark namazdır. Kim ki namazı terk ederse kâfir olmuştur” hadisleri gibi.

-Veya zina, hırsızlık, eşkıyalık ve şarap içmek gibi karşılığında belli cezalar konulan günahlardır.

-Veyahut akıl yolu ile bu söylediklerimize eşit derecede veya daha fazla kötülük içerdiği net olarak görülen şeylerdir.

Kebâir (büyük günahlar)ın Tafsilatı: Kebâirden birisi ibadette veya rızık isteme ve hastalıktan şifa bulma gibi konularda yardım dileme de Allah’a ortak koşmaktır ki

ایاک نعبد و ایاک نستعین “sadece sana ibadet eder ve sadece senden yardım dileriz”

âyeti bu iki konuda tevbe edilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Diğer büyük günahlar ise şunlardır: Kâhinleri, medyumları tasdik etmek. Peygamber(sav), Kur’an ve melekler hakkında kütü söz söylemek; onları inkâr etmek veya alay konusu yapmak. Zarûriyât’ı-diniyye denilen dinin esaslarını inkâr etmek. Namazı terketmek. Zekât vermemek. Oruç tutmamak. Hacca gitmemek. Haksız yere insanı öldürmek. Bir insanın kendi çocuklarını veya kendini öldürmesi. Zina ve livata yapmak. Şarap içmek. Hırsızlık yapmak. Yol kesmek. Gasb. Başkasının hukukuna tecavüz. Yalancı şahitlik. Yalan yere yemin etmek. Namuslu kadınlara iftira atmak. Yetimin malını yemek. Ebeveyne karşı gelmek. Akraba hukukunu gözetmemek. Tartıdan çalmak. Faizle alış-veriş yapmak. Savaştan kaçmak. Yalandan Peygamber(s.a.s)e bir söz nisbet etmek. Rüşvet almak Mahrem olan kimselerle evlenmek. Kavadlık yapmak. İdarenin bir kişiyi öldürmesi veya malını alması için onu ihbarda bulunmak. Dâru’l-küfirden hicret etmemek. Kâfirlere arka çıkmak. Kumar oynamak ve Sihir yapmak tüm bu saydıklarımız büyük günahlardandır.

Küçük Günahlar İse: Şeriatın yasakladığı her hangi bir söz veya fiil; veya Şeriatın bir emrine ters düşen ya da dinin koyduğu bir yolu ortadan kaldıran söz ve fiillerdir.

Ondan sonra taharet, namaz, oruç, zekât ve hac gibi İslâm’ın rukünlerini, Peygamber Efendimizin emrettiği şekli ile âdap ve zikirleri ile birlikte yapacak. Sonra yeme-içme, giyim kuşam, konuşma ve arkadaşlık gibi yaşam tarzını; evlenme, alış-veriş, hibe ve kiralama gibi muâmelâtını sünnete göre düzeltecek.

Bu aşamadan sonra sabah duası, akşam duası ve uyku duası gibi vakit dualarına dikkat edecek. Ahlâkını gösteriş, kibir, kıskançlık ve kinden temizleyecek. Kur'an okumaya, âhireti hatırlamaya, ilim meclislerine ve zikir halkalarına katılmaya önem verecek ve câmilere devam edecek. Talebe, bu söylediğimiz adabları yerine getirdikten sonra, onun bâtını vazifelerle meşgul olma, gönlünü Allah'a bağlama ve kalp gözü ile kendisine bakma zamanı gelmiştir. Yukarıdaki konuları izah etmedik. Zira bunun uzun olacağından kaçındık. Ayrıca kitabı, sünneti ve fikhı araştıran; “Riyazü's-Sâlihîn” gibi orta seviyeli ahlak kitaplarını ve “Akaid-i Adûdiyye” gibi akide kitaplarını okuyan gayretli talebelerin bilgisine güvendik. Bu kitapları okumaya muvaffak olmayan kişiler, onları bir âlimden öğrensinler. En doğrusunu Allah bilir.

NAKŞİBENDİ TARİKATININ VAZİFELERİ

Nakşiler, Nakşî tarikatının kurucusu Hoca Bahauddin Nakşibend el-Buhârî'nin mensuplarıdır. Nakşîler, Allah'a ulaşmanın üç yolu vardır demişler..

Birincisi Zikirdir. *Nefiy ve İsbat:* Nefiy ve İsbat(Lâ ilâhe illallâh) ta zikirdendir. Nefiy ve İsbat, Eski sûfilerden naklolunmuş bir zikirdir ki şekli şudur: Kişi, insanların konuşmaları gibi dış etkenlerden, aşırı açlık, tokluk, kızgınlık ve ağrı gibi iç etkenlerden kendini arındıracak.ve fırsat kollayıp ölümü hatırlayacak, onu göz önüne getirecek, yaptığı günahlardan dolayı Allah'tan af dileycek ve sonra ağzını ve gözünü kapatıp nefesini içine çekecek, tutacak ve kalbi ile (Lâ) diyecek, bunu göbeğinden çıkarıp sağ tarafa, omzuna kadar çekecek, sonra omuzunu kafasına kadar hareket ettirip (ilâhe) diyecek ve sonra kalbinden şiddetli bir şekilde (illallâh) çekecek.

Sufiler demişler bâtını hareketlendirme, azmi toplama, aşka gelme ve düşüncelerden arınmak için nefesi tutmanın acaip bir tesiri vardır. Ağır gelmesin diye talebe nefesini fazla tutmayacak, buradaki nefes tutma şekli çok aşırı olmayanıdır. Dolayısı ile **çokiler** denilen gurubun yaptıkları ile bunun arasında büyük bir fark vardır.

Keza, tek sayının da büyük bir özelliği vardır. İlk önce bu cümleyi (lâ ilâhe illallâh) tek nefeste bir kere, sonra üç kere söyleyecek ve tek sayıya dikkat ederek bunu yirmi bire kadar çıkaracak. Bu zikrin en büyük şartı, mâbudiyeti veya maksûdiyeti ya da mevcûdiyeti Allah'tan başkasından nefiy edip sadece O'na hasr etmektir. Bunu, akla gelen sıradan bir düşünce ve söz gibi değil, dikkati toplayarak ve üzerinde durarak yapacak. Bir kişi bu vazifeyi yirmi bir kereye çıkarmışsa ve bununla beraber cezbeyi elde etmemiş, bâtını Allah'a yöneltmemiş, Allah'ın ismi

Celili ile iştiğal etmenin sevgisini kazanmamış ve ağyarla iştiğal etmenin nefretini elde etmemişse, bilsin ki onun ameli kabul olmamıştır. Bu nedenle yukarıdaki şartlara dikkat ederek bu vazifeyi, tekrar üçten başlayıp yirmi bire kadar yapsın.

İsbat-ı Mücerred: İsbatı Mücerret te (**Allah** lafzı celilini tekrarlama) zikrin bir çeşididir. Bu zikir eski sufilerde yoktu. Sanki Hoca Muhammed Baki veya ona yakın zamanda yaşayan bazı kişiler tarafından ortaya konmuştur. En doğrusunu da Allah bilir. Ben duydum ki babam “Süluk için nefiy ve isbat daha faydalıdır. Cezbe için de isbat-i mücerred daha faydalıdır.” diyordu.

İsbat-i mücerredin şekli şudur: Kişi nefesini tutacak ve **Allah** lafzı celilini tam bir şedde ile göbeğinden çıkarıp beynine kadar uzatacak ve tedrici olarak sayısını fazlaştıracak, hatta bazıları bir tek nefeste bin kere Allah diyebiliyordu.

Babamın sadık talebelerinden bir kadının bir tek nefeste bu zikri bin kere hatta daha fazla söylediğini gördüm. ve yine babam (KS) kendisinden bahsederken, kendisi başlangıçta nefiy ve isbatı bir nefeste iki yüz kere tekrarladığını söylüyordu. En doğrusunu Allah bilir.

İkincisi Murakebedir. Murakabe-i basit: Murakabe-i basitin şekli şudur: Kişi nefesini göbeğinin altında yavaşça tutacak, tüm dikkatini her insanın **Allah** kelimesinden tasavvur ettiği o mücerred ve basit olan manaya yöneltecek. Fakat bu durumda kendisini lafızdan soyutlayan az kişiler var. Bu sebeple salik manayı lafızdan soyutlandırmak, başka fikirlerden kurtulmak ve sadece buna yönelmek için çalışsın.

Bazı insanlar bu söylediğimizi başaramıyorlar. Bu sebeple meşayihden bazıları bu gibi insanları duaya yöneltiyorlar ve daimi olarak kalpleri ile dua etmelerini *يا ربّي انت مقصودی قد تبرأت أليك من كلّ ما سواك* gibi münacatlarda bulunmalarını emrediyorlar. Bazı meşayihler de, talebenin boş bir yeri veya basit bir ışığı tahayyul etmesini emrediyorlar ki talebe tedrici olarak bu tahayyulden yukarıda söylediğimiz gayeye geçecektir.

Üçüncüsü Rabıtır. Rabitanın şartı, şeyhin güçlü bir teveccühe ve (yaddaşt)a sahip olmasıdır. Talebe onunla beraber olduğu zaman onun sevgisinden başka her şeyi unuttur ve ondan gelecek olan feyzi bekler, gözlerini kapatır, veya açar

ve şeyhin gözlerine bakar, (gönlünde) bir feyz hissettiği takdirde bütün kalbi ile bunu koruması gerekir. Şeyh hâzır olmadığı zamanlarda onun şeklini muhabbet ve tazim ile hayal eder. Çünkü beraberliğinin verdiği faydayı, suret de verir. Duydum ki babam şöyle diyordu: “Sâlik için bu manada bir şey hasıl olduğu zaman duruşunu değiştirmemesi gerekir. Eğer ayakta ise oturmasın, oturmuş durumda ise de ayağa kalkmasın.

Meşayıhten bazıları, üzerinde altınla **Allah** yazılı olan “kalbin” tahayyül edilmesini emrediyor (ve rabıtayı bu şekilde icra ediyorlardı).

Babamın şöyle söylediğini duydum: “Ben on yaşında iken Hoca Haşim el-Buhari, ismi celili yazmamı emretti. Ben de bunu çok yazdım, bu durum kalbimi derinden etkiledi, hatta o sırada bir kitap yazıyordum ki farkına varmadan üç dört sayfayı ismi celilden dolduruyordum”. Ve şunu da dediğini duydum : “Hoca Hard’ın meclisinde idim, Hoca Hard, konuşurken sürekli baş parmağı ile diğer dört parmağının üzerinde bir şeyler yazıyordu, ona bunu sordum. Dedi ki: “Başlangıçta ismi celili yazdım. Onun için bu bana âdet hâline geldi, bırakamıyorum. En doğrusunu Allah bilir.

NAKŞİLERİN SÖZCÜKLERİ

Nakşibendilerin bazı sözcükleri vardır, bu sözcükler, tarikatın temelini teşkil etmektedir. Söz konusu sözcükler şunlardır:

1-Hoşderdem. 2-Nazar ber kadem. 3-Sefer der vatan. 4-Halvet der encümen. 5-Yad kerd. 6-Baz geşt. 7-Nekah daşt. 8-Yaddaşt. Bunlar Aldulhâlık Gueduvanî'den nakledilen sözcüklerdir. 9-Vukûf-i Zemani. 10-Vukûf-i Kalbi. 11-Vukûf-i Adedi. Şu son üç sözcük ise Hoca Nakşibend'den nakledilmiştir.

Bu sözcükleri tek tek açıklayalım.

Hoşderdem: Bu sözcüğün anlamı, her nefeste uyanık olmaktır. Sâlik, her nefeste kendini kontrol eder, gaflete dalıp dalmadığını anlamaya çalışır. Bu, başlangıçtaki Sâlikler için huzur-i dâimiye yükselmenin yoludur. Salık,yolun ortasına geldiği zaman artık belli zamanlarda, mesela her bir saat başında kendini güzden geçirmeli, gaflete dalıp dalmadığını öğrenmelidir. Eğer bir gaflet durumu olmuşsa istiğfar etmeli, bir daha dönmek için azmetmeli ve huzur-i daimiyi kazanıncaya dek buna devam etmelidir. ki bu aşamaya Vukûf-i Zemani denir. Bunu, Hoca Nakşibend çıkarmıştır. Nakşibend, her bir nefeste **ilmi** ilme yönelmeni, yani sâlikin kendini kontrol etmekle meşgul olmasının, **mutavassıtın halinde teşviş** yaptığını görünce, bu kişi için en uygun olanın bu endişeden kurtularak, tamamen Allah'a yönelmenin ve bunda gark olmanın uygun olacağını düşünmüştür.

Nazar Ber Kadem: Bu sözcük; salık yürüdüğü zaman sadece ayaklarına, oturduğu zaman ise sadece önüne bakması gerekir, manasını ifade eder. Çünkü değişik nakışlar ve göz kamaştıran renkler Salık'ın motivasyonunu bozar ve yoluna devam etmesini engeller. İnsanların gürültülerine ve konuşmalarına kulak asması da aynı hükme girer. Duydum ki babam şunu söylüyordu; bu sözcüğe verdiğimiz bu anlam,mübtediler hakkında geçerlidir. Muntahiler ise kendi halini incelemeli, hangi

peygamberin kademinde -izinde- vearesetinde olduğunu anlamaya çalışmalıdır. Çünkü bazı veliler Hz. Muhammed (s.a.s)’min izindedirler ki; o kamil manada en kuşatıcı makamın sahibidir. Bazıları da Hz. Musa’nın izindedirler vesaire. Veli kişi, izinde olduğu zatı tanıdığı zaman halleri o zatın haline uygun olmalıdır. En doğrusunu Allah bilir.

Sefer der Vatan: Bu sözcük, beşeri olan aşağılık nitelikleri aşarak melekî olan erdemli niteliklere ulaşmayı ifade ediyor. Salik kendini gözden geçirmeli ve içinde ağyarın sevgisinden bir kalıntının bulunup bulunmadığını bilmelidir. böyle bir şeyi fark ettiği anda tövbesini yineleyecek ve kendi putunun bu olduğunu bilecek. Sonra “La-ilahe- illallah” diyecek. yani falanca şeyi kalbimden çıkardım ve yerine Allah sevgisini ikame ettim, çünkü sevgi damarları kalbin içinde bol ve gizlidirler. Çok ince bir araştırmayla ancak onları söküp atmak mümkün olabilir. Ayrıca salik, kalbinde başkasına karşı kıskançlık, kin veya itiraz var mı diye de bakmalıdır. Bu kelimeye “La-ilahe-illallah”a devam etmekle bu durumu kırmalıdır.

Halvet der Encüman: Bu kelime; ders yaparken, konuşurken, yerken, içerken, yürürken kısacası her halü-kârda hakla beraber olmayı ifade eder. Salik, tüm bu durumlarda hakka teveccüh etme ve onunla beraber olma melekesini kazanmalıdır. Hoca Nakşebend şöyle der: “Doğrusu, devamlı olarak Allah’la beraber olduğu zaman fakir kıyafetini kuşanmak genelde riya ve gösteriş kaynağı olur. İlim, dindarlık ve takva kıyafeti En iyisidir. gönülse sürekli Hakla beraber olacaktır”.....

Hoca Ali Ramiteni şöyle der: (şiir) “Batınî olarak gayene yönel, zahirî olarak ise yabancı gibi ol. Öyle kıymetli bir davranış ne doğuda, ne de batıda bulunur”.

Yad Kerd: Daha önce açıklamış olduğumuz üzere, Yad Kerd’in anlamını Nefiy ve İsbat ve isbat-ı mücerred yoluyla Allah’ı zikretmektir.

Baz Keş: Bu kelime; salik’ın yaptığı zikrin her bir bölümünden sonra üç veya dört kere münacata dönüp tüm kalbi ile “Rabbim gayem sensin dünya ve ahireti senin için terk ettim. Benim üzerimdeki nimetlerini tamamla ve kendine kavuşmayı nasip eyle.”duasını yapmasıdır. Babamın şöyle dediğini duydum: Bu dua zikrin çok önemli bir şartıdır. Salik’in bundan gafil kalmaması gerekir. Biz ne gördüysek bu duanın bereketi ile görmüşüzdür.

Negah Daşt: Bu kelime; akla gelen değişik düşünce ve gaileleri bertaraf etme anlamına gelir. Salik, uyanık olmalıdır ve aklına başka değişik fikirlerin gelmesine izin vermemelidir. Hoca Nakşibend der ki: Salik, hatırına gelen düşünceleri çıktığı ilk andan engellemelidir. Zira ortaya çıkınca nefis ona meyleder ve yapışır. dolayısıyla onu bertaraf etmek zorlaşır. İşte zihin levhasını, düşünce ve hatıralardan arındırmanın yolu budur.

Yaddaşt: Bu kelime; lafız ve hayallerden mücerred bir şekilde kamil manada Hakk’a yönelmek ve onunla hemhal olmak anlamına gelir. Doğrusu bu hal, ancak mükemmel bir fenâ ve bekâdan sonra mümkün olabilir. En doğrusunu Allah bilir.

Vukuf-î Zamani: Bu kelimeyi yukarıda açıkladık.

Vukuf-î Adedi: Bu kelime; teklik sayısına önem vermeyi ifade eder. Bunun da izahını yaptık.

Vukuf-î Kalbi: Sol göğsün altında bulunan kalbe yönelmeyi ifade eder. Bu yöneliş tıpkı kadiri tarikatının vuruşları gibidir ve aynı hikmete yöneliktir.¹

¹ Muellif, kadiri tarikati ve onlarda bulunan vuruşlarla ilgili şunları söyler: Sanırım sen bu vuruşların, sıklıkların ve belli yerlere yapılmasının ne hikmeti vardır diye soruyorsun. Buna karşılık derim ki: “İnsanoğlu cihetlere yönelen, nağmelere kulak açan, fikirlerin, düşüncelerin ve hayallerin kendine geldiği bir varlıktır ve böyle yaratılmıştır. İşte bu hareketler, nefsinden başka bir tarafa teveccüh etmemesi ve değişik düşünce, hatıra ve hayallerden kurtulması için konulmuşlardır. Ta ki buradan da İlâhi teveccühün sarayına yönelsin.

NAKŞİLERİN TASARRUFATLARI

Nakşilerin birçok acayip tasarrufları vardır. Bunlar; himmet edildikten sonra bir şeyin istendiği doğrultuda meydana gelmesi, talebeyi etkilemek, hastalığı bertaraf etmek, günahkâr insanların tövbe etmeleri için feyzde bulunmak, insanların kalplerinde ve şuurlarında fırtınalar koparmak, hayatta olan veya olmayan ehlüllahın nisbetine muttali olmak, insanların içini keşfederek kalplerinde geçenleri okumak, gelecekte meydana gelecek hadiseleri keşfetmek ve başa gelecek belaları bertaraf etmektir. Biz aşağıda da bunların bazı örneklerini vereceğiz:

Talebeyi Etkilemenin Yolu: Bu tasarruf şeklinin fena ve beka ehli olan Nakşi büyüklerinin nezdinde çok büyük tesiri vardır. Ehli fena olmayan kimselere göre ise talebeyi etkileme metodu şudur: “Şeyh kendi ruhuna teveccüh ederek onu mükemmel ve kuvvetli bir himmet ile çarpıştıracak sonra tamamen himmette istiğrak edecek. Şeyhin belli bir mensubiyeti taşıması ve köklü bir melekeye sahip olması gerekir. Böylelikle sahip olduğu istidad derecesine göre, bu nisbet talebeye geçecektir. Bazı şeyhler, bu teveccühü zikirle ve talebenin göğsüne vurmakla birleştirirler. Talebe, Şeyh hazır olmadığı zaman ise onun suretini hayal ederek ona teveccüh ederler.

Himmetin Gerçeği: Himmet; kişinin dikkatini belli bir maksat için toplaması, temenni ile o maksada yoğunlaşmasıdır. Bu kişi tıpkı susamış bir kişinin suya iştiaak duyduğu gibi gayesinden başka bir düşüncenin aklına gelmesine izin vermemektedir. Güvendiğim şeyhlerden birisi şöyle söyledi: Bazı Şeyhler, nefy ve isbat kelimesinden Allah’tan başka afetleri defedenin veya rızık verenin vs. olmadığını kastediyorlar.

Hastalığı Yok Etmek: Hastalığı bertaraf etmenin yöntemi şöyledir: Şeyh hasta kişinin kendisi olduğunu tahayyül edecek, himmetini toplayacak ve bunun üzerinde yoğunlaşacak. Bu şekilde hastalık kendisine geçecek. ki bu, Allah’ın acaip bir işidir.

Tevbe Ettirmenin Yolu: Tevbe ettirmenin şekli şudur: Şeyh, günahkar kişide bir nebze tesir ettikten sonra o kişinin kendisini olduğunu düşünecek, sanki onun ruhu kendi ruhuna akmış ve iki ruh arasında bir birleşme olmuş sonra Şeyh kendisine dönüp pişman olacak ve istiğfarda bulunacak. Böylelikle günahkar olan kişi yakında tevbe edecektir.

Kalblere Tasarruf Etmenin Yolu: İnsanların sevgisini kazanmak için veya kalblerinde ve iç alemlerinde büyük fırtınaları koparmak ve idraklerinde tasarruf etmek şu şekilde olur. Şeyh himmetinin gücü ile talebenin nefsini çarpıştıracak ve onu nefsiyle bitişmiş olarak kabul edecek sonra mahabbetin veya vakıanın şeklini tahayyül edip tüm kalbiyle ona teveccüh edecek. Bu şekilde talabe etkilenir, muhabbet onda zuhur eder ve vakıa ona canlanır.

Ehlullahın Nisbetine Muttali Olmanın Yolu: Ehlullahın nisbetlerine muttali olmanın metodu şudur: “Sûfî, nisbetini öğrenmek istediği kimsenin karşısına, eğer bu kişi ölmüşse kabrinin yanına oturarak kendini tüm nisbetlerden tecrid edecek, bir süre ruhunu onun ruhu ile birleştirecek, ruhlar kaynaşıp birbirine karışınca kendine dönecek. İşte burada gördüğü keyfiyet kesin olarak o kişinin nisbetidir.”

İnsanın İçini Okumanın Yolu: Düşünceleri izlemenin metodu şudur: “Kişi kendini tüm düşünce ve hatıralardan arındıracak, nefsini izlemek istediği kişinin nefsi ile birleştirecek. bu durumda kendisine bir şey akseder, içine bir şey doğarsa o izlemek istediği kişinin düşüncesidir.”

Müstakbelde Olacak Olayları Keşfetmenin Yolu: Gelecekte meydana gelecek olayları öğrenmenin metodu şudur: “Kişi öğrenmek istediği olayın dışındaki her şeyden kendini arındıracak, tüm düşünce ve hayallardan ilişkisini kesecek ve muradını beklemeye koyulacak. bu bekleyiş susuz kalmış kişinin suyu beklemesi gibi olduğu anda, ruhu zaman zaman kendi istidadı nisbetince mele-i âlaya veya mele-i suflâya uzanıp onunla hemhal olacak. Böylelikle kısa süre içinde o iş, ya bir hâtıfın nidası ile veya uyanıkken görülen bir vaka ile yahut görülen bir rüya ile kendisine keşf olacaktır.

Belaları Def Etmenin Yolu: Başa gelen bir belayı bertaraf etme metodu şudur; kişi söz konusu belayı canlı bir şekilde düşünecek, güçlü bir şekilde onunla çarpışarak bertaraf etmesini tahayyül edecek, sonra himmetini bu noktaya

yoğunlaştıracak, zaman zaman mele-i âlâ veya mele-i süflanın alanına girip onlarla hemhal olacak. böylelikle kısa sürede bu bela def olacak. Doğrusunu Allah bilir.

Tasarrufun Şartları: Bu tasarrufların ve benzerlerinin şartı, müessir kişi ile müesser fih (tesir eden ve kendisine tesir edilen) kişilerin nefis ve ruh ikliminde birleşmesi ve kaynaşmasıdır. Maddi/bedeni engellerden soyutlanan kişiler bu birleşmeyi biliyorlar ve onu yapmaya muktedirler. Doğrusunu Allah bilir.

MÜCEDDİDİ TARİKATININ VAZİFELERİ

İmamı Rabbani'nin yukarıda zikrettiğimiz vazifelerin dışında başka vazifeleri de vardır ki onları özetle zikrederim.

Bilinmelidir ki Allah Teâla insanda yedi letâif yaratmıştır. İmam Rabbani ve etbalının sözlerinden anlaşıldığı üzere bu letâiflerin her biri başlı başına ayrı bir hakikattir, veya bu letâifler nefsi nâtikanın ayrı cihetleri ve başkaca itibarlarıdır. ki bir itibarla onlara kalp, başka bir itibarla ruh denir. v.s. Babamın görüşü de bu doğrultudadır ve şekillerini de bana şöyle gösterdi: Bir daire çizdi, "bu kalbtir" dedi. Sonra o dairenin içinde başka bir daire çizdi, "buda ruhtur" dedi. Derken altıncı daireyi yaptı ve "bu da ene"dir dedi. Yine duydum ki babam "bunlar bir birinin içindedir" diyordu. ve buna sufilerin dilinde dolaşan şu hadisi delil getiriyordu: "Muhakkak ki İbn-i Adem'in vücudunda bir kalp var. kalbin içinde ruh var v.s. Fakat ben bu söylediğimin lafızlarını ezberleyemedim. (Bu bir hadis midir?)

Kısacası İmamı Rabbani'nin maksadı, bu letaiflerin her birinin vücuddaki bir organ ile irtibatlı olduğudur, kalp sol memenin iki parmak altındadır, ruh, sağ memenin altında kalbin hizasındadır, sır sağ memenin üstünde göğsün ortasına uzar. Hafıyy, sol memenin üstünde ortaya uzar. Ehfa, hefiyyin üstündedir, sır ortadır, nefis, beynin birinci batınındadır. ki tüm bu organlarda nabız hareketi vardır. İmam Rabbani bu hareketin korunmasını ve ismi celalın(Allah)zikri olduğunu tahayyül edilmesini emreder. Sonra (la) yı tüm letaiflerin üstünden geçirerek (illallah)i kalbin üstüne vuracak şekilde nefiy ve isbatı emreder. Doğrusunu Allah bilir.

NİSBETİN GERÇEĞİ, ONU TAHSİL ETME YOLU VE ÇEŞİTLERİ

Tüm tarikatlar, ruhi bir keyfiyetin tahsil edilmesine dayanırlar. İşte bu keyfiyete “**nisbet**” denir. Zira o, Hakka intisab etme ve ona bağlanma keyfiyetidir. Ayrıca ona “**sekinet**” ve “**nur**” da denir.

Nisbetin gerçeği, meleklerle benzeme veya Cebarruta muttali olma babından olan ruhta bir hâl keyfiyetinin oluşmasıdır.

Bunun izahı şudur: “Kul, taatlara, zikirle ve taharetlere devam ettiği zaman ruhunda bir nitelik hasıl olur. ve bu teveccühün köklü bir melekesi meydana gelir . İşte bu, nisbetin iki ayrı çeşididir ki her birinin altında onun bir çok çeşitleri vardır.

Bu Nisbetlerden birisi, “Muhabbet ve Aşk nisbetidir”. Burada muhabbet, gönülde yerleşmiş ve rusûh etmiş niteliklidir.

Diğer bir çeşidi “Kesrünefs”; nefsi kırmak ve onu isteklerinden uzaklaştırma nisbetidir. Babam buna “Ehli Beyt Nisbeti” derdi.

başka çeşidi “Müşahede Nisbetidir”. Müşahede, mücerret ve basit olan zata (hakka) teveccüh demektir.

Kisacası; muhabbetten, kesru nefisten ve yadddaştan bir mana alması ciheti ile Allah’la beraber olmanın türlü çeşitleri vardır. İşte bu türden bir meleke nefiste rusûh eder ki buna nisbet melekesi denir. Nisbetin çeşitleri gayet çoktur. Ârif her bir nisbeti ayrı olarak bilir. Vazifelerden maksat ta bir nisbeti tahsil etmek ve nefiste yerleşinceye dek ona devam etmek ve onda gark olmaktır. Ancak, zannetmek “nisbet” sadece bu vazifelerle elde edilir. Zira onlar “nisbeti” elde etmenin yoludur ki onu elde etmek bunda hasır olmuş değildir.

Benim kanaatim şudur ki ashap ve tabiin Sekineti/nisbeti başka yollarla elde ederlerdi. Bu yollardan birisi; huşu ve hudur şartına haiz olan halvet halindeki namaz ve tesbihler idi. Diğer bir yol, sürekli abdestli kalmak, ölümü hatırlamak ve Allah’ın kendisine itaat edenlere hazırladığı nimetleri ve isyan edenlere hazırladığı azabı düşünmek idi. ki bu yolla maddi ve dünyevi lezzetlerden ilişkiyi kesme durumu hasıl olurdu. Sahabe ve tabiinin sekineti kazanmalarının başka bir yolu da Kur’anı

Kerim'i devamlı olarak okumak, onu tedebbür etmek ve vaizleri ve ibretli sözleri dinlemek idi.

Özetle, Ashap ve tabiin bu söylediğimiz vazifelere uzun süre devam ederlerdi. Tâki ruhani bir vaziyet ve köklü bir meleke elde ederlerdi. ve bu hâlî, hayatları boyunca

korurlardı. Meşayihlarımız yolu ile Peygamber (sav) den bize tevarüs eden mana budur. Renkler ve yollar değişse de bunda hiç bir kuşku yoktur.

Babam (ks), Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Ali'yi gördüğü uzun bir rüyasını anlatırken şöyle diyordu: “Hz. Ali'ye, benim nisbetim, Rasûlullah döneminde sizde mevcut olan nisbetin aynısı mıdır diye sordum. Hz. Ali, benim kendi nisbetimde istiğrak etmemi emretti ve derin derin düşündü, sonra “aynen odur, hiç fark yoktur” dedi.

Sürekli sekinet halindeki olan kişilere arada bir yüksek ahvallar peyda olur. Sâlik, bunu ganimet olarak görmelidir. ve bilmelidir ki bu, tâatların kabul olunduğu, ruhun ve kalbin derinliklerini etkilediğinin alametidir.

Nisbetin başka bir yolu da “Allah'ın itaatını tüm masivaya tercih etmektir”. İmam Malik, Muvatta'da Abdullah bin Ebu Bekir'den rivayet etti ki: Ebu Talha El Ensarî, bahçesinde namaz kıldığı bir sırada bir arı uçmuş, dolaşmış ve yuvasını aramıştı. Bu durum Ebu Talha'nın hoşuna gitmiş, bir süre gözüyle onu takip etmiş ve sonra namazına dönmüştü. Bir bakmıştı ki kaç rekat kıldığını bilmiyor. Bunun üzerine Ebu Talha “bu malımdan dolayı başıma fitne geldi” diyerek Rasûlullah'a varmış, bahçede başına gelenleri anlatmış ve “Ya Rasûlullah o bahçemi Allah yolunda sadaka yaptım. Onu istediğin yerde harca” demiştir. Ayrıca “*bacaklarını ve boyunlarını okşamaya başladı.*” (Sad, 33) mealindeki Ayeti Celile'nin işaret ettiği Hz. Süleyman'ın hikayesi de malum ve meşhurdur.(?)

Nisbetin diğer bir yolu da “Allah korkusudur” Bu korku bedenın tüm azalarında tesir edecek derecede olmalıdır. Temel hadis kaynaklarında rivayet edilmiştir ki Rasûlullah (sav), “kıyamet gününde Allahu Tealâ yedi çeşit insanı kendi gölgesine alacak. Bunlardan birisi yalnız olduğu halde Allah'ı zikretmiş ve gözleri Allah korkusundan yaşla dolmuş kişidir” diye buyurmuştur. Başka hadislerde, “Hz. Osman, bir kabrin yanında durmuş ve sakalı ıslanıncaya kadar ağlamış” “Rasûlullah

(sav) de gece namazını kıldığı zaman kendisinden kaynaklanan kazandan gelen sese benzeyen sesler gelirdi” diye rivayet edilmiştir.

Nisbetin başka bir yolu da “Rüyayı Saliha/Güzel rüyalar”dır. Hadis hafızlarının rivayet ettiklerine göre Rasulûllah şöyle demiş: “Salih insanın gördüğü ve kendisi için görülen güzel rüya, nübüvvetin kırk altı parçasından birisidir.” Başka bir hadiste Rasulûllah, “Benden sonra nübüvvetten sadece müjdeci haberler kalacak” demiş. müjdeci haber nedir? diye sormuşlar: Rasulûllah(sav), “Salih insanın gördüğü veya kendisi için görülen güzel rüyalar, nübüvvetin kırk altı parçasından biridir” demiştir. “*Dünya hayatında da, ahirette de onlara müjde vardır*” (Yunus, 64) mealindeki ayeti celilesi de bu mana(güzel rüya) ile tefsir edilmiştir.

Güzel rüyadan maksat; Rasulûllah’ı, Cennet-Cehennemi, Peygamberleri veya salih kişileri görmektir. Sonra Kâbe, Peygamber Efendimizin mescidi ve Mescidi Aksa gibi mübarek mekanları görmek gelir. Sonra müstakbelde meydana gelecek olayları veya geçmiş olan hadiseleri gerçek hali ile görmek veya da rüya kitaplarında geçtiği gibi güzelliklerin sembolleri olan; rüyada süt içmek, bal, yağ yemek ve melekleri görmek gelir. Bir hadiste şöyle geçer: “Bir adam bir gece Kur’an okurken kendisine, içinde çıraların benzerleri olan bir gölgelik zuhur etti.”¹

Nisbetin başka bir yolu “ferasettir ve gerçeğe mutabık olan hatıratlar/düşünceler”dir. Bir haberde “Mü’minin ferasetinden korunun, zira o, Allah’ın nuru ile bakar” diye geçer.

Nisbetin başka bir yolu “Duaların kabulü ve Allah’tan talep edilen şeylerin istendiği istikamette zuhuru”dur ki şu getireceğimiz hadis bu manaya işaret eder “Dikkate alınmayan, tozlu ve iki eski elbisesi olan kimileri vardır ki Allah adına yemin ederse Allah onun eli boş olarak çevirmez.” Özetle yukarıda sözünü ettiğimiz hususlar ve benzerleri; kişinin imanının sıhhatine, tâatlarının kabulüne ve gönlünün derinliklerine nurun sirayet ettiğine delalet eder ki bu değerli ahvalleri ganimet olarak görüp kaçırmamak gerekir.

Nisbet makamının ötesinde başka bir makam vardır ki o da fenâ ve bekâ makamıdır. Bana göre fenâ ve bekâ makamı meşayihler yolu ile muttasıl bir senet ile

¹ Bu bir hadisin bir parçasıdır. Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere ibadet eden bu kişiye melekler görünmüşlerdir.

Rasulûllah'tan tevarüs eden bir şey değildir. Belki de Allahu Tealâ'nın dilediğine verdiği vehbî bir makamdır. Hoca Nakşebend'e meşayihlerinin silsilesi sorulunca şöyle demiş “Kimse silsile yolu ile Allah'a varmamıştır, bir cezbe bana yetiştirdi ve bir mesele beni Allah'a ulaştırdı.” Zira rivayete göre “Allah'ın cezbelere bir cezbe sekaleynin tüm amellerine denktir.” Oysa Hoca Nakşebend'in silsilesi herkesçe bilinen ve tanınan bir husustur. Bu makamda yükselmek isteyen bizim diğer kitaplarımıza başvursun. Allah doğru yola iletendir.

RABBANÎ OLAN ÂLİMİN ŞARTLARI VE ADABLARI

Allah Tealâ şöyle buyuruyor: “Onların her kesiminden bir gurup, dini iyi öğrenmek ve kavimleri savaştan döndüklerinde onları uyarmak için geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar”.(Tevbe, 122)

Peygamberlerin varisi olan rabbanî âlim, aşağıdaki hususlara itina eden kimsedir:

a)Rabbani âlimin, tefsir, hadis, fıkıh, tasavvuf, akaid, nahiv ve sarf gibi ilimleri okutması gerekir. Ancak; kelimeler, usul ve mantık ile iştigal etmemelidir. Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: “Okur-yazarlığı olmayanlar içinde, kendilerinden olan ve onlara Allah’ın ayetlerini okuyan, onları arındıran, kendilerine kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O’dur. (Cuma, 2)

Tedrisatta Dikkate Alınması Gereken Hususlar

Tedrisatta dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır:

- Lügat olarak garip kelimeleri, nahiv yönünden de muğlak cümleleri açmak,
- Meseleleri örneklendirerek ve özetini ortaya koyarak açıklamak,
- Bazı mukaddimelerin diğer mukaddimelere olan lüzumunun ve ihtiyacının ortaya çıkması için delilleri anlaşılır hale getirmek,
- Tariflerde ve küllî kaidelerdeki kayıtların faidesini belirtmek,
- Taksimatlarda hasrın nedenini belirtmek,
- Muhtelif oldukları halde benzer gibi görünen veya benzer oldukları halde muhtelif gibi görünen mezhepler, vecihler ve ibarelerde bariz olan şüpheleri bertaraf etmek,
- İstidrak, ahfa ve burhanı zikretmek gibi tariflerde mümteni olanın lüzumunu ortaya koymak,

- Lüzumu veya indimacı zedeleyen başka bir ibare veya herhangi bir imamın sözüne ters düşen durumları bildirmek.

Alim ders sırasında bu söylediğimiz noktalara dikkat çekmediği ve bunları talebelerine açıklamadığı müddetçe tam olarak faydalı olmaz.

b) Rabbanî alim, vazifeleri telkin etmelidir. Ki biz bu konuyu daha önce tafsilatlı olarak zikrettik. Ayrıca halkla oturması için belli bir vaktinin olması gerekir. bu vakitlerde onlara teveccüh ederek sekineti ilka edecektir. Zira Allah'ın hücceti, istitaati mümkün ve istitati müyessere ile ancak tamamlanabilir. Sohbet; söz, fiil ve tasarruf olarak vazifelere teşvik etmek istitaati müyesseredendir. Doğrusunu Allah bilir. Ayette geçen “*Onları temizleyecek*” (Bakara, 129) cümlesi bu konuya işaret etmektedir.

c) Rabbanî âlim, vaazlerini aralıklı olarak vermeli ve kısa tutmalıdır. Allah (c.c.) şöyle buyuruyor: “O halde öğüt ver, eğer öğüt fayda verecekse” (A’la.9). Ve kıssacılıktan kaçınması gerekir. Hadis kaynaklarında rivayet edildiği üzere Rasulûllah (sav) ile ashabı vaazleri kısa ve aralıklı olarak yaparlardı. Ve ibni Mace'nin Süneni'nde ve diğer hadis kaynaklarında rivayet edildiğine göre, kıssalar; ne Rasulûllah döneminde ne de Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer döneminde vardı. Ayrıca Ashabı Kiram'ın, kıssacıları camiden çıkardıkları konusunda rivayetler mevcuttur. Böylelikle kıssaları anlatmanın vaaz olmadığını hatta kötü bir şey olduğunu anlamış olduk.

Kıssacılık; acaib ve nadirattan olan hikayeleri anlatmak ve amellerin faziletleri gibi dini konuları abartarak mâkul olmayan ölçülere varmaktır. ki bu durum, sünneti telkin etme noktasında tedricilik ve araştırma metodunu takip etme gayesine değil de, övünme, gururlanma, güzel laf etme hikayeleri ve masalları anlatma konusunda kendini diğer insanlardan üstün görme amacına yöneliktir. Kısacası bu iki hususun arasındaki fark önemlidir. Biz bunu ayrı bir bölümde ele alacağız.

d) Rabbanî alimin bir başka vazifesi de abdest ve namaz konusunda emri bil maruf nehyi anil münker de bulunmaktır. Mesela abdestini düzgün almayan bir kişiyi

gördüğünde “ateş azabından dolayı vay topukların haline”¹ veya namazı tadili erkan ile kılmayan bir kişiyi gördüğünde “Sen namaz kılmadın, kalk kıl” diyecek. Ayrıca giyim kuşam ve konuşma gibi konularda da emri bil maruf nehyi anil münkerde bulunması gerekir. Allah (cc) şöyle buyuruyor “*Sizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü men eden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.*” (Alî İmran, 104)

Emri bil maruf nehyi anil münkerin adabı yumuşaklık ve nezakettir. Şiddet ve zorlama ise kralların ve zorbaların işidir. “*Onlarla en güzel şekilde mücadele et.*” (Nahl, 125)

e) Alim-i rabbâninin bir başka görevi de mümkün olduğu kadar fakirlere, ilim talebelerine sahip çıkmaktır. Kendisi yapamıyorsa, sözünü dinleyen kardeşleri varsa onları bu konuda teşvik edecektir.

Evet yukarıda söylediğimiz vasıfları kendisinde toplayan bir kişiyi görürsen o kişinin peygamberlerin varisi olduğu, âlem’i-melekutta bir büyük olarak anıldığı, bir hadis-i şerifte geçtiği üzere “denizin altındaki balıklar dahil, Allah’ın yarattığı tüm mahlukatların kendisine dua ettiği” bir kişi olduğu hususunda hiçbir kuşkun olmasın. Ve bu kişiden ayrılma. Çünkü o, bulunmaz bir hazinedir. En doğrusunu Allah bilir.

¹ Bu söz bir hadisin parçasıdır.

HİDAYET VE DAVA MAKAMI

Halkı hidayete çağırarak ve Allah yoluna davet etmek için kendini adayan kişi; yukarıda zikrettiğimiz hususlardan birisini yerine getirmediği takdirde, kendisinde önemli bir eksiklik vardır demektir. ve bu eksikliğini tamamlaması gerekir.

Ben hakkı arayan insanlara şu tavsiyelerde bulunuyorum.

-(Dünya Ehli olan)zenginlerle beraberlik yapmasın.Ancak bir haksızlığı ortadan kaldırmak ve onları iyiliğe teşvik etmek amacı ile olabilir bu. Hükümdarlarla beraberlik yaparak bu konudaki bazı hadiseler ters düşen bir çok büyük Alimin tutumları bu manada görebilir.

-Hakkı arayan kişi; cahil olan sufi ve dervişler, münzevi olan fakihler, zahiri olan muhaddisler ve ifrat içinde olan akil ve kelam erbabı ile beraberlik yapmamalıdır. Dünya hayatında züht sahibi olmalı, daimi olarak Allah’a teveccüh etmeli, gönül alemi ile hemhal olmalı, sünnet-i seniyyeye rağbet eden ve Resulullah(s.a.v.)’in hadislerini ve ashabının eserlerini takip eden kişi olmalıdır. Bunun açıklamalarını ise, hadise meyil eden muhakkik fakihlerden sünneti temel alan ancak gerektiğinde akli delillere baş vuran akaid alimlerinin ve sünnetin çerçevesinden çıkacak derecede ifrata kaçmayan; ilim ile tasavvufu birleştiren seyrüsülük erbabından armalıdır. ve sadece bu kişilerle beraber olmalıdır.

-Kimi mezhepleri diğerinden üstün tutarak mezhepler arasında ayrımcılık yapmamalı, prensip olarak hepsini kabul etmeli ancak sünnetin açık delillerine en uygun görüşlere uymalıdır. Şayet karşıt olan iki görüşün delilleri araştırılmış ve her iki görüşte kuvvetli delillere dayandırmışlarsa çoğunluğun olduğu tarafa uymalıdır. Eğer burada da eşit iseler, istediği görüşe uyabilir. Ve taassuba sapmadan tüm mezhepleri tek bir mezhep gibi görmelidir.

- Tasavvufi tarikatların birbirinden üstünlüğü konusunda konuşmamalı. Meczupları, ve semah gibi konularda tevil yoluna gidenleri eleştirmemelidir. Sadece sünnet ile sabit olan gerçeklere uymalı, muhakkik ve rusuh sahibi olan alimlerin takip ettikleri yoldan ayrılmamalıdır. Doğru yolu gösteren ve müin olan Allah'tır

Vaaz Ve Öğüt Vermenin Adabı

Allah'ı teala Hz. Muhammet'(sav)me “*O halde öğüt ver.Sen ancak öğüt vericisin*” (Gaşiye.21) Hz. Musa'ya da “*ve onlara Allah'ın(geçmiş kevimlerin başına getirdiği felaket)günlerini hatırlat*” (İbrahim.5) diye buyurmuştur.Bu nedenle öğüt önemli bir esastır.

Biz burada, vaizin vasıfları,vaaz'ın nasıl olması gerektiği, vaazda verilmesi gereken mesaj, vaizin yararlanması gereken ilimler, vaaz'ın temel unsurları,dinleyicinin adabı ve zamanımız vaizlerinin düştükleri hatalarla ilgili olarak söz edeceğiz.

Vaizde bulunması gereken vasıflar: Vaaz verecek kişinin; mükellef olmalı, hadis ravilerinde ve şahitlerde bulunması gereken adalet şartına haiz olmalı, hadis ve tefsiri bilmeli ve selefinin hayatından/asri saadetten ve ahvallarından yeterli derecede haberdar olmalıdır.

Hadisi bilmekten kastımız; hadis kitabeleri ile iştiğal eden, hadislerin ibarelerini okuyup manalarını (velev ki bir fakihin istinbatından da olsa)anlayabilmiş, Hadisin sahihini ve zayıfını(velev ki bir hadis hafızının değerlendirmesinden de olsa)tanımış kişidir.

Tefsiri bilmekten kastımız; ise Allah' kelamının garip kelimelerini ve müşkil cümlelerini anlamaya çalışan ve bu meyan da seleften gelen rivayet ve değerlendirmelerle uğraşan kişidir. Vaizi, bununla beraber anlaşılır ve akıcı bir konuşma tarzına sahip olmalı, insanlara seviyelerine göre hitap etmeli, nazik,ağırbaşlı ve muruvvet sahibi olmalıdır.

Vaaz nasıl olmalı: Vaaz, seyrek olarak karşı taraf istekli olduğu zamanlarda yapılmalı, bir bıkkınlık görüldüğü zaman yapılmamalı ve daha istek varken kesilmelidir.

Cami gibi temiz bir yerde oturulmalı, hamdele ve selvele ile söze başlanmalı ve bitirilmelidir. Genel olarak tüm müminlere, özel olarak da hazırına dua edilmelidir. Sadece tergibe/ümit vermeye ve ya terhiye/korkutmaya yoğunlaşılmalıdır. Allah'ın kelimından vaad vaid (tehdit) ile;müjde uyrı ile takip edildiği gibi, tergib ve terhipi birleştirilmelidir. Vaiz, kolaylaştırıcı olmalı zorlaştırıcı olmamalıdır. Hitabını genele yönelmeli, belli bir kesimi veya belli şahısları söz konusu etmemeli,onların hatalarını dile getirmemeli, ve “bazı insanlar neden bu hareketlerde bulunuyorlar” gibi taariz yoluna gitmelidir. Güzellikleri insanları gözünde güzelleştirmeli,çirkini çirkinleştirmeli,emri bil maruf ve nehyi anil münkerde bulunmalı, şahsiyet ve görüş sahibi olmalıdır.

Vaazda verilmesi gereken mesaj: Vaazda verilmesi gereken mesaj ise şu şekilde olmalıdır; Vaiz, diline sahip olan,güzel ahlakla ahlaklanan,kalbi ahvalına dikkat eden ve zikirlere devam eden örnek bir Müslüman'ı zihninde canlandıracak. sonra tüm bu özellikleri, seviyeyi dikkate alarak, pey der pey muhataplarında gerçekleştirmeye çalışacak. Önce giyim kuşam ve namaz gibi hususlarda güzellikleri telkinde bulunacak. bu hususlarda ilerleme kaydedilince zikirleri verecek. zikir tesirini gösterince onları, dillerini ve kalplerini kontrol etmeye yöneltecek.

Bu söylediklerimizin gönüllerde yerleşmesi için; Allah'ın eski milletlere dünyada vermiş olduğu cezaları,ölümü,kabir azabını,kıyamet gününün, hesabı ve azabı hatırlatacak. Keza yukarıda işaret ettiğimiz şekilde tergip ve teşviklerde bulunacak.

Vaizin yararlanması gereken kaynaklar: Vaiz'in yararlanması gereken kaynaklar; Zahir teviline göre Allah'ın kitabı, muhaddislerce makbul olan Resulullah'ın sahih hadisleri, sahabe,tabiin ve diğer Salih müminlerin sözleri ve Resulullah'ın mübarek hayatı olmalıdır. Vaiz, cazibeli kıssalarla uğraşmamalıdır.Zira Ashab-ı Kiram bu tür vaazlere son derece karşı çıkmış,kıssaları anlatan kişileri

camilerden çıkarmış ve cezalandırmışlardı. Kıssalar, genelde sıhhati bilinmeyen israiliyatlardandır veya siyer ve Kur-an'ın inişi ile ilgilidir.

Vaazın temel unsurları: Vaazın temel unsurları ise; tergip/teşvik ve terhip/uyarı metodunu takip etmek. açık örneklerle konuları anlatmak ve onu tesir edici hikayeler ve faydalı nüktelerle desteklemektir.İşte vaaz ve açıklamanın yolu budur. Dile getireceği konu ise; bir helal-haram meselesi veya tasavvufi bir adap veya dua babından bir husus veyada itikadi bir konu olmalıdır. Net olarak ifade edelim ki ortada vaizin bildiği bir konu ve bildiğini anlatmak için bildiği bir metot vardır.

Dinleyicilerin adabı: Dinleyiciler vaiz'e yönelecekler. kendi aralarında konuşup gürültü çıkarmayacaklar. vaize çokça soru sormayacaklar. Vaaz esnasında konuyla tam olarak taalluk etmeyen veya avamın aklının alamayacağı bir soru akla geldiği taktirde bu, sohbet esnasında sorumamalı sonradan özel olarak sorulmalıdır.Eğer bu soru derste geçen kapalı olan bir hususu açmak veya muğlak bir kelimeye izahat getirmek gibi konuyla yakından ilgisi olan bir şey ise, beklenmeli ve sohbetten sonra sorulmalıdır.

Vaiz, sözünü üç defa tekrarlamalı eğer değişik dillerde olan insanlar hazır bulunuyorsa ve vaiz onların dillerini biliyorsa o dillerde de konuşabilir.Ayrıca vaiz kapalı olan bir konuşma tarzında ve muğlak olan kelimelerden kaçınmalıdır.

Zamanımızın vaizlerinin düştükleri hatalar: Zamanımızın vaizlerinin düştükleri hatalardan bazıları şunlardır;

-Mevzu/uydurma olan hadisleri sahih olanlarından ayırt edememek. Hatta vaizlerin konuşmalarının ekseriyeti uydurma ve yanlış şeylerden meydana gelmektedir.

-Muhaddislerin mevzu olarak gördükleri dua ve salavatlari yapmak.

-Tergip/teşvik veya terhip/uyarı konusunda aşırılığa gitmek.

-Kerbela hadisesini ve Peygamberimiz(s.a.v.)'in vefatını abartılı bir şekilde anlatmak.

DEHLEVİ'NİN TARİKAT SİLSİLESİ

Dehlevi kendi silsilesi ile ilgili olarak şöyle diyor: Tarikattaki seyrusulukumuz sahih,mustafid ve muttasıl bir senet ile Resulullah(s.a.v.)'a ulaşmaktadır.Ancak adap ve vazifelerin tayini Resulullah(s.a.v.)'tan sabit olmuş değildir.

Zayıf kul Veliyyullah(kendisi),-Allah günahlarını bağışlasın ve onu salih olan selefine ilhak etsin- uzun süre babası büyük mürşit Abdurrahim'in -Allah ondan razı olsun- beraberliğinde kalmış, zahiri ilimleri ve tarikat adaplarını ondan almış,kerametlerine şahit olmuş ve müşkülâtları ona sormuştur. Kendisine ve meşayihlerine peyda olmuş olan tarikat ve hakikat ile ilgili bir çok önemli hususları, olağan üstü durumları, haletleri ve kerametleri kendisinden dinlemiştir.Bu ve diğer hizmetlerinden dolayı Allah ona büyük ecirler versin.

Şeyh Abdurrahim ise bir çok meşayihle beraberlik yapmıştır ki bunların en büyükleri üç kişidir: Birincisi :Hoca Hurd'dur ki oda Şeyh Ahmet Serhindi(İmam-ı Rabbani),Şeyh Heddad ve Hoca Hüsamettin ile beraberlik yapmış ki bunlarda Hoca Muhammet Baki ile beraberlik yapmışlar. İkincisi:Seyyid Abdullah'tır ki oda Şeyh Adem Bennuri oda Şeyh Ahmet Serhindi oda Hoca Muhammet Baki ile beraberlik yapmıştır. Üçüncüsü:Halife Ebu Kasım'dır ki oda Molla Veli Muhammet'e oda Emir Ebul-Ulala'ya sonra Hoca Muhammet Baki'ye oda Hoca Muhammet Emkenkiye oda babası mevlana Muhammet Dervişe oda Muhammet Zahide oda Hoca Ubeydullah Ahrara beraberlik yapmıştır. Emir Ebu Ula ise Emir Abdullah'a oda Emir Yahya'ya oda Hoca Abdulhakk'a oda Hoca Ubeydullah Ahrar ile beraberlik yapmış ki Ubeydullah Ahrar ise bir çok meşayihle beraberlik yapmış ki bunlardan bazıları Mevlana Yakup El Hazreci ve Hoca Alaaddin El Gajdevandır ki ikisi de Hoca Nakşebend ile direk olarak beraberlik yapmışlardır.Ayrıca birincisi Alaaddin Attarla

ikincisi de Hoca Muhammet Barsa ile beraberlik yapmışlardır ki bu ikisi de Hoca Nakşebend'in önde gelen talebelerindendir.

Hoca Nakşebend ise bir çok meşayih ile beraberlik yapmıştır ki en büyükleri Hoca Muhammet Baba Semması ve Semması'nın halifesi Emir Seyyid Külaldir. Semması ise Hoca Ali Ramiteni oda Hoca Mahmut Ebu Hayr Feğnemi oda Hoca Arif Rivegari oda Hoca Abdulhalık Gajdevani oda Ali Farmedi oda bir çok meşayih ile beraberlik yapmıştır ki en büyükleri iki kişidir; Birincisi Ebu Kasım Kuşeyridir ki oda Ebu Ali Dekak oda Ebu Kasım Nasrabadi ve Ebu Huseyn El Hadremi ile beraberlik yapmıştır ki ikisi de Şibli oda bu taifenin piri Cüneyd-i bağdadi ile beraberlik yapmıştır. İkincisi ise Hoca Ebu Kasım El Kerkani oda Ebu Osman El Mağribi oda Ebu Ali El Katib oda Ebu Ali Rudbari oda Cüneydi Bağdadi oda dayısı olan Sürri Seketi oda Maruf Kerhi oda bir çok meşayih ile beraberlik yapmıştır ki en büyükleri iki kişidir. Birincisi İmam Ali b. Musa Er-Rıda dir ki oda babası İmam Musa El Kazım oda babası İmam Caferi Sadık oda babası İmam Muhammet Bakır oda babası İmam Zeynel Abidin oda babası İmam Hüseyin oda babası Emir El Müminin Ali b. Ebu Talip oda Peygamberlerin efendisi Peygamberimiz Resulullah(s.a.v.)ile beraberlik yapmıştır. İkincisi ise Davudi Taiidir ki oda Fudeyl, Habibi Acemi ve Zennuni-i Mısri ile beraberlik yapmıştır ki onlarda tabiin ve tebei tabiinden bir çok maşayihle beraberlik yapmışlardır ki bunların en büyüğü Hasan-ı Basridir ki bunlarda Peygamber efendimizin ashabı ile beraberlik yapmışlardır ki Resulullah (s.a.v.)'ın hizmetçisi ve ümmetinin hafızı olan Enes b. Malik bunlardan birisidir.

İşte sohbetin silsilesi budur ki bu silsilenin sıhhati ve ittisali konusunda hiçbir şüphe yoktur. Ayrıca Caferi Sadık'ın annesi tarafından dedesi olan Kasım b. Muhammet bin Ebu Bekir-i Sıddıkada intisabı bulunmaktadır.

Başka silsilelerde vardır ki bunlarda ittisal bazı yerlerde sohbet iledir. Diğer bazı yerlerde ise biat veya hırka iledir. Doğrusunu Allah bilir.

Zayıf kul Veliyyullah tarikatı babası Şeyh Abdurrahim'den oda Seyyid Abdullah'tan oda Şeyh Adem'den oda Şeyh Ahmet Serhindi'den(İmam-ı Rabbani) oda babası Şeyh Abdulahad'tan oda Şeyh Kemal'den almışlardır. Ayrıca Şeyh

Abdulahad Şeyh Sıkender'den oda adı geçen Şeyh Kemal oda Seyyid Fudeyl'den oda Seyyid Geda Rahaman'dan oda Seyyid Şemsettin Ariften oda Seyyid Geda Rahman b. Ebu Hasandan oda Şemsettin Sahraiden oda Seyid Ukeylden oda Seyyid Bahaddinden oda Seyyid Abdulvahap'tan oda Seyyid Şerafettin Ketaldan oda Seyyid Abdurrezzak'tan oda tarikatın piri babası Ebu Muhammet Abdulkadir Geylaniden oda Ebu Sait El Mahzumi'den oda Ebu Hasan El Kerşiden oda Ebu Ferec Tartusiden oda Ebu Fadıl Abdulvahit Temimiden oda babası Şeyh Adulaziz Temimiden oda Ebu Bekir Şibliden yukarıdaki senet ile almıştır.

Ayrıca Şeyhimiz Abdurrahim doğmadan birkaç sene önce harikulade bir şekilde annesi tarafından dedesi olan Şeyh Refiüddin Muhammet'in ruhundan edep almış ve Şeyh Refiüddin ona babası kutbu aleminden oda Necmettin Caildeden oda Şeyh Abdulazizden aldığı icazeti vermişti.

Babamın başka tarıklaride vardır. Seyyid Azemetullah Ekberabadi ona icazet vermişti oda dedelerinden onlarda Şeyh Abdulazizden o da Kadıhan Yusuf Nasihiden o da Hasan b. Tahir'den o da Seyyid Raci Hamit Şahtan o da Şeyh Hüsamettin El Mank buriden o da Hoca Nur Kutbulaleminden o da babası Alaülhak b. Saad El Lahori El Bengali den o da Ebu Siraç Osman El Udi den o da Şeyh Nizamettin Evliyadan o da Şeyh Feridüddin Genç Şekerden o da Kutbettin Bahtiyar Kakiden o da Hoca Muinuddin Sancaridan o da Hoca Osman Harundan o da Hacı Şerif Zindaniden o da Hoca Mevdud Çeştiden o da babası Hoca Yusuf b. Muhammet b. Seman Çeştiden o da dayısı Hoca Muhammet Çeştiden o da babası Hoca Ebu Ahmet Çeştiden o da Hoca Ebu İshak Eş-Şahmiden o da Mumşad Alu Deynoriden o da Ebu Hübeyre El Basriden o da Huzeyfe El Maraşiden o da İbrahim b. Ethemden o da Fudeyl b. İyad dan o da Abdulvahid b. Zeyd den oda Hasan-ı Basriden o da Hz. Ali'den oda Peygamberimiz (s.a..v)den almıştır.

Ayrıca babam bâtinî olarak Rasûlüllah'tan edeb almıştır. Zira müjdeli bir rüyada onu görmüştür. Bu rüyada Rasûlüllah (sav) ona biat vermiş ve Nefî ve İsbâtî öğretmiştir. Ayrıca batını olarak Hz. Zekerîyya (as)'dan edep almıştır. Hz. Zekerîyya ona ismi zati(Allah) öğretmiştir ve Ebu Muhammed Abdulkadir Geylânî, Hoca Bahauddin Nakşibend ve Hoca Muhiddin bin Hasan el-Çeştini'nin ruhlarından edep almıştır. Zira onları görmüş, onlardan icazet almış ve kalbinden akan feyz ile

nisbetlerini ayrı ayrı bilmişti ve bu durumun bize anlatırdı.Allah hepsinden razı olsun.

Tefsir, hadis, fıkıh, akaid, nahv, sarf, kelam, usul ve mantık gibi zahiri ilimleri ise babamızdan öğrendik. Oda küçük kitapları kardeşi ebu'r-Rıza Muhammed'te büyüklerini ise meşhur haşiyerin sahibi Emir Zâhid el-Herevi'de o da Mirza Fadil'da oda Molla Yusuf el-Koseci'de o da Mirza Can ve diğerlerinde onlarda muhakkık Celaleddin ed-Devani'de o da babası Asâd ve diğerlerinde onlarda Allame Taftaza'nin ve Allame Şerif Cürcani'nin talebelerinde okumuştur. Allah hepsinden razı olsun.

Mişkatü'l-Mesabih, Sahih'i Buhari ve diğer Kütübü Sitte'nin icazetini bana sika kişi ve zabt sahibi Hacı Muhammed Efdel verdi. O da icazeti Şeyh Abdulahad'dan o da babası Şeyh Muhammed Said'den o da makamında zikrettiği uzun senedi ile, tarikatın piri, dedesi Şeyh Ahmed Serhindi'den(İmam Rabbani) almıştır.

Bu risaleye almak istediğimizin sonuna geldik. Evvelde, ahirde, zahirde ve batında hamd Allah'ındır.

**İMAM DEHLEVİ’NİN
MÜSLÜMANLARATAVSIYELERİ**

El-Makaletü’l-Vediyye fî’n-Nasihati ve’l -Vasiyye

DEHLEVİ’NİN MÜSLÜMANLARA TAVSIYELERİ

İmam Dehlevi, Farsça olarak bir kitabçık yazmış, ismini “el-Makleatü’l-Vediyye fi’n-Nasihati’il-Vasiyye” “Nasihat ve Vasiyetle İlgili Aydınlatıcı mekale” olarak koymuştur. Bu kitabçık, itikat ve amel ile ilgili olarak kitap ve sünnet ışığındaki sekiz önemli dini tavsiyeyi içeriyor. İmam Dehlevi bu kitabçığı çocuklarına, yolunu takip edecek olan insanlara ve genel olarak tüm Müslümanlara bir vasiyetname olarak yazmıştır. Dehlevi’nin davasının önemli noktalarının ve ıslahatçı çizgisinin güzel bir özeti sayılabilecek olan bu değerli vasiyetnameyi, yayınlayacağımız kitabına ilhak etmeyi uygun gördük. Muhammed Beşir Seyalekoti Bu vasiyetnameyi Farsça’dan Arapça’ya çevirmiş ve Dehlevi ile ilgili yazdığı kitaba almıştır. Ancak bu çeviri bir takım hataları içeriyordu. Biz, Bu hataları, Van’ın Alimi değerli kardeşim Nasrattin Hoca efendi’nin yardımı ile düzelttik.

Özet olarak vasiyetler şunlardır:

Birinci vasiyet: Akide ve amel konusunda Kur’an ve Sünnete bağlılık.

İkinci vasiyet: İcma’nın olduğu meselelerde emri bilmaruf ve nehyi anilmünkere önem vermek ve ictihadi meselelerde kati olmamak.

Üçüncü vasiyet: Keramet bezirganlığı yapan tarikat şeyhlerinden uzak durmak.

Dördüncü vasiyet: Gaye, sufi’lerin makamatları değil, Şeriat’a ittibadır.

Beşinci vasiyet: Ashabı kiram ve ehli beyt hakkında iyi bir itikada sahip olmak ve aralarında vuku bulan tartışmalara girmemek.

Altıncı vasiyet: İslâmi ilimlerde takip edilmesi gereken metot.,

Yedinci vasiyet: Arapça’yı ve Arap İslâm medeniyetini önemle muhafaza etmek, bidat’lardan ve şirki adetlerden uzak durmak.

Sekinci vasiyet: Dehlevi’nin Selamını Hz. İsa’ya ulaştirmek.

Bismillahirrahmanirrahim

Hikmetleri ilham eden ve nimetleri bolca veren Allah’(c.c)ya hamdolsun. Arapların ve acemlerin Efendisi Peygamber’(sav)me, fazilet ve kerem sahibi olan al ve ashabına salat ve selam olsun.

Fakir Veliyyullah derki: “Bunlar, çocuklarıma ve sevenlerime tavsiye ettiğim bir kaç sözdür. İsmi“El-Makaletü’l-Vediyye fî’n-Nasihati vel-Vasiyye” olarak koydum. Allah bize kâfidir, güzel bir dayanaktır ve doğru yola iletendir.

Birinci Vasiyet

Benin ilk tavsiyem; İtikat ve amel konularında Kur’an ve sünnete bağlı olmak, getirdiklerini tedebbür edip düşünmek ve her birinden her gün bir cüz okumaktır. Okuyamayacak durumdaki olan kişiler, günde ikisinden en azından bir yaprak tercüme okumalıdır. İtikat konusunda, ehli sünnetten ilk kuşağın/Selef-ı salihin bağlı olduğu itikada bağlı olmayı, bu konuda ayrıntısına girmedikleri hususlara dalmamayı ve mağrur akılcıların ortaya attıkları şüphe ve kuşkulara iltifat etmemeyi tavsiye ederim. Fıkhi konularda ise; hadis ile fikhî birleştiren muhaddis alimlerin yolunda gitmeyi, fikhî teferruatları her zaman kitap ve sünnete arz etmeyi, onlara uygun olanını almayı ve onlara ters olanlarını terk etmeyi tavsiye ederim. Zira ümmet, hiç bir zaman içtihadî meseleleri kitap ve sünnete arz etmekten müstağni olamaz. Keza belli bir imama uyarak sünneti bir kenara bırakan taassup ehli fakihlere kulak verilmemeli ve onlara iltifat edilmemelidir. Çünkü Allah’ın rızası onlardan uzak kalmayı gerektirir.

İkinci Vasiyet

Emri bil maruf'un ölçüsü konusunda içime şunlar doğmuştur: Farzları eda etmek, İslâm'ın şiarlarını ikame etmek ve kebair(büyük günahlar)dan kaçınma konularına giren meselelerde, Emri bil maruf ve Neh'yi ani-lmünkere çok dikkat edilmeli ve bu hususlarda gevşeklik yapanların yanında oturulmamalıdır. Bunların dışında kalan meselelerde ise, özellikle selefın veya halefin ihtilafına mahal olmuş meselelerde, Emri bil maruf ve nehyi ani-lmünker'in sınırı; o hususta varid olmuş olan hadisi zikretmekle yetinmektir. Bu gibi meselelerde katı olmak güzel bir şey değildir.

Üçüncü Vasiyet

Kimse elini bugünkü şeyhlerin eline koymamalı ve onlardan biat almamalıdır. Avamın onları aşırı derecede sevmelerine ve onlardan peyda olan harikulade hallere aldanmamalıdır. Çünkü avamın bu aşırılıkları, çoğu kez yüzeysel olan bir bakış açısından kaynaklanmaktadır ki bununda hakikat açısından hiç bir değeri yoktur. İnsanlar, bir takım tılsımları ve harikulade şeyleri keramet olarak zannediyorlar. Biz bu konuyu şu şekilde izah edeceğiz:

Harikulade şeylerin en meşhur türü; insanın içini okumak ve olacak olan durumları keşfetmektir ki bu her iki hususunda bir çok yöntemleri vardır. Bu yöntemlerden birisi, yıldız falı ve kum falı sanatıdır. Zannedilmesin ki yıldız falında iş, evleri düzeltmekte bitiyor, yine zannedilmesin ki zairçeyi yapmadan kum falı olmaz.Yıldız falı konusunda mahir olan kişi, günün her hangi bir dakikasını bildiğinde, o anda zihni talihe transfer olur ve tüm evler, yıldızların yerleri ve onların durumları zihninde canlanır. Böylece evlerin düzeltme levhasını canlı olarak önünde görür?. Aynı şekilde kum falı sanatında mahir olan kişi, zihninde bir parmağını belli bir şekilde diğerini ise başka bir şekilde bağlayarak canlandırdığı zaman, bu şekillerden doğan sahneler zihninde canlanır ve zairçe tam olarak önünde canlanır.

Bunun başka bir yöntemi de değişik türler ile kâhinliktir. Kâhinlik konusu oldukça geniştir ve cinleri çağırmakta kullanılır, kimi zaman da cinler başka bir yöntemle çağrılıyorlar. Bu yöntemlerden birisi, tılsımlar sanatıdır. Bu sanatta yıldızların gücü belli bir surette yoğunlaştırılır? ve bunun sonucunda gözetleme(insanların içini okuma) elde edilir. Diğer bir yöntem de çukların(!) metotlarıdır. Zira onların bazı metotları gözetleme ve keşiflerle ilgilidir. Bu konuları incelemek isteyenler konuyla ilgili kitaplara başvurabilirler. Nirençlerin(!) yöntemlerinden bazıları da belli bir işe yoğunlaşmak, korkunç suretlerde ortaya çıkmak, kalbi başkasının kalbinin üzerine koymak ve talebeyi musahhar etmektir.

Bu işleri yapanlar bu yolla arzuladıkları bazı gayelere ulaşırlar. Bu hususta salihlerle facirler; saadet ehli ile şakavet ehli; Allah tarafından sevilen ile sevilmeyen arasında bir fark yoktur. Aşka gelmek, tasaya girmek ve bu haletleri hazır bulunan kimselede icra etmekte aynı manadadır. Çünkü bunların kaynağı kuvveti behimiyyenin hiddetidir. Kuvveti behimiyye yönünden güçlü olan kişilerin vecdi ve tesiri daha fazla olur. Salih olan bazı insanlarda iyi niyetle bu gibi işleri yaparak bu haletlere girerler. Ancak bilindiği üzere bunu keramet saymazlar. Genellikle insanlar, bu işlerin hakikatını bilmiyorlar. Ve cehaletlerinden dolayı bunları gerçek keramet olarak sayıyorlar.

Bu tavsiyelerde dile getirdiğimiz hastalığın ilacı; Buhari, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi gibi hadis kitaplarını okumak. Keza Hanefi ve Şafii Fıkıh kitaplarını okumak ve hadislerin zahir manaları ile amel etmektir. Bundan sonra Allah gönüle gerçek bir aşkı bahşeder de, kişi bu yolda ciddi olarak çalışacaksa; “Avarifülmaruf” kitabından namaz ve orucun adaplarını ve zikirleri okumalı ve vakitlerini mamur etmelidir. Keza Nakşîlerin mektuplarından nisbetin yolunu öğrenmelidir. Bu iki kaynak, o iki hususta hiçbir mürşidin telkinine gerek bırakmayacak şekilde izahat getirmişlerdir.

Kişi, İbadetin ve Nisbetin(kelbi olarak sürekli Allah’ile beraber olmak) nuruna nail olduğu zaman, bu hallere devam etmelidir. Sahih bir zatı görme bahtiyarlığına sahip olduğu zaman ise o zatla beraber olmalı, İbadetin ve Nisbetin nuru kalbinde nakşedinceye ve bu yüce hal kendine bir meleke haline gelinceye

kadar bu beraberliğe devam etmelidir. Ondan sonra bir köşeye çekilerek bu hal ile meşgul olmalıdır.

Bu gün, her yönü ile kamil olan kimseyi bulamazsın. Bir yönü ile kamil olan bir kimse başka bir yönü ile eksiktir. Bu nedenle “Hüz ma sefa dee ma keder/saf olanı al; bulanık olanı bırak” şeklindeki meseli esas alarak kemâlattan istifade edeceksin ve diğerinden gözünü yumacaksın.

Tasavvufî nisbet, büyük bir ganimettir. Ancak tasavvuf diye gösterilen adetler ve merasimlerin hiçbir kıymeti yoktur. Benim bu sözümün çok kişiye ağır geleceğini iyi biliyorum. Ancak ben açıklamak zorunda olduğum bir işle görevlendirildim. Bu hususta başkaların söyleyeceklerine aldırış etmem.

Dördüncü Vasiyet

Biz bu gün insanlarla ihtilafa düşmüşüz. Zira Sufiler, insanın asıl olarak “fena, beka, istihlak ve insilak” gibi tasavvufî “maksatlarla” yükümlü olduğunu, Şeriatın hayatla ve bedeni ibadetlerle ilgili getirmiş olduğu hükümlerin, ancak çoğunluk olarak insanların ve avam tabakanın durumları gözetlenerek konulduğu iddia etmişler. Zira bunlar, bu “asıl maksadı” yerine getiremeyecekleri için “tümüyle elde edilemeyen şey, tamamıyla terkedilemez” kaidesi gereğince durumlarına uygun olarak mükellefiyet almışlardır.

Kelamcılar ise; Şeriatın getirdiklerinden başka hiçbir mükellefiyetin olmadığını söylemişlerdir. Biz de deriz ki: Şeriatın getirdiklerinden başka hiçbir şey, nevine göre insandan talep edilmemiştir. Yukarıda bahsedilen “asil maksat” ise, onu şarii sadece havas için açıklamıştır.”?

Özet olarak şu söylediklerimizi şu şekilde açıklayalım: İnsanoğlu, kuvveyi melekiyyenin(meleki ruhun) ve kuvveyi behimiyyenin(hayvani şehvetlerin) kendisinde toplandığı bir şekilde yaratılmıştır. İnsan kuvveyi melekiyyeyi güçlendirmekle saadete kavuşur ve kuvvei behimiyyeyi güçlendirmekle de mutsuzluğa duçar olur.

Keza insan, değişik amel ve ahlak yapısına göre değişikliği kabul edecek bir karakterde yaratılmıştır ki bu değişiklikler insan yapısının derinliklerinde şekillenir, öldüğünde de bu hal beraberinde geçer. Buna örnek olarak insan vücudunun aldığı gıdaların etkilerini ve sonuçlarını güre şekil alması ve bu sebeple ateş yükselmesi ve nezle gibi çeşitli hastalıklara yenik düşmesidir.

Yine insan küdsî aleme uzanabilecek ve buradan ilhamlar alabilecek bir istidatta yaratılmıştır.Şayet meleklerle uyuşma istidadına sahipse göğsü, buradan ilham hükmündeki sevinç ve neşeyi almak için açılır. Uyuşmadığı takdirde ise daralır ve yabancılık çeker.

Özetle insanlık, yalnız başına bırakıldığı ve nefsinin emrine terk edildiğı takdirde çoğuları eziyetlerle karşılaşarak ve ruhi hastalıklara duçar olacaklar. Bu sebeple Allah'ın inayeti, lütüf ve keremi onlara yetiştirdi, kapsadı, kurtuluş yolunu onlara gösterdi ve nimetlerinin itmamı için bir gayb tercümanı olarak, kendilerinden bir peygamber gönderdi. İlk önce insanlığı yaratmayı murat eden Rububiyyet, bir kere daha elinden tuttu. Böylelikle insanlık, lisanı hali ile feyz kaynağından Şariat'ın inmesini istedi. Şariat indiğinde ise tüm insanları kapsadı. Dolayısıyla tüm insanların ona uymaları ve emirlerini dikkate almaları gerekli hale geldi ve bazı fertlerin bireysel özellikleri itibara alınmadı.

Fena, beka ve istihlak gibi hususlar, bireysel olarak bazı kişilerin özellikleri açısından bir maksattır. Çünkü insan nevinin bazı fertleri, son derece mücerret ve yüce bir karakterde yaratılmışlardır.İşte Allah Teâla bu kişileri o mertebelere iletir. Ancak bu kavramlar, sünnetullahtan değildirler. Belli ferdlerin özel hallerinin gerektirdiğı durumlara matufturlar ve şari'nin keliması, ne sarahaten ne de işaraten bu gibi manalara hamledilemez. Bir takım insanlar, bu gibi maksatları Şari'nin kelimasından (Kur'an dan ve sünnetten) çıkarmak istemişlerse de bu, leyla ve mecnunun hikayesini duyan bir kimsenin, bu hikayeyi olduğu gibi kendine uydurması gibi bir şeydir ki buna sufilerin ıstılahında "itibar"denilmektedir.

Hulasa insilâh ve istihlak makamında ileri gitmek ve önüne gelen herkesin bu maksadın peşine düşmesi, bu ümmetin başına gelen büyük bir hastalıktır. Allah,bu duruma buna karşı gelen kişiden -hatta bu itidatların bazılarına sahip olsa bile bu

kişi- ve kökünü kazımak isteyenlerden razı olsun. Her halükarda bu söylediklerim, zamanız da bir çok sufiye ağır gelecektir. Ancak ben, söylemek zorunda olduğum bir şeyle emredildim ve bu hususta hiç kimseye aldırış etmem.

Beşinci Vasiyet

Ashabı Kiram hakkında hüsnü zanda bulunmalı. ve dilde menakiplerinden başka bir şey dolaşmamalıdır.

Bu konuda iki gurup hataya düşmüştür. Bir gurup, Ashap arasında hiçbir tartışmanın geçmediğini ve birbirine karşı olan saygınlıklarının zedelenmediğini iddia etmişlerdir ki bu görüş, bir hayal mahsuludur ve bir vehimdir. Zira inkarı mümkün olmayacak derecedeki nakiller, onların arasında bir takım tartışmalar geçtiğini ortaya koyuyor. Başka bir kesim da, aralarında geçen bu tartışmaları görünce onlara dil uzatmış ve saldırıda bulunmuşlardır. Bundan dolayı bu kesim helak olmuşlardır.

Bu konuda bu fakirin kalbine doğan görüş budur. Ashabı kiram masum olmadıkları halde ve avam durumundaki bazılarından başkalarından meydana geldiğini farz ettiğimiz takdirde saldırıyı gerektirecek olan hareketler meydana gelmiş olabilmesine rağmen bir önemli “maslahat”tan dolayı ve taabbuden hatalarını gündeme getirmemek ve haklarında kötü laf söylememekle emir olunmuşuz.

Söz konusu “maslahat” şudur: Eğer onlara saldırmanın kapısı açılırsa; onların vasıtası ile Resulüllah’tan bize intikal eden rivayetler kesilmiş olur ve ümmetin hali çıkmaza girer. Tüm sahabilerin rivayetlerini aldığımız zaman hadislerin geneli müstefid durumuna gelir ve ümmetin mükellefiyeti konusunda hüccet kaim olur.

Ben ervah âleminde Rasülüllah’a Ehli beytin sevgisini iddia eden ve ashaba saldıran Şia’nın durumunu sordum. Ruhani olarak bana; “mezheplerinin batıl olduğun ve bunun “imam” kelimesinden anlaşıldığı” bildirildi. Kendime geldiğimde

“imam” kelimesini düşündüm ve anladım ki “imam” Şia’ya göre; mâsum olan ve itaatı farz olan kişidir. Keza kendisine batini vahyin gelebileceği kişidir. Gerçek olan şudur ki Şiiler, Rasûlullah’ın son peygamber olduğunu dilleri ile kabul etselerde bu inançları ile bu gerçeği inkar etmektedirler.

Ashab hakkında olduğu gibi Ehli beyt hakkında da iyi bir itikada sahip olunmalı ve salih olanlarına çok saygı gösterilmelidir. Zira Allah her şeye ayrı bir değer biçmiştir.

Bu fakir bilmiştir ki; oniki imam tasavvufi bir nisbetin kutuplarıdır ve tasavvuf ancak onların dümeninden sonra revaç bulmuştur!. fakat akide ve şeriat ancak Rasûlullah’ın hadislerinden alınabilir. İmamların kutupluğu ise batini bir iştir ve şerii teklif ile hiçbir alakası yoktur. Onların gelecekle ilgili olarak sarfettikleri sözler ve verdikleri işaretler kutup olmalarından kaynaklamaktadır. Onlardan rivayet edilen rumuzlar ise yakın arkadaşlarına açıkladıkları hususlardır. Ancak bir süre sonra bu rumuzlar başkalarının eline geçmiştir ki bu kişiler, imamların kastetmedikleri manaları onlara yüklemişlerdir.

Altıncı Vasiyet

İslâmi ilimlerdeki ders programının, tecrübeler sonucunda şu şekilde olması gerektiği anlaşılmıştır. Önce sarf ve nahivde ufak kitablarla başlanacak, talebenin kabiliyetine göre bu her iki ilimden üç veya dört kitap okutulacak. Sonra tarih veya hikmetle ilgili arapça olarak bir kitap okutulacak. Bu aşamada talebe sözlüklerden yararlanmaya alıştıırılarak, zor kelimeleri onlardan bulmaya öğretilecek. Arapça’yı öğrenmek konusunda belli bir seviye kazandıktan sonra Yahya bin Yahya es-Semmudi’nin rivayetiyle İmam Malik’in “Muvatta”ı okutulacak. Bu kitap, hiçbir zaman ihmal edilmemelidir. Zira hadis ilminin temelidir ve okutulmasının bir çok faydası vardır. Bu kitap, semâ yoluyla bize teselsül etmiştir.

Sonra Kur’an’ı Kerim’e mana verilerek, ancak tefsir kitapları olmadan okutulacak. (mana ve maksat açısından) veya nahiv ve esbabı nüzül konusunda bir

işkal ortaya çıktığında orda durulacak ve bu husus tartışılacak. Ders bitirildikten sonra okunan ayetler, Celaleyn tefsirinden bakılacak. Zira bu metodun bir çok faydası vardır.

Sonra aynı vakitte Buhari, Müslim gibi hadis kitapları, fıkıh, akaid ve ahlak kitapları okutulacak. . Keza “molla”? ve “kutbi”? gibi makulat kitapları okutulacak. Bir gün “mişkatül mesâbih”ten ertesi gün de aynı konuyu “teyyibi”nin şerhinden okutulabilirse çok faydalı olur.

Yedinci Vasiyet

Biz Arabız. Atalarımız dışardan Hindistan’a gelmişler.¹ peygamberler efendisi ve Fahri Kainat’olan Hz.Peygambere bizi yakınlaştıran Arap nesebi ve dili ile iftihar ediyoruz. Bu büyük nimetin şükrü; mümkün olduğu kadar ilk arapların adetlerini ve peygamber Efendimizin üzerinde yetiştigi medeniyeti terk etmemek ve Hint adet ve geleneklerine uymamaktır. Rivayet edilmiştir ki; Araplar, cihat maksadı ile değişik memleketlere yayıldıkları zaman Hz. Ömer (ra) Arapların adetlerini bırakıp, acemlerin adetlerine uymalarından korkmuş ve bundan dolayı onlara bir mektup yazmıştır.

Beğavi, Ebu Osman en-Nehdi’den şöyle rivayet ediyor:“Biz Utbe bin Ferked ile birlikte Azerbaycan’da iken Ömer bin Hattap’ın bir mektubu bize geldi. Mektupta şöyle diyordu: “Peştemalleri giyinin....Babanız Hz.İsmail’in giydiklerini giyin, Rahatlığa dalmayın ve Acem kıyafetini giymekten uzak durun, Güneşlenin, çünkü güneşlenme Arapların banyosudur, yaşamınız haşin olsun, Haşin olan elbiseleri giyinin, Vücutlarınız tahta gibi sert olsun, Eski elbiseleri giyinin, Develeri yetiştirin, atların sırtına atlayarak binin, Ve nişancılık yapın.”²

¹ Bknz.Dehlevi’nin soyu

² Bagavi, Şerhü’s-Sünne, 2/43. Ahmed, 1/43. Beyhaki, 10/14. İsmaili, fetihde geçtiği gibi (10/286) ve ricali sikadırlar.

Hint'lerin çirkin adetlerinden birisi; kocası vefat eden kadının başka bir erkekle evlenmesine izin verilmemesidir. Bu adet, ne cahiliyye döneminde ne Peygamber döneminde nede ondan sonraki dönemlerde vardı. Bu çirkin adeti ortadan kaldırandan Allah razı olsun. Bir kişinin gücü bunu her taraftan kaldırmaya yetmiyorsa kendi aşiretinden dul olan kadınları evlendirmeye çalışsın. Bunu da yapamıyorsa kalbi ile bu çirkin adete buğzetsin ki bu, "Nehyi anilmünker"ın en zayıf derecesidir.

Bizdeki çirkin adetlerden birisi de mehir konusunda çıkarılan zorluklardır. Oysa dinde ve dünyada şerefimizin zirvesi olan Peygamber Efendimiz, insanların en hayırlıları olan ehli beytinin mehirini oniki vekiye olarak koymuştur ki Bu,sadece beş yüz dirhem eder.

Bizdeki diğer çirkin adetlerden birisi de; eğlenceli günlerimizde yaptığımız israflar ve bu günlerde yaptığımız bir çok adetlerdir. Oysa Rasûlullah (sav) eğlencelerimiz için bize iki şey öğretmiştir. Bunlar; düğün yemeği ve akika kurbanı(çocuğun doğumu için bir hayvan kesmek ve dağıtmak)tir. Biz, bu ikisine önem verelim ve diğerlerini bırakalım. veya da önemli görmeyip sürekli olarak yapmayalım.

Keza bizdeki çirkin adetlerden bazıları; taziyelerde yapılan israflar, üçüncü gün fatıhası, ölünün kırkı, altıncı ayı ve yıllık fatıhasıdır. Bu adetler ilk Araplar'da hiç yoktu. Bu konuda Şari'nin güzel gördüğü şey; ölünün yakınlarına üç gün taziyeleı bildirmek ve birinci gün ve gecesinde onlara yemek yapmaktır. Bu konuda bunların dışındaki adetleri terk etmek gerekir. Ölünün vefatından üç gün sonra mahallenin kadınları toplanıp ölünün akrabası olan kadınların durumlarını düzeltmeleri gerekir. Eğer eşi varsa iddet süresinden sonra yas tutmayı bırakmalıdır.**Bizim mutlu olanımız; Arapça'yı, sarf, nahiv ve edebiyatı bilen, Kur'an ve hadis konusunda muttali olan kişidir.** Arada sırada Harameyni Şerefeyn'i ziyaret edip oralarla bir gönül bağımız olmalıdır. Zira Bu, bizim saadetimizin sırrıdır. Bundan yüzçevirmek ise bizim için şekavet ve mahrumiyyet demektir.

Sekizinci Vasiyet

Bir hadisi şerifinde Rasulüllah(sav)in şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Hanginiz, Meryem’in oğlu İsa’yı idrak ederse ona selamlarımı iletсин”¹.

Bu fakir, Efendimiz Hz. İsa’nin günlerine idrak ederse ona bu selamı ileten ilk kişi olmayı arzu ediyor.Eğer zamanına yetişmezse çocuklarından ve yolunu takip edenlerden bu mübarek döneme ulaşma bahtiyarlığına kavuşanlar varsa bu vazifeyi yapmak için çok özen gösterebilirler. Ta ki biz, Muhammedi ordunun en iyi taburundan olalım. Selam hidayete tabi olanların üzerine olsun.

Biz, İmam Dehlevi’nin davası; hareketi; düşüncesi; kitap, sünneti ve selefin akidesini yayma konusundaki gayreti ile ilgili olan bu çalışmamızı burada bitirdik. Bu araştırmayı Dehlevi’nin “Huccetüllahü’l-Bâliğa”nın girişinde söylemiş olduğu bir sözü ile bitirmek istiyoruz. Dehlevi şöyle diyor:

“Ben burada, Allah’ın kitabına, sahih sünnete, efdaliyeti kanıtlanan ilk üç asrın icmainsine, cumhur müctehidlerin ve müslüman çoğunluğun görüşüne ters olan her sözden berii olduğumu ilan ediyorum. Eğer böyle bir şey vuku bulmuş ise o hatadır ve bu durumda bizi uyaran ve ikaz eden kimselerden Allah razı olsun. Ancak biz, münakaşa ve mücadele çizgisini kendine meslek seçen ve eski fakihlerin sözlerinden istihraç ve istinbat yapmakla yetinen kimselerin tüm söylediklerine muvafakat etmek zorunda değiliz. Onlar adam dır biz de adamız ve onlarla biz rekabet yapmak durumundayız.”²

¹ Bu hadisi, Hakim Enes bin Malik’ten rivayet etmiştir ve senesinde zayıflık vardır.

² Huccetüllahül balıge,mukeddime.s.10-11.

VASİYETLER ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Aşağıdaki değerlendirmeler, Dehlevi'nin büyük talebelerinden müfessir, muhaddis ve fakih allame Kadı Muhammed Senaullah el-Banibeti'nin hocasının vasiyetnamesinin üzerine yazdığı bazı izahat ve yorumlarıdır. Bu yorumlardan Senaullahin tasavvufa bakışı konusunda hocasından farklı bir çizgide olduğu anlaşılıyor. Dehlevi kitap ve sünnetin ışığında yeni bir tasavvufi anlayışı ortaya koyarken Senaullah geleneksel çizgiyi savunmaktadır. Bu nedenle bazı güzel notalara dikkat çekmekle birlikte Dehlevinin sözünü anlamakta zorluk çektiği ve yer yer zorlamalara baş vurduğu gözden kaçmamaktadır. Senaullah bu yazıyı, hicri 1225 yılında kaleme almış ve Prof Muhammed Eyyub el-Kadiri'nin gözetiminde vasiyetlerle birlikte “Şah Veliyyullah ed-Dehlevi” akademisi tarafından

yayınlanmıştır. Senaullah bunu Farsça olarak yazmıştır. Biz de değerli kardeşimiz alim ve fazıl kişi Nasraddin Arslan Hoca Efendi'nin yardımıyla Arapça'ya çevirdik.

İkinci Vasiyetin Değerlendirmesi

Dehlevi'nin ikici vasiyetteki maksadı; döneminin tüm şeyhlerini inkar etmek, onlar hakkında sui zannda bulunarak kendilerinden meydana gelen olağanüstü şeyleri tılsımlara hamletmek, kendilerinden muridlerine sirayet eden cezbe be şevk halini kuvvei behimiyyenin hiddetinin eseri olarak görmek ve salih insanların iyi niyetle izhar ettikleri kerametleri keramet olarak görmemek değildir.

Keza Dehlevi'nin maksadı, talebenin Buhari'yi, Müslim'i Hanefi veya Şafii fikhını okumakla yetinmesi; Allah tarafından kendisine gerçek bir şevk bahşedildiği zaman, adabu ezkarı elde etmek ve vaktini mamur kılmak için Sahreverdi'nin “Avarifü'l-Marif”ini ve “yaddaşt”ı yani huzur ve murakabeyi tahsil etmek için de Nakşilerin mektuplarını okumakla yetinmesi değildir.

Dehlevi'nin maksadı bu değildir. Zira maksadı bu ise eğer onun bu vasiyeti başından sonuna kadar insanların, hatta tüm varlığın yaratılış gayesi olan batini ilmin tahsil edilmesinin önünde büyük bir engel oluşturuyor demektir. Zira Allah Teala “*Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım*”(Zariyat,46) diyor. Yani tanısınlar diye! diye yarattım. Ve bir hadisi kutside “Ben gizli bir hazine idim, tanınmak istedim. Mahlukatı, tanınmak için yarattım” diyor.¹

Bu gibi nasihatleri, ancak insanları zühd üzerinde yetiştiren sadece Buhari, Müslim ve Hidaye gibi kitapları okutan ve insanları Allah'ı tanıma ve bu büyük hazineyi elde etme yolunda başvuracakları vesilelerden alıkoyan bir şeyh yapabilir. Eğer Allah'ı tanımak bu şekilde mümkün olabilseydi zahiri ilimlerin tüm alimleri ârif olacaktı.

¹ İbn Teymiyye, “bu söz Rasûlullah'ın kelimından değildir ve ne sahih ne de zaif olarak hiçbir senedi bilinmemektedir” diyor. Zerkeşi ve ibn Hacer de ibn Teymiyye'nin bu görüşüne katılmışlardır. (Bknz: İbn Dubey el-Eseri “Temyizut'-Tayyibi minel Habis” s:120)

Ayrıca sadece “Avarif” ve “Nakşîlerin” risaleleriyle yetinme kapısı açıldığı taktirde cezbe ve süluk nisbetine hiçbir gerek kalmayacaktır.

Evet çok zikir yapmak ve vakti mamur etmekle ibadetin nuru kazanılır. Ancak salık, bu yolla murakabeyi ve “yaddaşt”ı ne kadar kazana bilir ve Allah’a giden yolun mertebelerini ne derecede kat edilebilir. Mevlana Hazretleri şöyle diyor:

“Zahid bir gecede bir günlük mesafeyi kateder. Ârif ise her gece tüm mesafeleri kateder ve arşa ulaşır”.

Sufiler, “*Melekler ve Ruh (Cebrail), oraya, miktarı (dünya senesi ile) ellibin yıl olan bir günde yükselip çıkar.*”(Meariç,4) mealindeki ayetten çıkardıkları manaile, Allah’a yaklaşmanın en yakın mertebesinin elli bin sene mesafede olduğunu belirtmişler. Bir insan sadece ibadetle uğraşarak normal ömründe bu uzun mesafeyi nasıl katedebilir.

Ve ayrıca bu nasihat, dervişler hakkında suizanda bulunmayı gerektirir ve kitapa, sünnete ve sözlere ters düşer.(şiiir)

“Abid kıyafetinde gördüğüm her kimseyi gerçek abid ve salih bir insan olarak bilirim.”

Bu nasihatte Dehlevinin gerçek maksadı şudur; talebe sürekli olarak ledünni ilmin peşinde olmalı, tasavvufî nisbeti büyük bir ganimet görmeli ve ehlullahı bulmak için var gücü ile çalışmalıdır. Ve Talebe, sohbetleri cezbe nisbetinin anahtarı olan ve müridlerin kalblerini fetheden bu büyük insanlardan birisi ile karşılaşma şansını yakaladığı takdirde, “yaddaşt” ve “murakabe” melekesinden ibaret olan gerçek maksadı elde edene kadar onun sohbetini bırakmamalıdır”

Fakat ledünni ilmin gizli bir iş olduğu için Hakkın bazan batılla karıştığı ve büyük menfaatlerin bulunduğu yerlerin büyük zararlara da açık olduğu, yani çok değerli definelerin bulunduğu yerlerde yılanların ve hırsızların da bulunma ihtimalinin çok olduğu için, talebe bir şeyhe elini vermek ve ona biat etmek konusunda aceleci almamalıdır. Zira farkında olmadan bir şeytana rast gelmiş ve elini onun eline koymuş olabilir ki böylelikle-Allah muhafaza etsin-imanından

olacaktır.Bu nedenle talebe, kamil ve mukemmil olan bir şeyhi görmedikçe asla mürid olamamadır.

Sonra bu nasihat, bu zamanın ulemasının çıkardıkları yeni bir şey değil. Eski büyük zatlarında dönemlerindeki insanlara benzer şekildeki nasihatları ve tavsiyeleri mevcuttur. Mevlana derki:(şiir)

“İnsan kılığında nice iblisler vardır. Bu nedenle talebenin elini herkesin eline vermemesi lazımdır.” Sadi da şöyle der: (şiir)

“İncinin sahibi, herkesi hırsız sandığı için çantasına sıkı sıkıya sarılır ve onu hiç unutmaz.”

Rasûlullah (sav) “sui zan basirettir” demiş(!)¹

Allah Teala “*eğer bir fasık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın*”(Hucurat,6) demiştir. Bu ayet ve hadis ve büyüklerin sözleri, kişilerin insanlara karşı hüsnü zanda bulunmak nedeniyle onlara aldanmaması, zahiri ve batını ilmi tahsil etme noktasında ihtiyatlı davranması ve araştırmadan güvenilir olmayan kimselerden dinini almaması gerektiğini bildirmişlerdir.

Yine Dehlevi’nin buradaki maksadı, mürşidi kamili tanıyanın yolu olağanüstü ahvalleri izhar etmek, kalblerden geçen şeyleri bilmek, vecd, şevk cezbe gibi hallerde bulunmak, olamadığıdır. Çünkü işrakıyyun ve filozoflarda bu gibi bazı işleri yapabilir ve aynı hallere girebilirler. Dolayisiile bunlar, Dehlevi’nin işaret ettiği başka ihtimalleride içerdiğinden saadetin belirtileri olmazlar.

Ancak Dehlevi, merci olarak kabul edilecek ve kendine itimat edilecek bir mürşidi kamili bulmanın yolunu açıklamamıştır. Onu biz açıklayalım. Bilinmelidirki önce şeyhin Şeriata bağlı olması, kitap ve sünnetle amel etmesi ve takva vasfına haiz olması gerekir. Çünkü Allah Teala velilik mertebesini takvada hasrederek “*Onun*

¹ Deylemi Müsned’de bunu Hz. Ali’nin sözü olarak zayıf bir rivayetle getirmiştir.Ayrıca Abdurrahman bin Aiz’den mürsel bir hadis olarak yine zayıf bir rivayetle gelmiştir.(Temyizu’t-Tayyibi minel Habis.s.70; Acluni 1/355; Elbani Silsiletül Ahadisüddâife, 3/291)

“Bu söz çok zayıf bir hadis olarak rivayet edilmekle birlikte İslâm’ın genel bir prensibi olan hüsnü zan esasına tam bir ziddiyet göstererek onu temelden bozmaktadır. Bu nedenle bu bir prensib olarak

hizmetine ehil olanlar ancak muttakilerdir”. (Enfal,34) buyurmuştur. Eğer denilseki bazı veliler melamet yolunu seçmişler ve üzerlerinde takvanın eserleri görülmemesine rağmen bazı insanlar feyzlerinden istifade etmişlerdir. Buna cevap olarak şöyle denir: “Bu söylediğin durum nadirattandır, oysa hüküm genele göredir. Ayrıca Şeriat ve akıl zararı defetmenin, menfaati celbetmeden önce geldiğine hükmederler. Akıllı kişi, zarar ihtimalinin bulunduğu yerden uzak durmalıdır.

Talebe, zahir tarafı takva ile süslenmiş bir mürşidi gördüğü takdirde ona biat etmesinde ve elini onun eline koymasında bir sakınca yoktur. beklenen fayda görülsün veya görülmesin burada zarar sözkonusu değildir. Eğer böyle bir mürşidin sohbeti talebenin gönlünde, zahiri ve batını ilimlerin erbabına göre makbul bir tesir bırakıyorsa bunun büyük bir ganimet olduğu bilmelidir. Aksi takdirde Allah’a giden yolu başka yerlerde aramalıdır. Zira gaye o şahsın kendisi değil Allah’ın yoludur. (şiiir)

“Şeyhin sohbetinde kalbini toparlayamıyorsan ve bu sohbet sayesinde su ile toprağın külfetinden kurtulamıyorsan ondan ve onun sohbetinden kaçın, aksi takdirde büyüklerin ervahi seninle helallaşmayacaktır.”

Eğer biri, meşayihlerce muteber olan o tesiri açık bir dille ve net olarak bize izah et derse cevap olarak denilir ki: meşayihlerce muteber olan tesir; talebenin şeyhin sayesinde fani dünyadan elni çekmesi, baki olan ahirete yönelmesi, Allah’ı sevmesi, Allah’ın dostlarını sevmesi, salih amelleri sevmesi, iyilikleri yapmaya muvaffak olması ve kötülüklerden uzaklaşmasıdır.

“İyi olan kullarım, görüldükleri zaman Allah’ın hatırlandığı kişilerdir.”¹ Şeklindeki kutsi hadisi gereğince hakiki mürşidlerin beraberliği kişiye Allah’ı hatırlatır, devamı huzuru meydana getirir, Allahı zikiretmekte itminanı ve dikkatı toplamayı kazandırır.

Şeyhin beraberliği sayesinde kazanılan murakabe ve huzur, salih amellerle daha kuvvetlenir ve salih ameller fazlaştıkları derecede huzur kuvvetlenir; işlenen

anlaşılmamalı ancak bazı istisnai durumların gerektirdiği ihtiyat kapsamında mütalaa edilmelidir.(cevirmen)”

¹ Hadis zayıftır. Elbani,Silsiletül ahadisüzzaife, 4/339; Acluni, 1/395

günahların karanlığından dolayıda rahatsızlık ve huzursuzluk meydana gelir ve o nisbette şeyhin sohbetinden elde edilen huzurda zaaf ve gevşeklik olur. “Sevabın seni sevindirir, günahın seni üzüyorsa sen müminsın”² anlamındaki hadis, bu manaya işaret etmektedir.

Talebe böyle bir şeyhi bulduğu ve sohbetinden yukarıda bahsettiğimiz şekilde etkilendiği takdirde onu bir mürşidi kamil olarak görmelidir. Çünkü Şeriat’a bağlı, ibadete düşkün, günahlardan kaçınan böyle bir kişinin beraberliği murakabeyi elde etmek için faydalıdır. Keza gurur, gösteriş, kıskançlık, makam ve para sevgisi gibi kötü hastalıklardan kalbi arındırdığı gibi Allah için sevmek, Allah için buğzetmek, ihlas, sabır, şükür, rıza ve zühd gibi iyi hasletlerle onu mamur kılar.

Talebe böyle bir mürşidi kamille karşılaşma şansına nail olursa bunu büyük bir ganimet olarak bilmeli, kendini onun tasarrufuna vermeli ve önünde kendini gâsılın elindeki ölü gibi görmelidir. Ve ondan kendisine akacak olan halleri ve feyzleri Şeriatın ölçüsüne göre değerlendirmeli, ona uygun gördüğünü kabul etmeli, uygun görmediğini ise reddetmelidir. Şeriata uymayan bir takım haller(!) istenmeyerek ve gayri ihtiyari olarak kendisinden meydana gelirse bu durumda mazur olarak kabul edilir, aksi halde akılla ve Şeriat’la bağdaşmayan her durumdan kaçınması gerekir. Zira bu gibi haller büyük zaatlardan kasıtlı ve ihtiyari olarak kesinlikle meydana gelmemiştir.

Dördüncü Vasiyetin Deyerlandirmesi

² Hadis sahihtir.Elbani, Sahihül-camiüssağir,1/164.

Bu vasiyette Dehlevi'nin söylediklerinin özeti şudur; Sufiler, “asıl gaye”nin Fena ve Bekâ olduğunu, Şari'in havasları bu gaye ile mükellef kıldığını ve Şeriat'ın zahir yönünün ancak avama yönelik olduğunu söylemişlerdir.

Kelamcılarda “asıl gaye”nin sadece Şeriat'ın getirdiği emirler olduğu ve bunun ötesinde başka bir gayenin olmadığı görüşündedirler.

Dehlevi'ye göre ise konunun izahi şudur: Kelamcıların görüşü olan şeriatın zahir yüzü, insanlığın genel şeklinin bir gereğidir (!) ki bu cihetle hükümleri insanlığın tüm fertlerini bağlamaktadır. Bazı fertlerin hususiyetleri ise bu hükümleri etkilememektedir.

Sufilerin “asıl gaye” “Fena, Beka ve İstihlaktır” şeklindeki görüşleri ise bazı fertlerin hususiyetleri itibarı iledir. Yani bu, herkesi bağlayan genel bir yükümlülük olmayıp sadece bazı kimseler için geçerlidir. Zira Şeriat'ın dili böyle bir şeyi ifade etmez ve Şari'in kelimada ne açık ne de gizli olarak böyle bir “gayen”in olduğunu ortaya koymaz. Ancak birileri itibar(tevil) yolu ile şeriattan böyle bir anlam çıkarmaya çalışabilir.(!) Netice itibarı ile Dehlevi'nin sözünden anlaşılması gereken şey özetle şudur: “Şeriat başka bir şeydir; Fena ve Beka gibi sufilerin maksatları başka bir şeydir. Dolayisiile tevil yolu ile olmazsa bunların Şeriat'tan anlaşılması mümkün değildir.”

Bize göre ise gerçek şudur: Sufilerin fena ve bekâ gibi “gayeleri” Şeriat'la sabit olmuş ve ondan çıkarılmıştır. Çünkü sufilerin belli temel amaçları vardır.

Bu amaçlardan birisi; kalbin temizlenmesi, masivadan kurtulması ve salıkın kendini unutuncaya hatta kendi zikrini unutuncaya kadar Allah'ın zikrine istihlak(gark) olmasıdır. Sufilerin dilinde buna “yaddaşt” “daimi huzur” ve “fenai kalb” hali denilir. Şeriat ise bu halı “ihsan” olarak tanımlıyor. Rasûlullah (sav) “ihsan, Allah'ı görür gibi Ona ibadet etmektir. Sen Onu görmezsen O seni görür” buyuruyor. (Müslim). Mevlana şöyle der (şiir)

“Sufinin kitabı, kara harflerden ibaret değildir. onun kitabı, kar beyazlığındaki kalp'tir.”

Peryamberlerin Efendisi Rasûlullah(sav)başka bir hadisinde şöyle buyurmuştur: “Biliniz ki vücûta bir et parçası vardır. O iyi olduğu zaman vücudun tümü iyi olur; o bozulduğunda vücudun tümü bozulur. Biliniz ki o kalptir.” (Buhari, Müslim) Meşhur bir sözde “kul bir günah işlediği zaman o günah kalbinde siyah bir nokta bırakır ve böylece taki kalbin tümü siyahlaşır” denmiştir ki kalbin iyileşmesi ise bunun zıddı ile olur.

Sufilerin ikinci temel amacı ise; nefsi kötü ahlaklardan arındırmak ve onu iyi hasletlerle güzelleştirmektir. Sufilerin ıstılahında buna “fena ve bekâ” denilir.ki Şeriatta en yüksek sesi ile kötü ahlakların yasak olduğunu ve iyi hasletlerle ahlaklanmanın gerekli olduğunu söylüyor. hatta kalbî amellere in yanında azalara bağı olan amellere hiçbir önem vermemiştir. Mesela namaz, oruç ve benzeri ibadetler, içine gösteriş girer ve ihlastan yoksun bir şekilde yapıldığı zaman boş bir işe dönüşebileceği gibi helal olan bir iş, iyi bir niyetle birleştiği zaman sevaba dönüşecek ve sufilerin ulaşmak istedikleri mertebelere yaklaştıracaktır. Peygamber (sav) küdsi bir hadiste “Benim kulum sürekli nafileleri yapmakla bana yaklaşır. Taki onu seviyorum, onu sevdiğim zaman işitilen kulağı, gören gözü, vuran eli ve olurum”(Buhari) demekle bu konuya gerçeğe işaret ediyor. Vahdeti vücud ve vahdeti şuhud erbabı bu hadisi anladıkları manalara hamletmişlerdir. Hadiste geçen “layezâlû”(sürekli) kelimesi kurb/Allah’a yaklaşma mertebelerinin sonsuzluğunu ifade ediyor. Yaptığımız bu deyerlendirmeden anlaşıldiki sufilerin “gayeleri” sarih bir şekilde Şeriat’le sabittirler.

Kelamcıların Şeriatle sabit olmayan bir şeyin gaye olamayacağı şeklindeki görüşleride doğrudur. Ancak bazı insanlar Şeriat’ın bir kısım emirlerini yerine getirememektedirler. Mesela nasıl ki Hacca gitmek bazı insanlara müyesser olamıyorsa aynı şekilde kalbin ve nefsin fenası da herkese müyesser olamamaktadır.

Sufilerin “gayenin” fenâ, bekâ ve istihlak olduğu, Şeriat’ın getirdiği ve üzerinde durduğu diğer hükümlerin bu ana gayenin yanında fazla bir değere sahip olmadığı şeklindeki görüşleride doğrudur.(!) çünkü namaz ve oruç gibi ibadetler ihlassız yapıldığı zaman hiçbir fayda getirmez ve Şeriat, ihsan makamını İslâm’ın en yüksek mertebesi olarak kabul etmiştir.

Lisanı hali ile feyzin kaynağından Şeriat'ın inmesini talep eden insanlık, önce kalbin ve nefsin fenâsını istemiştir. Ancak bu yüksek derece, insanların tüm fertlerine nasib olmamıştır. Tıpkı zahiri ameller hatta iman bile bazılarına nasib olmadığı gibi.

“Biz insanı en güzel bir şekilde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik”(Tin,4-5) Yani insanın istidadi yüksek olduğu için Şeri yükümlülükleri almasını gerektirir. Zira en güzel biçimde yaratmak, bunun bir ifadesidir. Ancak bazı insanlar bu istidadı kaybettikleri için esfeli sâfiline düşmüşlerdir. Evet kemâlâtı tahsil etmek noktasında bazı fertlerin hususiyetlerinin etkisi vardır. Ne varki bu, teklifin esasını etkilemez.

Fakat Dehlevinin “İnsilah ve İstihlak makamında dalmak ve önüne gelenin bu maksadın peşine düşmesi ümmetin yakalandığı büyük bir hastalıktır” şeklindeki sözünü benim havsalasalam alamıyor.(!) Rasûlullah'ın “başkaları size bu delidir deyinceye kadar Allah'ı zikredin(!)”¹ şeklindeki sözünde herkes için geçerli olan genel bir hükümdür.

Beşinci Vasiyetin Deylendirmesi

Dehevi'nin Şia mezhebinin batıl olduğu konusunda “bana risalet makamından bir işaret gelmiş ve bu işaretten Şia inancının peygamberliğin sona erdiği gerçeğine ters düştüğü anlaşıyor” şeklindeki sözü bana göre doğru ve açık bir sözdür. Ben bu meseleyi “Şimşir-ı Berhene” adlı eserimde geniş olarak ele almışım. İsteyen oraya başvurabilir.

Dehlevi'nin oniki imamın kutb oldukları hususunda söyledikleri sözlerin aynısını, ikinci bin yılın müceddidi İmamı Rabbani, Şeyh Abdülkadir Geylânî'nin “eskilerin göneşleri battı; ancak bizim göneşimiz ebedi olarak ufukta kalacak ve batmayacaklar” manasındaki şiirini şerh ederken yazmıştır. Bu fakirde bunu yukarıda adı geçen kitabına almıştır.

¹ Bu hadis zayıftır. Hakim ve Ahmed rivayet etmiştir. Elbani, silsiletül ahadisüzzaife 2/9; Acluni, 1/165

Ancak Dehlevinin Ashab hakkında “Bu konuda iki gurup hataya düşmüştür. Bir gurup, Ashab arasında hiçbir tartışmanın geçmediğini ve birbirine karşı olan saygınlıklarının zedelenmediğini iddia etmişlerdir ki bu görüş, bir hayal mahsuludur ve bir vehimdir. Zira inkarı mümkün olmayacak derecedeki nakiller, onların arasında bir takım tartışmalar geçtiğini ortaya koyuyor. Başka bir kesim da, aralarında geçen bu tartışmaları görünce onlara dil uzatmış ve saldırıda bulunmuşlardır. Bundan dolayı bu kesim helak olmuşlardır”. Şeklindeki sözleriyle ilgili olarak, bu fakirin görüşü şudur: Üstadın söz ettiği bu birinci kesimi hatalı olarak görmesi yanlıştır. Hak olan şudur ki Ashab birbirlerine karşı iyi niyetli idiler.ki Allah’ın kalamı da bunun kanıtıdır. Allah Teala şöyle buyuruyor: “*Kendi aralarında merhametlidirler*” (Fetih, 29) Başka bir ayette ise “*Allah onların kalplerini birleştirmiştir. Sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin. Fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırmıştır*”(Enfal, 63) buyurmuştur.

Ashab arasında cereyan eden tatsız olaylarla ilgili olarak rivayet edilen nakiller, onların birbirlerine karşı kin beslediklerini ortaya koymaz. Bazılarının Hz. Ali’ye buğzettiklerini ifade eden nakiller ise sahih olsalar bile Ahâd kabilinden oldukları için katiyyeti bildirmezler. Kaldı ki bunları tevil etmekte mümkündür ve ayrıca bu hüküm çoğunluğada teşmil edilemez.

Açık olan şudur ki; ashab arasındaki tartışmalar içtihadî olan hataya dayanıyor. Buda tıbbi Hanefî ve Şafîî mezhepleri arasında meydana gelen ihtilaflı meseleler gibidir. Aksi takdirde yani hataları salt hata olsaydı eğer Cemel vakasında Hz.Ali’nin karşısında savaşan ve bu vakada şehid düşen Hz.Talha ve Hz. Zübeyr’in şehid olduğuna hükmedilmeyecekti. Devlete karşı çıkan kişilerin şehadetine hükmedilmeyeceği gibi. Oysaki bazı hadisler onların şehid olduklarını bildiriyor. Rasûlullah(sav)onlara işaret ederek ühûd dağına “...ancak senin üzerinde nebi, şehid ve siddik vardır” demiştir. Bu sebeble Dehlevî içtihadı dayalı olan bu hataları büyük hatalar olarak gören kimseleri şiddetle tenkid etmiş ve bu görüşü reddetmiştir.

Dehlevî’nin “Ashabı kiram masum olmadıkları halde ve avam durumundaki bazılarının başkalarından meydana geldiğini farz ettiğimiz takdirde saldırıyı gerektirecek olan hareketler meydana gelmiş olabilmesine rağmen bir önemli

“maslahat”tan dolayı ve taabbuden hatalarını gündeme getirmemek ve haklarında kötü laf söylememekle emir olunmuşuz.

Söz konusu “maslahat” şudur: Eğer onlara saldırmanın kapısı açılırsa; onların vasıtası ile Resulüllah’tan bize intikal eden rivayetler kesilmiş olur ve ümmetin hali çıkmaza girer”. Şeklindeki sözleri ise akıllı eksik olan bu fakire göre makul bir değerlendirme değildir. Ashabı kiramı başkalarından ayrıcalık kılınmasının muteber hiçbir temeli yoktur. Sahabe olmayan kimseler hakkında geçerli olan tân ve cerh, onlar için nasıl geçerli olmasın. Cezalar sahabe olmayan kimselere uygulandığı gibi onlara da uygulanıyordu. Ümmetin, sahabelerin hadislerini ve sözlerini güven ve kabulle karşılamasını maslahata dayandırmak sahabelerin emanet ve itibarına halel getirecek nitelikteki bir gürüştür.

Bu nedenle Peygamber(sav) “en hayırlı asır benim asırdır”¹ demiştir ve Allah Teala “*siz insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz*”(Al’i İmran 110) demiştir. Ehlüssünnet vel cemaa “tüm ashab adildirler” demişlerdir. Ashabta hadislerini ve rivayetlerini reddetmeyi gerektiren bir durum vardıda sözkonusu maslahattan dolayı bunun yapılmadığını söylemek onlara karşı güveni sarsar ve itimadı yokeder. Bir hadis munkatı olduğu halde böyle bir durumun olmadığını söyleyip onu esas almanın ve buna böyle inanmanın dine halel getirdiği ise aşıkardır. Öyle ise ashabın hatalarını dile getirmemek, onların sözkonusu hatalardan uzak olduklarından dolayıdır ancak.

Bu nedenle Peyğamber(sav)onlar hakkında “ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidayete erersiniz”¹ demiştir. Yoksa bir takım hataları işlediklerini kabul ettikten sonra onlara dil uzatılmaması gerektiğini söylemek sadece onlara has bir prensib değil, tüm müslümanlar hakkında geçerli olan bir husustur. Çünkü biz tüm müslümanların hatalarını dile getirmemek ve gıybetini yapmamakla emrolunmuşuz.

¹ Buhari, Müslim

Yedinci Vasiyetin Değerlendimesi

Bu vasiyet baştan sonuna kadar ümmetin Peygamber (sav)’e uymasını, O’nu örnek almasını ve O’nu sevmesini teşvik etmektedir.

Düğün ve taziyelerde israfa kaçmamak gibi bu vasiyette dile getirilen davranışlar günaha girmeyi gerektiriyorlar. Bu vasiyette geçen “peştamal , şal” ve benzeri şeyleri giymekse ayrıcalığı ve şöhreti gerektirir. Oysa Rasûlullah(sav) bu kötü hasletleri yasaklamış ve şöyle demiştir: “Kişinin din ve dünya konusunda parmaklarla gösterilmesi ona kötülük olarak yeterlidir”²

Bir Müslüman, avam elbisesini ve avam kıyafetini giymelidir. Hz.Ömer’in bu konudaki emri ise o elbiselerin genel olarak o günkü müslümanların kıyafeti olduğundan dolayı, ayrıcalığı ve şöhreti gerektirmediği içindir.

Bu şekilde bu eserin sonuna geldik. Alemlerin Rabbi olan Allah’a hamdolsun. Salat ve Selam Efendimiz Hz.Muhammed’e al ve ashabına ve kıyamete kadar onların yolunu takip edenlerin üzerine olsun.

¹ Bu uydurma bir hadistir. Elbanı,1\144; Acluni,1\132

² Bu zayıf bir hadistir. Elbani, 4\166